APTALLAŞTIRAN EĞİTİM

John TAYLOR GATTO

TÜRKÇESİ: Emre ERBATUR

OKULA DÜŞMAN BİR KİTAP!

Pedagoji

APTALLAŞTIRAN EĞİTİM
Zorunlu Eğitimin Örtük Programı

John Taylor Gatto
İlksöz Thomas Moore

Pedagoji Yayınları - 4
Başka Pedagoji - 1

Aptallaştıran Eğitim
John Taylor Gatto

Orijinal adı: Dumbing Us Down

Türkçesi: Emre Erbatur
Editör: Serbun Behçet
Düzelti: Serdar Aysev
Dizgi: Şerikan Kara
Kapak Tasarım: Yusuf Varol

1.Baskı: Ocak 2018, İstanbul
ISBN: 978-605-66127-3-2

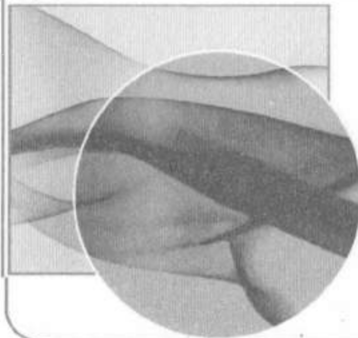
Baskı ve Cilt: Yön Basım Yayın Davutpaşa Cd. Güven San. Sit.
B Blok 1. Kat No. 366 Topkapı
Zeytinburnu / İstanbul
Tel: 0212 412 17 77
Sertifika No: 12027

Pedagoji Yayınları
Osmanağa Mahallesi, Halitağa Caddesi, Bayramyeri Sokak No: 1 / 10
Kadıköy / İstanbul
Tel: 0544 440 34 00
Sertifika No: 32186

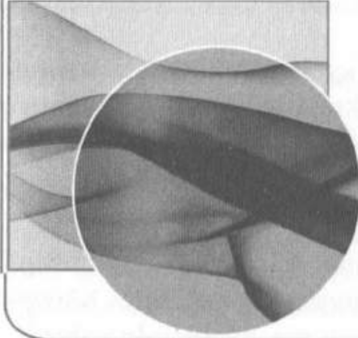
Bize Ulaşın
pedagojiyayinlari@gmail.com
www.pedagoji.com.tr
https://www.facebook.com/pedagojiyayinlari/
https://www.instagram.com/pedagojinst
https://twitter.com/Pedagoji

İthaf

Bu kitabı, adının İzlanda dilindeki anlamı "Tanrı'nın el yazısı" olan torunum Gudrun Moss Gunnarsdottir'e ve annesi Briseis'e ithaf ediyorum. Karanlığa karşı kıvılcım saçıp ışıldayın ve gölgeleri aydınlatın.

İçindekiler

İlksöz

Thomas Moore

Babam doğuştan öğretmendir. Öğrenme açlığı çeken birini yüz metreden tanıyıp hemen harekete geçen bir insandır. Kırklı yaşlarımdayken mahallesindeki salonda bana bowling oynamayı öğretti. Alışıldık üslubuyla "Topu al ve kukaların ortasına hızlıca yuvarla." dedi. Bu kadar. Bu görece basit beceriyi kendi kendime öğrenebileceğimi biliyordu. John Gatto'nun "kendi kendine öğrenme" dediği şeye inanıyordu.

Babamın izinden gittim. Kırk yıldır öğretmenlik yapıyorum ve bu işi hep çok sevdim. Öğretmenliği babama çıraklık yaparak öğrendim. Babam endüstri meslek lisesinde sıhhi tesisat öğretmenliğinden emekli olduktan sonra, seksen sekiz yaşındayken yöre okullarından birinde bilgisayar kullanmayı öğrenmek isteyen yetişkinlere dersler verdi. Umarım ben de seksenlerime geldiğimde benzer bir tutkuya sahip olurum.

Ama babam John Gatto'nun öfkeyle eleştirdiği inatçı bürokrasiyle de karşı karşıya geldi. Bir keresinde, yöredeki bir okula gidip eskiden sıhhi tesisat öğretmenliği

yapmış biri olarak bir sınıfa içme suyunun nereden geldiğini, nasıl temizlendiğini, kullanıldıktan sonra nereye gittiğini anlatabileceğini söylemişti. Okul yönetimi ona önerisi için teşekkür edip ders programlarında boşluk olmadığını belirtmişti.

Okulun pek çok açıdan fırsatı kaçırdığını düşündüm. Babam çocuklarla nasıl konuşması gerektiğini bilir ve çocuklar uygulamalı bir öğrenme deneyimine ihtiyaç duyar. Öğrettiği şeyi ve çocukları seven gerçek bir öğretmenin bulunduğu ortamda o çocukları ne ödüller beklediğini kim bilebilir? Ayrıca böyle bir öğretmenin o sınıfta öğretmenlik yapması topluluğun kaynaşmasına da yarayacaktı. John Gatto toplumun yaşlılarla çocukların birlikteliğine ihtiyacı olduğunu söyleyerek önemli bir konunun altını çizmektedir.

Hiçbiri John Gatto'nun o derin eğitsel çabalarına erişemese de bir öğretmen olarak kendimce, görece sıra dışı olduğunu düşündüğüm birkaç şey yapmışımdır. Piyano çalmayı öğretirken çocukları önce kendi şarkılarını bestelemeleri konusunda cesaretlendirirdim. İsterlerse aletin kenarlarını davul gibi de kullanabiliyorlardı. Bir kız öğrencim utangaçlığını üzerinden atmak için perdenin arkasında, pencere sahanlığında dururken ben de ona danışmanlık yapardım. Bir keresinde bir meslektaşım gelip perdenin altından görünen ayakkabıların farkına varınca ne olduğunu merak etmişti. En çok eğlendiğim öğretmenlik deneyimim, içinde kalın bir halı bulunan sandalyesiz bir sınıfta gerçekleşti. Otuz öğrencimin de ne kitapları ne müfredatları ne de amaçları vardı. Her gün odada karşıma ne çıkarsa onu ele alıp izini sürdüm.

Başka hiçbir yerde ne ben ne de öğrencilerim böylesine çok şey öğrenmişizdir.

Bir keresinde bir doktor bana iyileşmenin, kendisi hastayla ilgilenmezken gerçekleştiğini söylemişti. Bence de öğrenme, öğretmenin aklında bambaşka şeyler olduğunda gerçekleşiyor. Bu tür bir öğrenmenin bildiğimiz okullarda biçimlendirilebileceğini, hatta öğretilebileceğini sanmıyorum. Ama John Gatto'nun dediği gibi anneyle kızı komiserle konuşmaya gittiklerinde ya da çocuklar bir yayıncının yanında çıraklık yapıp broşür çıkarmayı öğrenirlerken böyle bir öğrenme gerçekleşebilir. Öğrenme, bir kurumdaki boş vakitlere göre düzenlenmiş zaman parçacıklarında ya da öğrencilerin yaşadıkları dünyadan yalıtılmış derslerde gerçekleşemez. Yaşamı birbiriyle neredeyse hiç bağı kalmamış küçük kısımlara bölerek öğrenemeyiz.

John Gatto'yla, on yıl önce eğitimcilerin katıldığı küçük bir toplantıda tanıştım. Gün boyu süren etkinlikler sırasında bizim için anlamı olan bir nesneyi sunmamızı istediler. John'un, sanırım babasına ait olduğunu söylediği eski bir çantayı tuttuğunu hatırlıyorum. Çantanın yıllarca sevgiyle kullanılmışlığını yansıtan güzelim bir sarılığı vardı. John'un çantayı kaldırdığını görünce kalbimin atışları hızlandı. Böylesine bir şeye değer vermesi ve bir duyarlılığın babadan oğula, ondan da toruna geçişini hissetmesi öylesine babamı andırıyordu ki. Böyle bir hareket o kişinin sahici bir kişiliği olduğunu göstermektedir. Babam asla John Gatto gibi İngilizce öğretemezdi ama ikisinin nesnelere bakışlarında hiçbir ölçüye sığmayacak denli kıymetli ve her an yitirilmeye mahkûm ortak bir yan vardı.

John'un tarzının sevdiğim yanı, sıra dışı bir umursamazlıkla, bütün yazılarında görülen soğukkanlı zekânın heyecan uyandıran birleşimidir: okulu bir hapishane, bir kapatılma, bir hücre; kalbine tahta çakılası, kan içici bir vampirler ağı; okul zilini çocukların ilgisizlik aşısı olarak tarif ederken taşıdığı rahatlıktır. Bir okur olarak John'un hangi tarafta olduğundan hiçbir zaman şüphe etmezsiniz.

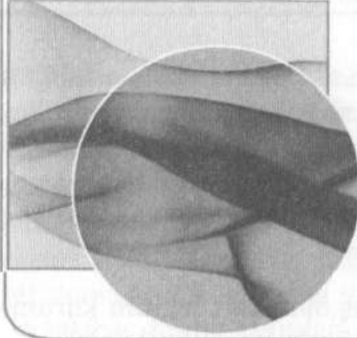
John haklı. Okullarda düzenlemeler ve iyileştirmeler yapmanın hiçbir yararı yok. İşe temelden başlamalı ve eğitimin ne olduğunu yeniden değerlendirmeliyiz. Kendi sözlerimle söylemem gerekirse ruhları eğittiğimizi görmek istiyorum, yalnızca zihinleri değil. Sonuçta ortaya yeryüzündeki varlığını yaratıcılıkla sürdürebilen, iyi dostluklar kurabilen, sevdiği bir yerde yaşayabilen, doyurucu bir uğraşı iş edinebilen ve topluma katkıda bulunabilen bir insan çıkacaktır. İnsanlar "eğitmek" (*educate*) sözcüğünün bir kişinin potansiyelini "ortaya çıkarmak" anlamına geldiğini söylüyor. Ama ben bu sözcüğün ortasındaki "duc" (Türkçe'deki "dük" sözcüğü gibi okunuyor. ç.n.) kısmını seviyorum. Eğitimli olmak; bir dük, bir önder, saygın ve parıltılı, etkileyici ve özgün bir kişi olmaktır.

Tutkuyla yazılmış bu kitabın bir kez daha günyüzüne çıktığını görmekten mutluyum. Kutluyorum. Bence bu kitap her yerde eğitimcilere ve ana babalara yüksek sesle okunmalı. Doğal ve açık kabul ettiğimiz şeyleri yeniden değerlendirmemiz gerektiğini söylediğini biliyorum ama benzersiz fikirlere ihtiyacımız var. Sağı solu dökülen okul yapıları ne kadar yorgun olduklarını anlatıyor bize. Okullardaki şiddet, adına "öğretmek" dediğimiz bu

şeyi artık yapmamamız gerektiğini çığlık çığlığa haykırıyor. Amerika'daki okuryazarlık düzeyinin içler acısı hâli, okulların hiçbir işe yaramadığını, yurttaşlarımızın kandırıldığını bize anlatmalı. John Gatto'ya, cesur hayal gücüyle yanlış olanı dile getirdiği ve bütün bunların üstesinden nasıl gelinebileceğiyle ilgili iyi fikirler verdiği için minnet borçluyum.

Ekim 2001

(Thomas Moore, *Care of the Soul: A Guide for Cultivating Depth and Sacredness in Everday Life*; *Soul Mates*: *Honoring the Mysteries of Love and Relationship* ve *Re-Enchantment of Everyday Life* kitaplarının yazarıdır.)

GİRİŞ

David Albert

Editörü ve daha önceki yayımcısı olarak, *Aptallaştıran Eğitim*'in John Taylor Gatto'nun hem ilk hem de en çok sevilen kitabı olduğuna inanıp kendimi şımartmak isterdim. Ne yazık ki aradan geçen uzun zaman içinde bunların hiçbiri olmadı. Bu durum, kitabın daha önceki yeşil siyah kapaklı hâlini veya John'un daha yakın tarihli iki kitabını iyi bilen pek çoklarını şaşırtacaktır.

John'un ilk kitabı Monarch ders notları dizisinden çıkmıştı. Bazılarınız liseden hatırlayabilir bu kitapları. Asıl okunması gereken kitapları okumadan İngilizce dersinden yırtmak için okunurlardı! Öyle ya da böyle Gatto'nun ilk kitabı, 1975'te çıkan, Ken Kesey'in *Guguk Kuşu* adlı eserine yönelik bir kılavuzdu.

John bir keresinde benimkinden azıcık daha okunaklı olan el yazısıyla (Sanırım altıncı sınıfta onun da dersine Bay Lewis gelmişti ve ikimiz de bu deneyimin etkisinden hâlâ kurtulamamışız.) kitabını bana imzalayıp, "Karanlığı aydınlat, inancını yitirme ve sopayı alçakların belinde kır!" diye yazdıktan sonra, aradan geçen 26

yılın ardından Monarch ders notlarının hâlâ basıldığını ve iki milyondan fazla satılarak şu ana kadar en çok okunan kitabı olduğunu söylemişti. Ama kitaptan eline bir Birmanya kedisinden başka bir şey geçmedi. Konuşmalarından birine denk gelirseniz bunu kendisine mutlaka sorun.

Sonuç olarak, yavaş yavaş öldükleri "eğitim kurumları" denen yerlerde, öğrencilerin bugünlerde okuyabilecekleri tek Gatto kitabı olan Monarch ders notları, yakıcı bir kitaptır. Yalnızca siyahlı kırmızılı kapağı değildir bunun sebebi.

Kesey'in muhteşem romanı ve genç Jack Nicholson'u öne çıkaran mükemmel film (Kitabı okuduktan sonra izleyin lütfen!) kendini 1960'larda resmî bir psikiyatri kurumunda bulan (ya da kendini buraya sokmanın bir yolunu bulan) bir asinin, Randall Patrick McMurphy'nin öyküsü. Bu asi adam, içeride kurallardan, prosedürlerden ve protokollerden oluşan bir ağ ile özenle sarılıp sarmalandığını, oysa bunların ardında şiddet ve baskının demirden yumruğunun olduğunu ve elbette bunların tümünün "hastanın kendi iyiliği" için tasarlandığını görür. Birbiri ardına gelen sahnelerde McMurphy, kurumun -Organizasyon- ardında duran güçlerin sınırlarını inceler. Organizasyon, "Büyük Hemşire" olarak adlandırılan, kliniği denetleyen ve dolayısıyla tüm hastaların kaderini elinde bulunduran kişi tarafından temsil edilmektedir. Romanı mahvetmeyeyim şimdi. Ergenlik çağında bir çocuğunuz varsa kitabı onunla birlikte okuyun. Daha önce okumuşsanız yeni gözlerle bir kez daha okuyun.

Kesey'in romanının arka planında kararlı bir kurumsal koşullanma var. Klinikteki toplantılar demokratik bir biçimde organize ediliyor gibi görünmelerine ve klinik sakinleri -burada "hasta" olarak adlandırılıyorlar- kendi yaşamlarıyla ilgili sorumluluk almak konusunda cesaretlendirilmelerine rağmen, tımarhanenin işleyen bir demokrasisi olmadığı gibi, sorumluluk bilinci falan da hikâye. Klinik sakinleri kendi rızaları alınmadan izleniyor ve akutlar ve kronikler olarak sınırları iyice belirlenmiş gruplara sokuluyor. Sonrasında da yayalar, tekerlekliler ve bitkiler olarak daha da küçük alt gruplara... Organizasyon'un en yüce değeri ne demokrasi ne de sorumluluk; en yüce değer *uyumluluk*. Bu kadar basit ve bunu gerçekleştirmenin en güzel yolu da böl ve yönet taktiğidir. İşe yaramadı mı? İlacını verelim. Oh!

Daha önce herhangi bir Monarch ders notları kitabı yazınsal bir övgü yağmuruna tutuldu mu bilmiyorum ama Gatto'nun kitabı övgüyü fazlasıyla hak ediyor. Kesey'in yarattığı kurumlara ilişkin betimlemeleri ufuk açıcı ipuçlarıyla dolu kitap da (Che Guevera'dan bile alıntı var: "Düşmanınızı eğitin, öldürmeyin; canlısı ölüsünden daha faydalıdır.") romanın kendisi kadar kışkırtıcı. Bu küçük dünyayı kontrolü altında tutan Organizasyon'u "her şeye gücü yeten, kuşatıcı, beyin çürütücü bir teknokratlar topluluğu". olarak betimler. Ona göre burada "amaç kesinliğe, verimliliğe ve düzenliliğe dayanan bir dünya, çizelgenin asla değişmediği bir yer inşa etmektir." "Böyle bir dünyada," diye yazar John, "ne hüzün vardır ne de mutluluk; kimse ölmez -yalnızca tükenirler ve yeniden dönüşüme katılırlar; aslında oldukça güvenli bir yerdir burası, her şey planlanmıştır- risk de

yoktur sürpriz de." Gatto'nun düşüncesine göre bu dünyada, "sözcükler ve anlamsız rutin etkinlikler insanları yaşamlarından, kendilerinden yalıtmakta, onları çevrelerinde olup bitene karşı körleştirmekte ve onların doğruyu yanlıştan ayırma becerilerini zayıflatmaktadır." Bu suçlamaya karşı savunma -onun da belirttiği gibi elbette ironiktir- Büyük Hemşire'nin yoksullara bağış sepeti getirmesidir. Gatto'ya göre Kesey'in romanı açısından en önemli nokta, "tımarhanenin sakinlerinin orada cezalandırılmak amacıyla tutulmaktan çok kendi özgür iradeleriyle kaldıklarının ortaya çıkışının uyandırdığı dehşet hissidir." Sakinlerin orada denetlenmeleri, nihayetinde suçluluk duygusu, utanç, korku ve küçümsenme yoluyla gerçekleşmektedir. İki oh daha.

Kitabın bu noktasında Gatto, kariyerinin sonraki yirmi beş yılını da özetler biçimde çıkış yolunu gösteriyor. "Tımarhaneden çıkışın yolu," diye yazıyor, "kelime anlamıyla kontrol panelini çöpe atmaktan, sağlamlaştırılmış pencereleri yerle bir etmekten; simgesel ruhsal anlamıyla da kurallardan, emirlerden ve başka insanların önceliklerinden bağımsızlaşmaktan geçmektedir." "Kendi ayaklarının üzerinde durmak," diye bağlıyor John, "kurumsal aptallığın panzehiridir."

Kendi önerisini hayata geçirdiği ve *Aptallaştıran Eğitim*'le başlayarak yaşamın gerçekte "özünde" ne olduğunu, sanki yüreklerimizin derinliklerinde unuttuğumuzu var sayarak anlatmayı iş edindiği için John Gatto'ya minnettarlığımızı sunmalıyız. Kesey'in romanındaki, sonunda kendi sesini bulan sağır ve alık sanılan Kızılderili Şef Bromden gibi Gatto da sıvışmayı başarmıştır. Aslında durumu en iyi anlatan sözcükler bunlar değil,

çünkü John gerçekten büyük bir dalga yarattı! Bense o büyük dalganın ilerlemesine yardımcı olma ayrıcalığına eriştim.

1989'un sonunda, sonradan *Aptallaştıran Eğitim*'e dönüşecek taslağı ilk okuduğumda kendi başıma içinden çıkamadığım bir açmaza yönelik, neredeyse benzersiz bir çözüm ürettiğini gördüm. Büyük kızım o zaman iki yaşındaydı. Kitabım, *And the Skylark Sings with Me*'nin fikir kırıntıları bile ortada yoktu. Eğitim üzerine yazan yazarları okumaya başlamıştım. Hem suların derin, sol tarafında uğraşanları hem de "daha az uğursuz" olan kısımlarında yüzenleri okuyordum.

O zamanlar en çok dikkatimi çeken ve bugün de dikkatimi çekmeyi sürdüren şey, her iki tarafın ne kadar da benzer sularda yüzdükleri olmuştu. Alttaki sebepleri farklı değerlendirmelerine karşın halk eğitimine ilişkin tarifleri birbirine öylesine yakındı ki. Hepsi de halk eğitiminin açıkça görülen kusurları olduğuna inandıkları şeyleri vurguluyorlardı. Farklı vurgularla da olsa çoğunlukla, günümüzde eğitim adı verilen olguyu niteleyen sıkıcılığı, anlamsız rekabeti, dayatılan toplumsal ve ekonomik tabakalaşmayı, gerek akademik gerekse de başka anlamda hakiki bir bağlılık duygusundan yoksunluğu, gaddarlığı ve şiddeti, "ruhsuzluğu" öne çıkarıyorlardı. Panzehirlerinin birbiriyle ilgisi olmamasına karşın liberal Alfie Kohn'dan muhafazakâr Thomas Sowell'e kadar hepsi çağdaş okul eğitiminin kusurlarıyla ilgili döktürüyorlardı. Ve tüm dostlarımın okul sakini olarak (Ah, affedersiniz, "öğrenciler" demek istedim.) rezil edildikleri, utandırıldıkları, kötü muameleye maruz bırakıldıkları, saldırıya uğradıkları, uyuşturucu alma-

ya zorlandıkları, sıkıntıya boğuldukları ya da yalnızca umursanmadıkları okul yaşantıları bulunmaktaydı. Ve bu deneyimlerini, görünüşte öğrendikleri her şeyden daha canlı bir biçimde hatırlamaktaydılar.

Yine de okulların başarısız olduğu fikri bana bir şey ifade etmiyordu. Ne de olsa okullar yüksek maaşlar alan ve iyi eğitimli kamu görevlilerince yönetiliyordu. Onları yerel topluluklarca -komşularım- seçilmiş okul kurulları işe alıyordu, bu okulların çalışanları kendi eğitim fakültelerimizden mezun kişilerden oluşuyordu, bu kişiler de zaten Yale ya da Chicago Üniversitesi gibi seçkin özel üniversitelerde eğitilmiş öğretim görevlilerinin tedrisatından geçmiş oluyordu. Öğretmenler onurlandırılıyor, maaşı 100,000 doları geçen okul yöneticileri liyakat zamları alıyor, okul kurulları tekrar seçiliyor, seçmenler okullara daha çok para vermek yolunda oy kullanmayı sürdürüyor, eğitim fakülteleri giderek daha da büyüyor. Eğer bu kurumlar başarısızsa başarısızlıklarını hiç de belli etmiyorlar!

Gatto bu açmazı anlama yolunda bir kapı açmıştır ve yeni kapılar açmaya devam etmektedir. Onun düşüncesine göre en önemli nokta *okulların başarısız olmadıklarıdır.* Tam tersine okullar tam da tasarlandıkları, hatta ortaya çıktıkları ilk andan itibaren yapmaya programlandıkları şeyi yapmada görkemli bir başarı sergilemektedir. Chicago Üniversitesi, Columbia Öğretmen Okulu, Carnegie-Mellon ve Harvard gibi sanayiye yön verenlerce finanse edilen yerlerde kusursuzca biçimlendirilen sistem, açıkça kurumsal kapitalizmin büyüyen ve değişen taleplerini karşılayacak, uysal ve hangi kaba sokulsa o kabın şeklini alan işgücünü sağla-

ma almak amacıyla düzenlenmiştir. (Onlar buna cevap olarak, "yirminci yüzyılın taleplerini karşılayacak" derlerdi.) Organizasyon (tüh gene dilim sürçtü!) yirminci yüzyıl dönümünde en büyük korku olan isyandan uzak duracak; ücretleri, haysiyetleri ve motivasyonları için fiziksel, entelektüel ve duygusal olarak şirketlere bağımlı olacak ve yaşamlarının toplumsal anlamını yalnızca meta üretiminde ve tüketiminde bulacak bir işgücünü sağlama alır. Hepimiz bu kurumlarda yetiştik ve bunların işe yaradıklarının farkındayız. 1890'lardan bu yana pek fazla değişmediler çünkü değişmelerine gerek yok. Tam da tasarlandıkları gibi işliyorlar.

Onu konuşmacı olarak tanıttığım yakın zamanlardaki bir konuşmada John bugün Amerikalıların en çok çalıştıkları mesleklerle ilgili Amerikan İş İdaresi istatistiklerine atıfta bulunmuştu. Sayıca en çok rağbet gören ve aynı zamanda geçen 30 yılda en çok büyüyen iş, Wal-Mart marketlerinde tezgâhtarlıktır. İkinci işse McDonalds'ta hamburgerciliktir. Üçüncüsü Burger King'de hamburgerciliktir. Ve hemen arkasından ne geliyor? İlkokul öğretmenliği. Bu işlerle yirminci yüzyılın ilk yarısında Henry Ford'un günlerinde tercih edilen işler arasındaki temel farklılık Henry Ford'un işçilerine yeni araba (ayrıca yiyecek, barınma ve sağlık hizmetleri) alabilecekleri kadar ödeme yapabilmeyi ve böylelikle tüketim çarkının şirketin kârlılığını güvence altına almasını istemesiydi. Şimdi, piyasanın küreselleşmesiyle, artık hiçbir şeyin sanayiye yön verenlerin umurunda olmadığı tartışmasızdır.

Gerçekten umurlarında olan şey nedir? Kamusal eğitimin kamuda kalmasıdır. Başka bir deyişle, bu eğitim

için kendilerinin değil, bizim ödeme yapmamızdır. Şirketler temel becerilerle ilgili eğitsel ihtiyaçlarını bizlere yıkmıştır. Bizler de gönüllü olarak ücretli köleliğimizin zincirlerinin bedelini ödemekteyiz.

Buraya kadar sorun yok. Ama bundan sonra karşımıza belirgin bir soru çıkıyor: Eğitim kurumları uygulamada böylesine başarılılarsa neden sürekli başarısız olduklarını duyuyoruz? Bu noktada, Gatto sorunun yanıtını vermiş olabilir, çünkü New York'ta öğretmen olmadan önce yarıda bıraktığı iş yaşamında, reklam metin yazarıydı. Kitabın üçüncü bölümünde yazdığı gibi, "otuz saniyelik televizyon reklamları yazmaya yetenekli, çiçeği burnunda bir delikanlıydı." Metin yazarı, bir ürünü ya da hizmeti satmak için, ihtiyaç algısı ve bu ihtiyacın yalnızca satılan ürünün ya da hizmetin satın alınmasıyla giderilebileceği hissi uyandırmalıdır. Söylenip geçiliveren, "Okullarımız başarısız oluyor." söylemi kolaylıkla, eğitim kurumları için daha fazla kaynak ve destek yolunda sınırsız bir talebe dönüştürülebilir: Daha fazla kitap, daha fazla öğretmen, daha fazla bilgisayar, daha fazla emlak (ve böylece daha fazla kitap yayıncısı, daha fazla eğitim fakültesi, bilgisayar üreticisi ve emlak uzmanı) ve daha çok okul öncesi eğitim, daha çok ödev, daha uzun süreli eğitim, tatilin sonunun getirilmesi ve yarı (çok geçmeden tam) zamanlı zorunlu yaz okulları için daha fazla zaman talep edilecektir. Ne mutlu metin yazarına ki bu durum biri kazanırken ötekinin kaybettiği bir oyundur. Mesele ortada kurumsal hafızaları kıt ya da hiç olmayan sonsuz bir tüketiciler topluluğu ve kesinlikle doyurulamaz bir talebin olmasında değildir yalnızca. İşin gerçeği, eğitim piyasasına ne kadar para harcanırsa

harcansın, adları değişse de her yıl okulların yarısı, zayıf performanslı diye etiketlenmiş ve "ortalamanın altında" kalmaya mahkûm olacaktır. Ortalamanın üstünde olanlar da daima uçuruma yuvarlanmaktan korkacaklar. Metin yazarı işini yapmıştır. Orta seviyedekinin, bir alt kategoriye düşme tehlikesinden kurtuluşunun, bu tehlikeden çıkış yolunun satın alınmasından geçtiğine herkesi inandırmıştır.

Bu strateji olağanüstü bir çekiciliğe sahip olmakla birlikte öylesine belirgindir ki dolandırıcılık sanılması riski vardır. Öyledir de aslında, ama bu bir yana, olan her birimizin çocuğuna olur. Başka bir deyişle, Organizasyon annelik ve babalık duygularımızla beslenir. Böylece, en son "eğitim reformu" yinelemesi (kısa ömrümde gördüğüm bu türden beşinci reform) yeni (aslında eski) sınav stratejilerini beraberinde getirmektedir. Bu sınav sisteminde, çocukların büyük bir çoğunluğunun düzenli olarak kendi aralarında, başka bir okuldaki çocuklarla ya da Tunus ya da Slovakya'nın çok daha verimli ekonomilerindeki çocuklarla karşılaştırılarak "başarısız" olmaları sağlama alınabiliyor. Bu, açıklara ve doğurdukları bitmez tükenmez hoşnutsuzluğa "yanıt" yine aynıdır: Çivi çiviyi söker.

Böylece reformlar asla tamamlanmaz. Tamamlanması başarısızlığı kabullenmeyi gerektirecektir ya da daha kötüsü, başarısızlığın aslında başarısızlık olmadığını; Gatto'nun son derece etkili bir biçimde ifade ettiği gibi, yalnızca entelektüel ve duygusal bağımlılığın toplum tarafından dayatılmasının süregelen bir aşaması olduğunu kabullenmeyi gerektirecektir. Bu arada, bizim yaptığımız şeyse çocuklarımızdan asla bitmeyen, bitme-

yecek olan binalarda yaşamalarını isteyip onları bir türlü bitmek bilmeyen inşaatlardan havaya karışan zehirli gazları, pisliği ve tozu solumaya zorlamaya benziyor.

Ama çocuklarımız temiz hava almak için dışarı çıkma şansına kavuşmayı hak etmektedirler.

***

Temiz havayı bulmak zor olacak.

Kendiliğinden öğrenmenin ve demokratik öz yönetimin ilkelerine dayalı, otuz yıllık başarılı bir öğrenme topluluğu olan Sudbury Okulu'nun kurucusu Dan Greenberg, yirmibirinci yüzyıl'da toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak bir eğitimin can alıcı özellikleriyle ilgili öncü eğitimciler, iş hayatının önderleri ve hükümet görevlileri arasında büyük ölçüde bir uzlaşım olduğunu yazar. Greenberg, altı noktada görüş birliği saptamaktadır:

- Toplum hızla değiştikçe bireyler sürekli bir akış hâlindeki dünyada rahatça işlevlerini yerine getirebilmek zorunda kalacaklardır. Bilgi baş döndürücü bir hızda artmaya devam edecektir. Bu, öğrencilere aktarılması gereken bir bilgi kümesini kapsayan, içerik temelli bir programın çocukları yetişkin rolleri için hazırlamaktan tamamen uzak olduğu anlamına gelir.

- İnsanlar kendi yaşamlarını yönlendirebilmek için daha büyük bir bireysel sorumlulukla karşı karşıya kalacaklardır. Çocuklar kendi kendini güdülemeyi ve kendi kendini değerlendirmeyi vurgulayan bir ortamda büyümelidirler. Başkalarının

koyduğu hedefleri karşılamak yolunda ödüller ve cezalar gibi dışsal güdüleme etkenlerine odaklanan okullar, çocukları hayatta kalmak için en çok ihtiyaç duyacakları araçlardan mahrum bırakmaktadır.

- Başkalarıyla iletişim kurma, deneyimlerini paylaşma, iş birliği yapma ve bilgi alış verişinde bulunma becerisi hayati önem taşımaktadır. İletişimin doruk noktasındaki bir araç olan karşılıklı konuşma, sağlam bir eğitimin temel bir parçası olmalıdır.
- Dünya, bireysel hakların demokratik bir toplum içinde, evrensel olarak tanınmasına yönelirken insanlara her girişimlerine eşit ortaklar olarak katkıda bulunmaları için yetki verilmelidir. Öğrenciler (ve öğretmenler) eğitim kurumlarını yönetmede tam katılıma sahip olmalıdırlar; gerektiğinde bu kurumları kökten değiştirme hakkı da buna dâhildir.
- Teknoloji günümüzde bireylerin neyi, ne zaman, nasıl öğrenmek istiyorlarsa öyle öğrenmelerini mümkün kılmaktadır. Öğrenciler gerek teknolojik anlamda gerekse kişisel sorumluluklarını almaları anlamında kendi öğrenme deneyimlerini biçimlendirmeleri ve eğitim takvimlerini hazırlamaları konusunda yetkiye sahip olmalıdır.
- Çocuklar, yaptıkları herhangi bir şeyle ilgili tutkuyla doldukları zaman yoğunlaşmak ve sıkı çalışmak konusunda inanılmaz bir kapasiteye sahiptirler ve herhangi bir ilgi alanında edindikleri

beceriler, kolaylıkla başka alanlara aktarılabilmektedir. Bu sebeple, okullar bireysel çeşitlilik konusunda çok daha hoşgörülü olup kendiliğinden ortaya çıkan etkinliklere daha fazla destek olmalıdır.

Gatto, Greenberg'in eğitimin niteliği konusundaki görüşlerini paylaşmakta ve çok az sayıda kişi açısından olsa bile gerçekleşmesi yolundaki bütün girişimleri desteklemektedir. Ancak otuz yılının yarıdan fazlasını mücadelenin en ön saflarında geçirdikten sonra, eğitimin önüne konan hedeflere ilişkin daha karamsar olmakla birlikte, çok daha gerçekçi görüşleri bulunmaktadır. *The Underground History of American Education* adlı yapıtında yazdığı gibi ona göre okul, "İnsan ruhunun ihtiyaçlarını, toplumsal mekanizmanın ihtiyaçlarına feda eden bir çatışmadır; yalnızca bir insan tasarımcısının başlatmasına gerek duyan, insan doğasına karşı yapılan bir mekanizmalar savaşıdır."

Şunu açıkça ortaya koyalım: Gatto'nun görüşüne göre, Organizasyon aptallaşmış yetişkinlere ihtiyaç duyar. Çocukları aptallaştırarak bunun gereğini yerine getirmiş olur. Bu açıdan bakıldığında Dan Greenberg açıkça yanılmaktadır. Son derece sınırlı sayıdaki teknokratın yerine geçecek birilerine her zaman ihtiyaç olduğu hâlde Organizasyon, diyaloğa giren ve Organizasyon'un baştan çıkarıcılığının ve emirlerinin dışında kalan, bireyler ve topluluklar olarak kendi ihtiyaçlarını belirleyen, kendi ayakları üzerinde duran, eleştirel düşünceye sahip yüz milyonlarca bireyden çok sınırlı bir oranda yararlanır. Aslında Organizasyon bu tür bireylerin varlığından çekinir. Çok sık olmamakla birlikte arada sıra-

da bu bireylerin değerlerine ilişkin birkaç göstermelik kelam edebilir ama aslında ressamlardan, dansçılardan, şairlerden, kendine yeten çiftçilerden, ağaçları sevenlerden, maddeci olmadığını düşündüğü hareketlerin -Hıristiyan olsun olmasın- inançlı takipçilerinden, el emeği ürün işçilerinden, kendi biralarını yapanlardan sağladığı bir yarar yoktur. İşte bu yüzden, evde çocuğuna bakan anne babalar da, dayanabilirlerse tabii, toplumsal ekonominin ancak kenarında kıyısında kendilerine yer bulabilirler. Organizasyonun asıl ihtiyaç duyduğu kişiler, Wal-Mart tezgâhtarları, hamburgerciler, düşük ücretli ama inançlı, devlete çalışan, öğretmenlik unvanlarıyla gurur duyan, beşerî olsun olmasın, kaynağın ve sermayenin ele geçirilmesi dizginsiz sürerken huzursuz yerlilerin isyanı etmesini önleyen "diplomatlardır". Ve son çözümlemede Organizasyon, bir yandan en sıra dışı yandaşları ve savunucuları işe koşarken bir yandan da hiç ödün vermez ve kimseyi hapse atmaz, ta ki bütün sinir uçlarını -insan aklının en küçük kısmını ve her alışkanlığını- tıpkı bu güzelim dünyanın her santimetre karesine yaptığı gibi sömürgeleştirene dek.

Ama bu strateji her zaman işlemez. Devreleri yakan her McMurphy'ye karşılık, kaçıp kurtulan bir Şef Bromden'ın olması ihtimali vardır. Otoyolun çatlakları arasında ezilmeden yetişecek otlar vardır. Biz otlar buradayız: Sen, ben, Dan Greenberg ve kışkırtıcı kitabımızın yazarı. Şimdi, evde eğitim gören bir milyon çocuk var ve yakında bir milyon ev eğitimi mezunumuz daha olacak. Ve bizimle birlikte, belki, yalnızca belki, geçmiş yüzyılın sonuca ulaşmamış alternatif okul hareketlerinin aksine, Organizasyon, alev almış motorlarıyla yolumuza çıktı-

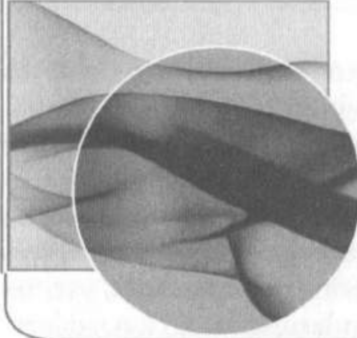
ğında -ulu ağaçlara dönüşecek bir sürü otla- otoyolu tıkayacak güce ulaşacağız.

Gatto yazıları, yaşamı ve tanıklığıyla daha büyük toplumsal sorunların yanıtının bireysel çözümlerde olacağına inanmadığını ortaya koymaktadır: Bireysel çözümler tek başlarına Organizasyon'u yıkamaz. Ama Gatto ayrıca içinde yaşadığımız kısıtlı özgürlük alanlarını koruyarak ve genişleterek kazanmak için karşı durabileceğimizi göstermiştir. (*Aptallaştıran Eğitim*'in onuncu yıl dönümü baskısı da bu içgörüyü haklı çıkarır.) Bunu kaldırımdaki çatlakları genişleterek, çocuklar olarak Tabiat Ana tarafından bize bahşedilen ve daha güzel zamanları muştulayan tüm enerjimizi, yaratıcılığımızı ve hayal gücümüzü yeniden kullanmaya başlayarak gerçekleştirebiliriz.

Olympia, Washington

5 Eylül 2001

(David Albert, *And the Skylark Sings With Me: Adventures in Homeschooling and Community-Based Education*, New Society Publishers, 1999 adlı eserin yazarıdır.)

Yayıncının Notu

Birinci Baskıdan

Hannah Arendt şöyle der: Totaliter eğitimin amacı hiçbir zaman bir görüşün aşılanması olmamıştır; aksine, herhangi bir görüş oluşturma kapasitesini yıkmak olmuştur."[1]

Ülkemizin önde gelen eğitimcilerine eğitim sistemlerimizin amacının ne olması gerektiği sorulsa sanırım eğitimci sayısı kadar amaçla karşı karşıya kalırız. Bununla birlikte birçok listede, öğrencilerin sınıfta öğretilenlerden bağımsız olarak kendi görüşlerini oluşturma kapasitesinin ya da kendi deneyimlerine dayanarak eleştirel düşünme becerisinin üst sıralarda yer alacağını sanmıyorum. Aslında, eğitimin amacının sınıfta olup bitenlerle pek de ilgisinin olmadığı fikri, hangi siyasal eğilimden olursa olsun eğitimcilerin çoğuna sapkınlık gibi gelecektir.

Bizim kültürümüz bağlamında eleştirel düşünmenin bir tehdit olduğunu görmek kolaydır. Ana babalar ola-

1 Hannah Arendt, *Totalitarianism* (New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1968) s. 168

rak hepimiz çocuklarımız için "en iyisini" isteriz. Oysa davranışlarımız ve yaşam biçimimizle ve eğitim kurumlarımıza yönelik taleplerimiz yoluyla "en iyisi" derken kastettiğimizin aslında "en çoğu" olduğu ortaya çıkmaktadır. Niteliksel olandan niceliksel olana yönelik bu değişimi; neyin en iyi olduğunu ya da insanın bir birey olarak bütünsel gelişimi üzerine düşünmekten, yarı tekelleşmiş resmî eğitim kurumlarında hangi kaynakların bulunması gerektiği üzerine düşünmeye geçişi anlamak için Amerika'yı yeniden keşfetmenin âlemi yoktur.

Kaynakları hızla tükenen dünyada çocuklarımız için her şeyin "en çoğunu" sağlamaya çalışmanın ne gibi sonuçları olacağını da sormamız gerekmiyor mu? Kaynaklara -öğretmenlere daha fazla ücret, daha fazla araç gereç, okullara daha fazla para- yönelik bu çılgın, hatta genellikle hunharlık dolu rekabetçi çırpınış, çocuklarımıza bizimle ilgili neler söylemektedir? Daha da can alıcısı, bu çılgın çırpınış o rekabette tamamen kendi dışındaki nedenlerle kaybeden çocuklara ne gibi bir mesaj vermektedir? Çocuklarımızın görüşleri bu deneyimlerine dayanırsa bunun toplumsal doku açısından bedeli ne olacaktır? (Dışavurumları kötü olsa da bu türden görüşlerin ortaya çıkmasının bedelini şiddet, belki de madde bağımlılığı, ergen hamileliği ve günümüz gençliğini etkileyen başka toplumsal arızalar biçiminde ödüyoruz.)

John Taylor Gatto'nun farklı kaynaklardan beslenen, merak uyandıran ve kolayca sınıflandırılamayan düşüncesi, alabildiğine özenle beslediğimiz kanaatlerimizi, kendisinin ve öğrencilerinin günlük deneyimleri ışığında yeniden gözden geçirmeye zorluyor bizi. Gatto'nun okullarımızın geleceğiyle ilgili hazır çözümleri ya da

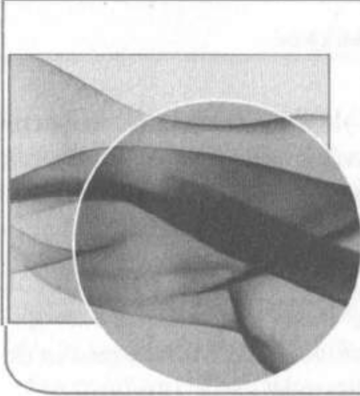
iyimser yanıtları yok. Otuz yıllık öğretmenliğinin verdiği tanıklığa dayanarak önerdiği şey öncelikle, en çok ihtiyaç sahibi olan yoksul ya da zor durumdaki kişilere *nitelikli* seçeneklerin sunulmasına kafa yormak; ikincisi, en azından kendi öğrencilerinin "okul eğitimi" adı altında kendilerine yapılana ilişkin eleştirel bir kavrayışa bir şekilde sahip olmaları için vicdan muhasebesi yapmaktır.

Gatto'nun toplumsal düzenimize ilişkin görüşleri karamsar olabilir ama yine de özgür düşünceli ve yaşamlarına yönelik eleştirel bir farkındalık geliştirmiş bireylerin, farklı biçimlerde bir araya gelmiş topluluklarda özgürce birleşerek toplumsal sorunları çözebileceği ve bizi gerçekten yaşanılası bir geleceğe kavuşturacağı örneğinde ve düşüncesinde en azından bir umut ışığı da barındırmaktadır. Bunun hem arzulandığına hem de mümkün olduğuna duyduğumuz inançla, New Society Publishers olarak *Aptallaştıran Eğitim*'i yayımlamaktan gurur duyuyoruz.

David H. Albert

New Society Publishers adına

13 Haziran 1991

Yazar Hakkında

Düşüncelerimden bahsetmek istiyorum ama sanırın biraz kendimden bahsedip televizyonda konuşan bir kafadan ibaret olmadığımı, sizin gibi bir insan olduğumu göstermem gerekiyor. Zaman zaman televizyondaki bir haber spikerini izlerken "Sen de kimsin? Bana bunları neden anlatıyorsun?" diye aklımdan geçirdiğimi bilirim. Bu yüzden, düşüncelerimin yeşerdiği topraktan biraz sunayım size.

Son otuz yıldır New York'ta ilkokul öğretmenliği yapıyorum. Bu sürenin bir kısmında, operanın olduğu Lincoln Kültür Merkezi'yle Columbia Üniversitesi arasında, Manhattan'ın Yukarı Batı Yakası'ndaki seçkinlerin çocuklarına öğretmenlik yaptım. Günümüzdeyse daha çok, yaşamları, çürümekte olan sanayi kentinin tehlikeli dip akıntılarıyla biçimlenen Harlemli çocuklara öğretmenlik yapıyorum. Bu süre içinde altı farklı okulda öğretmenlik yaptım. Şu anda çalıştığım okul, Birleşik Devletler'deki en büyük Gotik yapı olan St. John the Divine Katedrali'nin yanı başında ve ünlü Doğal Tarih Müzesi'yle Metropolitan Sanat Müzesi'ne kısa bir yürüyüş mesafesinde. Okulumdan üç blok sonrası (medyatik

efsane meraklılarının deyişiyle) "Central Park Koşucusu"nun birkaç yıl önce tecavüze uğradığı ve hunharca dövüldüğü yer. Dokuz saldırgandan yedisi benim bölgemde okula gidiyordu.

Dünyaya ilişkin benim görüşümse New York'tan çok uzaklarda, Pennsylvania'da, Pittsburgh'un 64 km güneydoğusunda bir nehir kasabası olan Monongahela'da oluştu. O günlerde, Monongahela çelik imalathanelerinin ve kömür madenlerinin olduğu bir yerdi. Kıçtan çarklı, buharlı nehir gemileri nehrin zümrüt yeşili suyunu suni bir turuncuya boyardı. Gece gündüz çalışıyorsanız ve bir de aileniz varsa saygın bir insan olurdunuz. Monongahela sınıf farklılıklarının sessizce var olduğu bir yerdi. Herkes üç aşağı beş yukarı yoksuldu. Sanırım çok azı yoksul olduğunun farkındaydı. Bağımsızlık, sertlik ve kendi ayaklarının üzerinde durmak, onurlu bir insan olduğunuzu gösterirdi. Etnik ve yerel kültürden duyulan gurur çok yoğundu. Aslında ne kadar yoksul olursa olsun bir çocuğun büyüyeceği harika yerlerden biriydi. İnsanlar birbirleriyle konuşurlar, birbirlerinin gerçek "dünya işleri" anlamındaki soyut işleriyle değil de işleriyle ilgilenirlerdi. Aslında, dışarıdaki dünya Pittsburgh'un ötesine pek geçmezdi. Pittsburgh yılda bir iki kez gidip görülmeye değen muhteşem, karanlık çelik kentiydi. Kimsenin kendinin Monongahela'da tutsak olduğunu, bir yere kıpırdayamadığını hissettiğini hatırlamıyorum ya da başka bir yere gidemediği için bir şeyleri kaçırdığı ihtimali olduğunu söylediğini duymadım.

Dedem kasabanın matbaacısıydı ve bir süre kasaba gazetesi *The Daily Republican*'ı yayımlamıştı. Bu dikkat çeken bir isimdi çünkü kasaba Demokrat Parti'nin güçlü

olduğu yerlerdendi. Dedemden ve onun başına buyruk tavrından bir yığın şey öğrendim. Günümüzdeki gibi, yaşlıların bir eve yerleştirildiği ya da gözden ırak tutulduğu bir zamanda yaşasaydım asla öğrenemeyeceğim şeylerdi bunlar.

Manhattan'da yaşamak benim için pek çok açıdan ayda yaşamaya benziyor. Otuz beş yıldır burada oturmama rağmen yüreğim ve alışkanlıklarım hâlâ Monongahela'ya aittir. Ne var ki Manhattan'daki çok farklı insanların ve değerlerin yaşattığı şok, benim farklılık duygularımı keskinleştirmiş, beni ilkokul öğretmeni kadar antropolog da yapmıştır. Son otuz yıldır, sınıflarımı laboratuvar olarak kullanmışımdır. Böylelikle sınıflarım *benim de* insanların olanaklarını -tüm bir umutlar ve korkular dizisini- öğrenebildiğim ve ayrıca insanın gücünü neyin serbest kıldığını, neyin engellediğini inceleyebildiğim bir yer oldu.

Bu süre içinde, dehanın son derece yaygın bir insan niteliği, olasılıkla hepimizde doğal olarak bulunan bir özellik olduğuna inandım. Önceleri bunu kabullenmekten çok uzaktım: İki seçkin üniversitede aldığım eğitim, zekânın ve yeteneğin bir çan eğrisi şeklinde, ekonomik olarak dağıldığını ve matematiksel ve görünüşte çürütülemez bilimsel doğrular nedeniyle John Calvin'in iddia ettiği kesinlikle belirlendiğini öğretmişti.

Sorun şuydu: Hiç olmayacak çocuklar beklenmedik anlarda insanın mükemmelliğinin içgörü, bilgelik, adalet, beceriklilik, cesaret, orijinallik gibi o kadar çok örneğini sergiliyorlardı ki kafam karışıyordu. Bunu öğretmenliği kolaylaştıracak sıklıkta değilse de ister istemez

onları asıl aptallaştıranın okulun kendisi olup olmadığını sorgulatacak sıklıkta yapıyorlardı. Çocukların yeteneklerini geliştirmek için değil de köreltmek için işe alınmış olabilir miydim? Görünüşte çılgınca bir düşünceydi bu ama yavaş yavaş paydos zillerinin, sınıfa tıkılıp kalmanın, deli gibi birbirini izleyen blok derslerin, yaşa göre ayrıştırmanın, özel yaşamın yokluğunun, sürekli olarak gözetlemenin ve ulusal okul eğitimi programının geri kalan tüm unsurlarının sanki birileri tam da çocukların düşünmelerini ve harekete geçmelerini önlemek için, onları bağımlılığa ve bağımlı davranışa yönelik kandırmak amacıyla yola çıkmış gibi tasarlandığını fark ettim.

Zamanla, öğretmenliğini yaptığım olabildiği kadar çok çocuğun insanların kendilerini eğitmek için kullandığı ham maddeyi edinebilmeleri için gerilla taktikleri üretmeye başladım. Onlara kısıtlı gücüm ve kaynaklarım el verdiğince özel yaşam, seçenek, gözetimden muaf olma ve çok çeşitli durumları ve insan ilişkilerini kullanabilme şansı tanıdım. Daha yalın terimlerle ifade edecek olursam onları kendi kendilerinin öğretmenleri olma ve kendilerini kendi eğitimlerinin en önemli ders kitabına dönüştürme şansına erişecekleri konumlara yönlendirmeye çabaladım.

Kuramsal, mecazi anlamda ulaşmaya başladığım düşünce şuydu: Öğretmek resim sanatına benzemiyordu. Resim sanatında malzemenin bir yüzeye *eklenmesiyle* bir imaj sentetik olarak üretiliyordu. Öğretmek daha çok heykel sanatına benziyordu. Malzemenin *eksiltilmesiyle* taşa hapsolmuş imajın ortaya çıkması sağlanıyordu. Bu çok önemli bir farktır.

Başka bir deyişle, işi küçük beyinleri uzmanlığıyla doldurması gereken bir uzman olduğum düşüncesini bir kenara bıraktım ve çocukların yaradılışlarından gelen dehalarının ortaya çıkmasını engelleyen unsurlardan nasıl kurtulabileceğimizi araştırmaya başladım. Artık işimi, bir sınıf dolusu öğrenci kitlesine bilgelik bahşetme mücadelesi olarak tarif ederken o kadar rahat hissetmiyordum kendimi. Bugün de kurumsal eğitimin niteliği sebebiyle o yararsız ölçme değerlendirme yöntemlerini sürdürüyorum ama ne zaman elime bir fırsat geçse geleneği bir kenara bırakıp öğrencilerimi kendi bireysel doğrularına götüren yoldan ilerlemeye yöneltiyorum.

Devlet tekelindeki okulların sosyolojik yapısı öyle bir evrim geçirdi ki benimki gibi bir öneri yayılırsa tüm kurumu tehlikeye sokacaktır. Sınırlı tutulursa ara sıra benim gibi keşiflerde bulunan öğretmen, en kötü ihtimalle emir komuta zincirinin başını ağrıtacaktır. (Zincir böyle mikropları tecrit etmede otomatik savunmalar geliştirmiştir, onları etkisizleştirir ya da ortadan kaldırır.) Ancak bu düşünce serbest kalır kalmaz kurumsal okulun kendini kalıcı kılmasını sağlayan, okumayı öğrenmenin zor olduğu ya da çocukların öğrenmeye direnç gösterdikleri gibi can alıcı önemdeki pek çok yanlış kanaati tehlikeye sokabilmektedir. Aslında günümüzde, ekonomimizin istikrarının, ürünü insan olan okulların niteliğini değiştirebilecek herhangi bir eğitim biçimi tarafından tehdit edildiği gözlenebilmektedir: Öğrencilerin, hâlihazırda içinde yaşamalarını ve hizmet üretmelerini umduğumuz ekonomik yapı, eleştirel düşünen bir gençlik karşısında bir nesil bile hayatta kalmayacaktır.

Uygulamadaki başarım büyük oranda koşulsuz güvene dayanmaktadır; bu, performansa koşullanmış bir güven türü değildir. İnsanlar yanlış yapmak ve yeniden denemek konusunda özgür olmalıdırlar, yoksa asla *ustalaşamazlar*. Bununla birlikte, aslında başka birinin performansını ezberlemekten ya da taklit etmekten başka bir şey yapmadıkları hâlde yeterli *görünebilirler*. Uygulamadaki başarım; neyin öğrenmeye değdiğine, hangi malzemeden iyi bir yaşamın biçimlendirildiğine ilişkin alışılagelmiş pek çok kanaate meydan okumayı da içermektedir.

Çocuk ve eğitim arasındaki engellerle boğuşarak geçen yılların sonunda devletin tekelindeki okullarda reform yapmanın yapısal açıdan mümkün olmadığı düşüncesine ulaştım. Yaşamsal önemdeki mitleri ortaya dökülür ve terk edilirse bu okullar işlevlerini sürdüremez. Yıllar içinde, bir öğretmen olarak yaptığımı düşündüğüm şeylerin çoğunun, aslında okul kurumunun ve kast düzenine dayalı bir ekonominin mitlerini pekiştiren görünmez bir programı öğretmekten ibaret olduğunu gördüm. İlkokul öğretmeni olarak deneyimimi sizin için yararlı kılmak amacıyla sizlere neler söyleyeceğime karar vermeye çalışırken nerede doğru davrandığımdan çok nerede yanlış yaptığımı söylemenin en iyisi olacağı aklıma geldi. Nerede doğru davrandığımı anlamak çok kolay: Çocukların yolundan çekiliyorum sadece; onlara alan, zaman ve saygı sunuyorum. Bununla birlikte, nerede yanlış yaptığım meselesi ise garip, karmaşık ve korkutucu. Bunun ne olduğunu size göstermeye başlayayım.

Yedi Dersli Öğretmen

Bu konuşma, yazarın 1991 yılında New York Eyaleti yılın öğretmeni olarak seçilmesi üzerine yaptığı konuşmadır.

I

Lütfen, bana Bay Gatto deyin. Otuz yıl önce, o zamanlar ne yapacağımı pek bilemediğim için şansımı ilkokul öğretmenliğinde denedim. Elimdeki lisans belgesi İngilizce ve İngiliz Edebiyatı eğitmeni olduğumu tescillemektedir ama yaptığımın bununla bir ilgisi yok. Ben İngilizce öğretmiyorum; ben ilkokul öğrencilerine öğretmenlik yapıyorum ve bunu yaparken ödül kazanıyorum.

Öğretmek farklı yerlerde farklı anlamlara geliyor ama Harlem'den Hollywood Hills'e kadar her yerde, herkese yedi ders verilir. Bu yedi ders aklınıza gelmeyecek kadar farklı şekillerde bedelini ödeyeceğiniz ulusal bir program oluşturur. Siz de bu programın ne olduğunu biliyorsunuzdur. Elbette bu dersleri istediğiniz gibi değerlendirmede özgürsünüz ama bu konuşmamda ironi peşinde koşmuyorum, dediğime inanın. Bunları öğreti-

yorum; bunları öğretmem için bana para veriyorsunuz. Gerisi size kalmış.

1. Kargaşa

Kathy adındaki bir hanım önceki gün Indiana, Dubois'den bana şunları yazmış:

> Küçücük çocuklar için hangi büyük düşüncelerin önemi var? Bana sorarsanız ihtiyaç duydukları en önemli düşünce, her şeyde bir sistem olduğu ve öğrendiklerinin özgün olmadığıdır. Yani öğrenmenin, çocuklar çaresizce beklerken onlara bilgi boca etmekten ibaret olmadığıdır. Görev budur; anlamak, tutarlı hâle getirmek.

Kathy yanlış anlıyor. *Verdiğim ilk ders kargaşadır.* Öğrettiğim *her şey* bağlam dışıdır. Her şeyin ne kadar birbiriyle ilgisiz olduğunu öğretiyorum. Kopuklukları öğretiyorum. Çok fazla şey öğretiyorum: gezegenlerin yörüngelerini, büyük sayılar yasasını, köleliği, sıfatları, mimari çizimi, dansı, jimnastik salonunu, koroda şarkı söylemeyi, toplantıları, sürpriz konukları, yangın tatbikatlarını, bilgisayar dillerini, veli gecelerini, personel geliştirme günlerini, okulu tahliye etme programlarını, öğrencilerimin bir daha hiç görmeyecekleri yabancılarla rehberlik etkinliklerini, standart testleri, dış dünyada hiçbir şeye benzemeyen yaşa göre ayrıştırmayı... Bunların her birinin ötekilerle ne ilgisi var ki?

En iyi okullarda bile programı ve işleyişi yakından incelerseniz ortada bir her şeyin tutarlılıktan yoksun olduğunu ve pek çok içsel çelişkinin varlığını fark eder-

siniz. Neyse ki çocuklar nitelikli eğitim adı altında kendilerine yutturulan, *doğal düzenin ve işleyişin sürekli olarak ihlâl edilmesi* karşısında hissettikleri panik ve öfkeyi dile getirecek sözcüklere sahip değiller. Okul kafası denen şeyin mantığı şudur: Okuldan mezun olduğunuzda ekonomiden, sosyolojiden, pozitif bilimden falan türetilmiş, yüzeysel bir jargondan oluşan alet kutusu elinizin altında olsun yeter ki, varsın hakiki bir tutkunuz kalmamış olsun. Ancak nitelikli eğitim bir şeyi derinden öğrenmeyi beraberinde getiriyor. Kargaşa, çocuklara bir sürü yabancı yetişkince dayatılıyor. Bu yetişkinler birbirleriyle de olabildiğince az ilişki kurarak tek başlarına çalışıyorlar ve çoğunlukla sahip olmadıkları bir ustalığa sahiplermiş gibi yapıyorlar.

Akıl sağlığı yerinde insanların asıl aradıkları şey, birbirinden kopuk doğrular değil, anlamdır ve eğitim ham verileri işleyip anlama dönüştürme sürecinde kullanılan kodlar kümesidir. Doğrulara ve kuramlara kafayı takmış okulun yamalı bohçaya dönmüş işleyişinin ardında, insanın asırlara dayanan anlam arayışı kaybolup gitmektedir. İlkokulda bunu görmek zordur çünkü okul deneyiminin parçası olan hiyerarşi anlamlı gelir. Anlamlı gelir çünkü "bunu yapalım", "şunu yapalım"ların arasındaki güler yüzlü basit ilişkinin bir anlamı olduğu düşünülür ve müşteri de görünürde sahnelenen oyunun ve sahteliğin ardında pek de bir şey olmadığının henüz bilinçli bir biçimde farkına varmamıştır.

Yürümeyi öğrenmek, konuşmayı öğrenmek gibi büyük, doğal işleyişleri düşünün. Gün doğumundan gün batımına kadar ışığın ilerleyişi; çiftçinin, demir ustasının ya da kunduracının kadim prosedürlerini ya da

Şükran Günü ziyafeti hazırlığını. Bu etkinliklerin bütün parçaları birbiriyle kusursuz uyum içindedir, her bir hareketin bir gerekçesi vardır ve geçmişe ve geleceğe ışık tutar. Okul işleyişleri böyle değildir, ne tek bir derste ne de bir günde görülen bütün derslerde. Okul işleyişi tam bir çılgınlıktır. Hiçbirinin belli bir nedeni yoktur, hiçbirinin yakından incelenmesi gerekmemektedir. Yok denecek kadar az sayıda öğretmen, öğrencilerin okuldaki dogmaları ya da bir öğretmeni eleştirebilmeleri için gerekli araçları öğretmeyi göze alacaktır çünkü her şeyin kabul edilmesi gerekmektedir. Okuldaki konular öğrenilir, öğrenilebilirse tabii. Her şey ilmihal öğrenmeyi ya da Anglikanlığın otuz dokuz maddesini ezberlemeyi andırıyordur.

Her şeyin birbiriyle ilgisizliğini öğretiyorum, tutarlılığın tersi olan sonsuz parçalanmayı öğretiyorum. Benim yaptığım şey, bir düzen taslağı oluşturmaktan çok televizyon programlamayla ilişkili. Anne de baba da çalıştığı, çok fazla taşınma, çok fazla iş değişikliği ya da çok fazla hırs olduğu için ya da başka bir şey herkesin kafasını bir aile bağını sürdüremeyecek denli karıştırdığı için evin görünmez olduğu bir dünyada öğrencilere, kargaşayı yazgıları olarak kabul etmenin yollarını öğretiyorum. Bu ilk dersimdir.

2. Sınıfın Yeri

*Verdiğim ikinci ders sınıf*ın *yeridir.* Öğrencilere ait oldukları sınıfta kalmaları gerektiğini öğretiyorum. Çocuklarımın o sınıfa ait olduklarına kim karar vermiş bilmiyorum ama beni ilgilendirmiyor. Çocukların nu-

maraları var ve böylece kaçan olursa doğru sınıfa geri getirilebiliyor. Yıllar içinde çocukların numaralandırılmalarındaki çeşitlilik ciddi oranda yükseldi. Artık taşıdıkları sayıların ağırlığı altındaki insanları görmek neredeyse imkânsız. Çocukları numaralandırmak çok büyük ve çok kârlı bir uğraş. Gene de bu stratejinin tasarlanmasıyla elde edilmek istenen şey belirsiz. Ana babaların bile böyle bir şeyin çocuklarına yapılmasına hiç ses çıkarmamalarını anlamıyorum.

Ne olursa olsun beni ilgilendirmiyor. Benim işim çocuklara kendilerininki gibi numaralar taşıyan çocuklarla birlikte kilit altında tutulmayı sevdirmektir. Ya da en azından insanın dayanıklılığını geliştiren sporlar gibi dayanmalarını sağlamaktır. İşimi iyi yaparsam çocuklar kendilerini başka bir yerde *hayal* bile edemezler çünkü onlara daha iyi sınıflara nasıl imreneceklerini ve bu sınıflardan nasıl korkacaklarını ve aptal sınıflara karşı nasıl küçümseme duyguları besleyeceklerini göstermişimdir. Bu etkin disiplin altında sınıf çoğunlukla kendi kendini denetleyip kusursuz bir askerî düzene girer. Okul gibi herhangi bir şikeli rekabetin verdiği gerçek ders budur.

Çocukların %99'unun aynı seviyede kaldıklarını varsayan genel sınıf modeline karşın yine de sınavlarda yüksek düzeyde başarı göstermeleri konusunda açıkça çaba harcarım. Başarılı olmalarının ödülü olarak daha yüksek seviyeli sınıfa geçebileceklerini hissettiririm. Sıklıkla, patronlarının onları sınav başarılarını ve notlarını temel alarak işe alacakları günün geleceğini ima ederim. Oysa deneyimlerime göre işverenler, haklı olarak, bu tür şeylerle ilgilenmezler. Asla açık açık yalan söylemem ama zaman içinde hakikatle okul öğretmenli-

ğinin temelde uyumsuz olduğunu görmüşümdür. Tıpkı Sokrates'in binlerce yıl önce söylediği gibi... Numaralanmış öğrencilerden oluşan sınıflarda öğrenilen ders, herkesin piramitte bir yeri olduğudur. Sayıların sihrini çözemedikçe de sınıfınızdan kurtulamazsınız. Bu sihri çözemediyseniz nereye kondunuzsa orada kalmalısınız.

3. İlgisizlik

Verdiğim üçüncü ders ilgisizliktir. Öğrencilere, kendilerinin yaptığının bilinmesini isteseler bile hiçbir şeyle gerektiğinden fazla ilgilenmemeyi öğretirim. Bunu incelikli bir biçimde gerçekleştiririm. Tamamıyla benim derslerime yoğunlaşmalarını, hevesle sandalyelerinde hop oturup hop kalkmalarını, benim gözüme girmek için birbirleriyle dişe diş göze göz yarışmalarını isteyerek ulaşırım amacıma. Çocuklar böyle davrandıklarında insanın yüreğinin yağları erir; herkesi etkiler bu durum, beni bile. Keyfim yerindeyse bu heves gösterisini gerçekleştirecek şekilde, çok çok özenle planlarım dersleri. Ama zil çalınca ne yapıyorsak bırakmaları, hızla bir sonraki etkinliğe geçmeleri için ısrar ederim. Işık düğmesi gibi açılıp kapanmaları gerekmektedir. Benim sınıfımda ya da bildiğim herhangi bir sınıfta önemli olan hiçbir şey, hiçbir zaman bitirilmez. Öğrenciler, taksitlendirilmiş bir plan hariç hiçbir şeyle ilgili tam bir deneyime sahip olmazlar.

Aslında, zillerin verdiği ders şudur: Hiçbir iş bitirmeye değmez, o zaman herhangi bir şeye gereğinden daha derin bir ilgi duymanın ne sebebi olabilir ki? Zillerle geçen yıllar, en güçlü olanlar dışındaki bütün öğrencileri

artık yapılacak hiçbir önemli işin olmadığı bir dünyaya koşullandırmaktadır. Ziller okul zamanının gizli mantığıdır, zillerin mantığı değiştirilemez. Ziller geçmişi ve geleceği yıkıp her zaman dilimini aynılaştırır. Bu durum, tıpkı bir haritanın bütün canlı yaşamına ev sahipliği yapan o dağları ve nehirleri aynılaştırarak soyutlamasını andırır. Oysa o dağlar ve nehirler aynı değildir. Ziller çocukların kalkıştıkları her uğraşa ilgisizlik aşılar.

4. Duygusal Bağımlılık

Verdiğim dördüncü ders duygusal bağımlılıktır. Yıldızlarla işaretlediğim ve kırmızı kalemle üzerini çizdiğim kısımlarla, gülücüklerle ve çatık kaşlarla, ödüller, onurlandırmalarla ve yerin dibine batırmalarla çocuklara iradelerini önceden belirlenmiş bir emir komuta zincirine teslim etmeyi öğretirim. Haklar temyize gerek duyulmaksızın herhangi bir yetkili tarafından lütfedilebilir ya da alıkonabilir çünkü hakların okulda yeri yoktur. Yüksek Mahkeme'nin buyurduğu konuşma özgürlüğü hakkı bile.... Ta ki okul yetkilileri söyleyene kadar... Bir ilkokul öğretmeni olarak pek çok kişisel karara müdahale ederim, meşru olduğunu düşündüklerimi onaylarken benim denetimimi tehdit eden davranışı, disipline edici bir meydan okumayla karşılarım. Çocuklar ve ergenler arasında bireysel çıkışlar sürekli olarak kendini gösterir. Bu yüzden yargılarımın sağlam ve hızla ortaya konması gerekir. Bireysellik sınıf kuramının zıddıdır, bütün sınıflandırma sistemlerinin başının belasıdır.

Bireysel çıkışların ortaya çıktığı bazı yaygın durumlar şunlardır: Çocuklar kendilerine özel bir an elde edebil-

mek için, ihtiyaçlarını giderme bahanesiyle tuvalete kaçarlar ya da su içeceklerini söyleyerek koridora çıkarlar. Amaçlarının ihtiyaç gidermek ya da su içmek olmadığını bilirim. Beni "kandırmalarına" göz yumarım çünkü bu onları benim tercihlerime bağımlı kalmaları yolunda koşullar. Bazen çocuklar bilgim dışında bir şeye öfkelendiklerinde, mutsuz ya da mutlu olduklarında gözümün önünde, ceplerinden özgür irade ortaya çıkıverir. Bu tür konularda haklar ilkokul öğretmenlerince tanınamamaktadır, yalnızca ayrıcalıklara el konabilir, uslu durma şantajıyla.

5. Düşünsel Bağımlılık

Verdiğim beşinci ders düşünsel bağımlılıktır. İyi öğrenciler ne yapmaları gerektiğini öğretmenlerinin söylemesini beklerler. Hepsi içinde en önemli dersleri budur: Öteki insanları, bizden daha iyi eğitim almış olanları beklemeliyiz. Hayatımızın anlamını onlar verecektir bize. İşin uzmanları bütün önemli seçimleri yapmaktadır; yalnızca ben, öğretmen olarak çocuklarımın ne çalışmaları gerektiğini belirleyebilirim ya da yalnızca bana para ödeyenler o kararları verir. Ben bu kararları dayatırım. Evrimin kuram değil de bir olgu olduğu söyleniyorsa bana emredildiği gibi aktarırım bunu. Düşünmelerini sağlamam gerektiği söylenen şeye direnç gösteren sapkınları cezalandırırım. Çocukların neyi düşüneceklerine ilişkin bu denetleme gücü başarılı öğrencilerle başarısızları kolayca ayırt etmemi sağlar.

Başarılı öğrenciler tam da onlara verdiğim düşünme etkinliğini olabilecek en az dirençle ve şık bir öğrenme

coşkusu göstererek gerçekleştirirler. Çalışmaya değer milyonlarca şey arasından, zamanımızın yeteceği pek az sayıda olan konuya ben karar veririm. Aslında, bunlar yüzünü görmediğim patronlarımca kararlaştırılmıştır ama olsun. Seçimler onlarındır. Ben ne diye tartışacakmışım ki? Merakın benim işimde pek önemli bir yeri yoktur, yalnızca uyumluluktur önemli olan.

Kötü çocuklar buna karşı mücadele ederler. Neyle mücadele ettiklerine ilişkin kavramlardan yoksun olmalarına karşın neyi, ne zaman öğrenecekleri konusunda kendileri adına kararlar vermeye çabalarlar. Böyle bir şeye izin verip de ilkokul öğretmenleri olarak nasıl ayakta kalabiliriz? Neyse ki direnç gösterenlerin iradesini kırmak için denenmiş prosedürler vardır. Çocuklara yardım eli uzatan saygın ana babaları varsa iş daha güçleşir ama okulların kötü şöhretine karşın bu gittikçe daha az gerçekleşmektedir. Benim bu zamana kadar karşılaştığım orta sınıftan hiçbir ana baba *kendi* çocuklarının okulunun kötü olduğuna inanmamaktadır. Uzun yıllara yayılan öğretmenlik hayatımda böyle bir tek ana babaya rastlamadım. Şaşırtıcı bir şey bu ve muhtemelen ananın da babanın da yedi dersi öğrenip iyi bir okul eğitiminden geçmeleri sonucunda ailelerin başına ne geldiğinin en güzel göstergesidir.

İyi insanlar ne yapmaları gerektiğinin bir uzman tarafından kendilerine söylenmesini beklerler. Bütün ekonomimizin bu dersin öğrenilmesine bağlı olduğunu söylemek pek de abartı olmaz. Çocukların bağımlı olmak üzere eğitilmemeleri hâlinde neler olacağını düşünün bir kez. Sosyal hizmetler zar zor ayakta kalır, hatta belki ortadan kalkar, doğdukları yakın geçmişteki

tarihsel belirsizliğe geri dönerdi. Danışmanlar ve terapistler, psişik sakatlar stoku eriyip gidince dehşet içinde bakakalırlardı. İnsanlar kendi eğlencelerini yaratmayı tekrar öğrendikleri için televizyon da dâhil olmak üzere her türden ticari eğlence yok olup giderdi. Lokantalar, hazır gıda endüstrisi ve gıda sektöründeki birçok diğer hizmet, insanlar tanımadıkları kişilerin ekip biçtikleri, topladıkları, kestikleri ve pişirdiklerine bağımlı olmak yerine kendi yemeklerini yapmaya döndüklerinden önemli oranda zarara uğrardı. Modern hukukun, tıbbın ve mühendisliğin büyük bir kısmı da tıpkı tekstil sektörü ve ilkokul öğretmenliği gibi ortadan kalkardı. Tabii okullarımızdan her yıl çaresiz bir insanlar yığını aktığı sürece bunun gerçekleşmesi mümkün değildir.

Size ödeme yapılmasının sürmesini istiyorsanız radikal okul reformuna onay vermede aceleci olmamanızı öneririm. İnsanların kendilerine söyleneni yapmalarına dayanan bir yaşam biçimi inşa ettik çünkü bu insanlar ne yapmaları gerektiğini *kendilerine* nasıl söyleyeceklerini bilmiyorlar. Verdiğim en büyük derslerden biridir bu.

6. Koşullu Öz Saygı

Verdiğim altıncı ders koşullu öz saygıdır. Ne yaparlarsa yapsınlar sevileceklerini ana babalarından öğrenmiş çocukları hizaya sokmak için uğraştınızsa kendine güvenen birisini uyum sağlamaya zorlamanın olanaksızlığını bilirsiniz. Dünyamız güvenli insanların akınına çok uzun süre dayanamayacaktır. Bu yüzden çocuğun öz saygısının uzman görüşüne dayanması gerektiğini

öğretiyorum. Çocuklarım sürekli olarak değerlendirilip yargılanıyorlar.

Ana babanın çocuğundan ne kadar hoşnut olmaması gerektiğini onaylatmak ya da yüz üzerinden verilen puanlarla tam olarak belirlemek için, öğrencinin evine etkileyici bir aylık karne gönderilir.

"İyi" okul eğitiminin ekolojisi, tıpkı ekonominin de aynı suni gübreye dayanması gibi hoşnutsuzluğun sürekli kılınmasına bağlıdır. Kimileri bu matematiksel kayıtların oluşturulmasına ne kadar az zaman ve düşünce mesaisi harcandığına şaşırabilseler de nesnel görünen bu belgelerin ağırlığı çocukları, kendileriyle ve gelecekleriyle ilgili belli kararlara varmaları konusunda tanımadıkları insanların sıradan yargılarına dayanmaya zorlayan bir profil çizer. Bugüne kadar ortaya çıkmış bütün büyük felsefe sistemlerinin ana unsuru olan öz değerlendirme, hiçbir zaman bir etken olarak ele alınmaz. Karnelerin, notların ve sınavların verdiği ders, çocukların kendileri ya da ana babaları yerine diplomalı resmî yetkililerin değerlendirmelerine güvenmeleri gerektiğidir. İnsanlar kendilerinin değerini başkalarının söylemesine ihtiyaç duymaktadır.

7. Kimse Saklanamaz

Verdiğim yedinci ders kimsenin *saklanamayacağıdır*. Öğrencilere her zaman izlendiklerini, her birinin sürekli olarak benim ve meslektaşlarımın gözetimi altında olduğunu öğretirim. Çocuklar için özel yaşam alanları yoktur, özel zamanlar yoktur. Bir sınıftan başka sınıfa geçmek, rastgele dayanışmaları düşük tutmak için

tam olarak üç yüz saniye sürmektedir. Öğrenciler sırlarını birbirlerine anlatmaları ya da kendi ebeveynlerine anlatmaları yolunda desteklenirler. Elbette, ebeveynleri de kendi çocuklarının yaramazlığıyla ilgili dosya hazırlamaları yolunda desteklerim. Kendi kendini gammazlamakta eğitilmiş bir aile pek öyle tehlikeli sırlar saklayamaz zaten.

Okul eğitiminin bir tür uzantısı olan "ev ödevi" veriyorum. Böylece gözetimin kendisi olmasa bile etkisi özel ev ortamına taşınabiliyor. Aksi takdirde aynı ev ortamında öğrenci boş zamanlarını annesinden babasından, araştırarak ya da mahallesindeki bilge birine çıraklık yaparak yetkileri dışında bir şeyler öğrenmek için kullanabilir. Okul eğitimi düşüncesine sadakatsizlik, boşta kalan elleri her an meşgul etmeye hazır bir şeytandır.

Sürekli gözetimin ve özel yaşamın inkârı, kimseye güvenilemeyeceği, özel yaşamın meşru olmadığı anlamına gelmektedir. Gözetim, birçok etkili düşünürce benimsenmiş, kadim bir buyruktur. *Devlet, Tanrı'nın* Şehri, *Kutsal Kitap Hıristiyanlığı, Yeni Atlantis, Leviathan* ve birçok başka yerde ortaya konan önemli bir talimattır. Bütün bu çocuksuz yazarlar aynı şeyi keşfetmişlerdi: Toplumu sıkı bir merkezî denetim altında tutmak istiyorsan çocukların yakından izlenmesi gerekmektedir. Çocuklar, tek sesli bir yürüyüş bandosuna uydurulmazlarsa kendi özel davulcularını izleyeceklerdir.

II

Devlet tekelindeki zorunlu kitlesel okul eğitiminin en büyük başarılarından biri en iyi meslektaşlarımın, hatta en iyi öğrenci velilerinin pek azının işlerin daha farklı

yapılabileceğini hayal etmesini sağlamaktır. "Çocukların okuma yazmayı bilmesi gerekiyor ama öyle değil mi?", "Toplamayı çıkarmayı bilmeleri gerekmiyor mu yani?", "Hiç olmazsa bir işte tutunabilmeleri için emirlere itaat etmeyi öğrenmeleri gerekiyor yani."

Yalnızca birkaç kuşak önce, Amerika'da işler çok farklı işliyordu. Orijinallik ve çeşitlilik yaygın uygulamalardı; katı örgütlenmeden bağımsız olmamız bizi dünyanın mucizesi kılmıştı; toplumsal sınıfların sınırlarını aşmak görece kolaydı; yurttaşlarımız müthiş bir biçimde güvenli, yaratıcı, bağımsız olarak kendileri için bir şeyler yapabilme ve kendileri adına düşünebilme yeteneğine sahiptiler. Bizler, kendimiz olarak, Amerikalılar olarak devlet yaşamımızın bütün alanlarına burnunu sokup bunları ölçüp durmazken, birtakım kurumlar ve toplumsal kuruluşlar nasıl düşünmemiz ve hissetmemiz gerektiğini söylemezken özeldik. Bireyler, Amerikalılar olarak özeldik.

Ancak İç Savaş'ın hemen ardından Amerika'da temelde merkezî denetim altında olan bir toplum oluştu. Bu türden bir toplum ayakta kalabilmek için /devlet tekelindeki zorunlu okul eğitimine gereksinim duyar. Bu gelişmeden önce okul eğitimi o kadar da önemli değildi. Okul eğitimi vardı ama ağırlığını hissettirmezdi pek. Bireyler ne kadar *istiyorlarsa* o kadarını alırlardı. İnsanlar yine okumayı, yazmayı ve dört işlemi öğrenirlerdi pekâlâ. Amerikan Devrimi sırasında, en azından Doğu sahili şeridinde köle olmayanlar içinde, nüfusun tamamına yakınının okuryazar olduğunu gösteren bazı çalışmalar vardır. Thomas Paine'nin *Sağduyu* adlı yapıtı

%20'si köle, %50'si sözleşmeli hizmetçi olan üç milyonluk bir nüfusta altı yüz bin satmıştır.

Koloni sakinleri deha mıydı? Hayır, işin gerçeği şu ki okuma, yazma ve dört işlemi öğretmek yaklaşık yüz saat alır. Yeter ki karşımızdaki insanda öğrenme isteği ve coşkusu olsun. İşin sırrı kişinin merak edip istediği anı yakalamakta ve coşkusu sürerken hızlı hareket etmekte. Milyonlarca insan bunları kendi kendine öğrenmektedir, bu gerçekten o kadar da zor değil. 1850'li yıllardan bir matematik ya da güzel konuşma ders kitabını açın baktığınızda sunulan metinlerin günümüzde üniversite düzeyinde olduğunu göreceksiniz. "Temel beceriler" uygulamasına yönelik bitmek bilmeyen bağırış çağırış bir sis perdesinden ibarettir. Perdenin öteki tarafında okullar çocukların yaşamlarının on iki yılına el koymakta ve onlara az önce size anlattığım yedi dersi vermektedir.

İç Savaş'ın hemen öncesinden bu yana artan oranlarda merkezî denetimin altına giren toplum, sürdürdüğümüz yaşamlarda, giysilerimizde, yediklerimizde ve bir sahilden öteki sahile arabayla giderken yeşil otoban levhalarında kendini göstermektedir. Bunların hepsi bu denetimin ürünleridir. Bana göre, uyuşturucu, intihar, boşanma, şiddet ve acımasızlık salgınları da Amerika'da sınıfın kasta dönüşerek katılaşmasının, yaşamlarımızın insanilikten uzaklaşmasının; bireyin, ailenin ya da topluluğun öneminin azalmasının da ürünleridir. Bu küçülme de merkezî denetimden kaynaklanmaktadır. Kaçınılmaz olarak büyük, zorunlu kurumlar verecek bir şey kalmayıncaya kadar hep daha fazlasını istemektedir. Okul, çocuklarımızı toplum hayatında etkin bir rol oynayabilecekleri her türlü olanaktan çekip almaktadır.

Aslına bakarsanız okul, toplumu çocukların eğitimini diplomalı uzmanların eline havale ederek ortadan kaldırmaktadır. Böylelikle çocuklarımızın tam bir insan olarak yetişmemelerini sağlama almış olur. Aristoteles, toplum yaşamında etkin bir rol edinmeyen insanın sağlıklı bir insan olma umudunun olamayacağını belirtmiştir. Haklıydı hiç şüphesiz. Bunun bir örneğini görmek istiyorsanız bir dahaki sefere bir okulun ya da yaşlılar yurdunun yakınlarındaysanız etrafınıza bir bakın bakalım.

Okul, inşa edildiği andan itibaren, bir toplumsal mühendislik modelinin en önemli destek sistemlerinden biridir. Bu toplumsal mühendislik modeli insanları piramidin itaatkâr taşları olmaya zorlar. Piramitse bir denetim noktasına doğru yükseldikçe daralır. Okul, piramidi andıran bu toplumsal düzenin kaçınılmaz görünmesini sağlayan bir oyundur. Bu önerme Amerikan Devrimi'ne kesin bir ihanet sayılsa da durum budur. Koloni günlerinden Cumhuriyet dönemine kadar sözü edilmeye değer okullarımız olmadı pek. Okullarda boşa harcayacak vakti olmayan birisini görmek istiyorsanız Benjamin Franklin'in *Öz Yaşam Öyküsü*'nü okuyun. Yine de demokrasi vaadi gerçekleşmeye başlıyordu. Bu vaade sırtımızı dönüp Mısır firavunlarının düşünü hayata geçirdik: Herkesin zorla itaati. Platon'un, *Devlet*'inde, Glaukon'la Adeimantus Sokrates'i insan yaşamının tamamıyla devlet denetimine girişini anlatmaya zorlarken gönülsüzce aktardığı sır buydu. Söz konusu plan bazı insanların hisselerine düşenden daha fazlasını aldıkları bir toplumu korumaları için gerekliydi. "Size," der Sokrates, "böylesine bir kenti nasıl meydana getire-

ceğinizi anlatacağım ama söyleyeceklerimden hoşlanmayacaksınız." Ve böylece yedi dersli okul modeli ilk defa tasarlanmış oluyordu.

Ulusal bir programımızın olup olmaması gerektiğiyle ilgili şu sıralardaki tartışma düzmecedir. Zaten az önce ana hatlarını verdiğim yedi dersin içinde gizli bir ulusal programımız var. Böyle bir program fiziksel, ahlaki ve düşünsel felce neden olmaktadır ve herhangi bir program onun uğursuz etkilerini gidermekte yeterli olmayacaktır. Düşmekte olan akademik performansımızla ilgili ulusal histerimiz içinde sürdürdüğümüz günümüzdeki tartışma, asıl meseleyi gözden kaçırmaktadır. Okullar tam da öğretmek için tasarlandıkları şeyi öğretmektedirler ve bunda da başarılıdırlar: İyi bir Mısırlı olmanın ve piramitteki yerinizde kalmanın yolları.

III

Bunların hiçbiri kaçınılmaz değildir. Bunlardan kurtulmak olanaksız değildir. Gençleri nasıl yetiştireceğimize ilişkin seçimlerimiz vardır, bir tek doğru yol yoktur. Piramit yanılsamasının gücünü kırıp ardına bakabilirsek bunu görürüz. Ulusal varlığımızı tehdit eden, ölüm kalım meselesine dönüşmüş uluslararası bir rekabet yoktur. Tabii medyanın bu miti besleyen yaylım ateşi karşısında böyle bir şeyin düşünülmesi bile zor. Maddi yaşamın bütün önemli unsurları bakımından, enerji de dâhil, kendine yeterli bir ulusuz. Bu fikrin ekonomi-politiğin en gözde düşünürlerinin fikirlerine karşı olduğunun farkındayım ama bu insanların bahsettikleri ekonomimizin "temel dönüşümü" ne kaçınılmazdır ne de eski hâline döndürülmezdir.

Küresel ekonomi toplumun; anlamlı bir çalışma yaşamı, ucuz barınma, doyurucu bir eğitim, yeterli tıbbi bakım, temiz bir çevre, dürüst ve güvenilir bir hükûmet, toplumsal ve kültürel bir yenilenme ya da yalın adalete duyulan gereksinimine yanıt vermemektedir. Bütün küresel hırslar verimliliğin ve iyi bir yaşamın tanımı üzerinde temellenmektedir. Ama bu tanım genel insan gerçekliğine öylesine yabancılaşmıştır ki ben bu tanımın yanlış olduğuna ikna olmuş durumdayım ve çoğu insan, bu tanımın alternatifini algılayabilse benimle aynı fikirde olurdu. Anlamı, anlamın hakiki olarak bulunduğu yere-ailelere, dostluklara, mevsimlerin geçişine, doğaya, basit merasimlere ve ritüellere, merak duygusuna, cömertliğe, şefkate ve başkalarına hizmet etmeye, uygun bir bağımsızlığa ve özel yaşama, gerçek ailelerin ve gerçek dostların ve gerçek toplulukların doğduğu ücretsiz ve ucuz şeylere- yerleştiren bir felsefeye yeniden tutunursak bunu görebiliriz ve böylece öylesine kendi kendimize yeter hâle geliriz ki küresel "uzmanlarımızın" endişelenmemiz gerektiği konusunda fazlasıyla ısrarcı oldukları maddi "yeterliliğe" gereksinim bile duymayız.

Bu berbat yerler, bu "okullar" nasıl ortaya çıktı? Genelgeçer okul eğitimi çeşitli biçimleriyle bizimle birlikteydi her zaman, büyümek denen şeye usul usul eşlik eden bir yardımcı oldu. Ama şu anda bildiğimiz hâliyle "modern okul eğitimi" iktidarların güçlü çıkarlarını koruma dürtüsüyle, yoksul fabrika işçilerinin bir devrim yapmasından korktukları tarihler olan 1848 ve 1919'daki iki "Kızıl Korku"nun yan ürünleridir. Okul eğitimi kısmen de eski toprak "Amerikan" ailelerinin, 1840'larda gelen Kelt, Slav ve Latin göçmenlerinin yerli kültürle-

rinden dehşete düşmeleri ve beraberlerinde getirdikleri Katolik dinine karşı tiksinti hissetmelerinden doğdu. Çocuklar için "okul" denen bir hapishane yaratmadaki üçüncü bir etkense aynı "Amerikalıların" -elbette iç savaştan sonra- Afrika kökenli Amerikalıların toplumsal hareketliliğini değerlendirirken düştükleri korku olmalı.

Okul eğitiminin yedi dersine bir kez daha bakın: kargaşa, sınıfın yeri, ilgisizlik, duygusal ve düşünsel bağımsızlık, koşullu öz saygı ve gözetim. Bütün bu dersler öncelikli olarak, alt sınıfta kalmaya mahkûm, kendi özel dehalarının ağırlık noktalarını keşfetme şansından yoksun insanlara yöneliktir. Zamanla bu eğitim başlangıçtaki amacından, yoksulların hizaya getirilmesinden uzaklaşmıştır. Çünkü 1920'lerden bu yana gerek okul bürokrasisinin gerekse okulların mevcut durumundan kâr sağlayan yığınla sektörün daha az görünen gelişimi bu kurumun başlangıçtaki kapsamını orta sınıfların çocuklarını da ele geçirecek şekilde genişletmiştir.

Sokrates'in öğretmenlik yapmak için para aldığı suçlamasına öfkelenmesi şaşırtıcı mı? O zamanlar bile filozoflar öğretmenliğin profesyonelleşmesinin, sağlıklı bir toplumda herkese ait olan öğretme işlevinin ele geçirilmesinin kaçınılmaz yönünün ne olacağını açıkça görmüşlerdir.

Her gün verdiğim türden derslerle ulusal düzeyde bir krize girmememiz şaşırtıcı olurdu zaten. Ama bu krizin niteliği ulusal medyanın bildirdiğinden çok farklıdır. Gençler, yetişkinlerin dünyasına ve geleceğe karşı ilgisizler; oyuncakların ve şiddetin oyalamaları dışında he-

men her şeye karşı ilgisizdirler. İster zengin olsun ister yoksul yirmi birinci yüzyılda ilkokul öğrencileri hiçbir şeye uzun süre yoğunlaşamamaktadır; geçmiş ve gelecek zaman algıları zayıftır. Gerçekten de boşanma çocukları oldukları için (Çünkü onları anlamlı ana baba özeninden boşamışızdır.) samimiyete şüpheyle yaklaşırlar, yalnızlıktan nefret ederler; acımasız, maddeci, bağımlı, edilgen, şiddet dolu, beklenmedik şeyler karşısında ürkek, dikkatlerini dağıtacak her şeyin müptelasıdırlar.

Çocukluğu çevreleyen bütün eğilimler okul eğitimiyle beslenir ve çarpıcı boyutlara getirilir. Okul eğitimi gizli programıyla etkili kişilik gelişimini önler. Aslında okullarımız korkaklığı, bencilliği ve çocukların deneyimsizliğini sömürmeden ayakta kalamazlardı, ben de diplomalı bir ilkokul öğretmeni olamazdım. Gerçekten eleştirel düşünce araçlarını -diyalektiği, bulgusallığı ya da özgür beyinlerin kullanması gereken başka gereçleri- öğretmeye cüret eden herhangi bir okul harap edilmeden çok önce ömrünü tamamlardı. Seküler olan toplumumuzda okul kilisenin yerini almıştır ve tıpkı kilisede olduğu gibi öğretilerinin inanç yerine geçmesini talep etmektedir.

Kurumsal ilkokul eğitiminin çocuklarımız için yıkıcı olduğunu açıkça kabul etmemizin zamanıdır. Hiç kimse, hatta eğitmenler bile yedi dersli programdan hiçbir yara almadan kurtulamaz. Yöntem bütün derinliği ve temel yapısıyla eğitim karşıtıdır. Hiçbir onarım çabası bu yöntemi düzeltmeyecektir. İnsan ilişkilerine dair karşımıza çıkan ironik yan şu: Okulların ihtiyaç duyduğu büyük düşünsel yenilik şu anda harcadığımızdan o kadar *aza* mal olacak ki büyük çıkarları olanlar bunun gerçekleşmesine izin veremezler. Anlamanız gereken öncelikli ve

en önemli nokta şudur: Ben bir *meslek edindirme projesinde* çalışıyorum ve sözleşme ajansıyım. Uygulamalarımızın kapsamını küçülterek ya da ürünlerimizi çeşitlendirerek para biriktirmeye, hatta çocuklarımızı düzgün yetiştirmeye gücümüz yetmez. Bu, kurumsal okul eğitiminin *demir yasasıdır* ve ne normal muhasebe prosedürlerine bağlıdır ne de rekabetin keskin bıçağına.

Devlet okullarında bir tür serbest piyasa sistemi uygulanması yanıtlarımız için uygun bir seçenektir. Burada aile okulları, küçük girişimlere ait okullar ve dini okullar, zanaat okulları, ziraat okulları devletin sunduğu eğitimle rekabet edecek denli büyük sayılarda bulunmaktadır. Okullar konusunda, ABD'de İç Savaş'a kadar varlığını sürdüren bir serbest piyasayı anlatmaya çalışıyorum. Bu serbest piyasada, öğrenciler *kendilerine uyan eğitim türünü almak için gönüllü olurlar*; hatta bu, onların kendilerini eğitmeleri anlamına gelse bile geçerlidir. Görebildiğim kadarıyla bunun Benjamin Franklin'e bir zararı olmamış. Bu seçenekler şimdi çok küçük örnekler, güçlü ve enerjik bir geçmişin yadigârları olarak varlıklarını sürdürmektedir ama yalnızca kaynakları olanların, cesurların, şanslıların ve zenginlerin kullanımına açıktır. Daha iyi seçeneklerin parçalanmış yoksul aileler için ya da kenar mahallelere postu sermiş, kentli orta sınıftan bir sürü kafası karışık insan için elverişli hâle gelmesinin neredeyse olanaksız oluşu bize şunu anlatmaktadır: *Devlet tekelindeki okul eğitiminin yarattığı rezillikle ilgili cesur ve kararlı bir* şeyler yapmazsak yedi dersli okulların f*elaketi büyümeyi sürdürecektir.*

İlkokul öğretmenliğinde bir ömür geçirince kitlesel okul eğitimi *yönteminin* içeriğinin, yöntemin ta kendisi olduğuna inandım. Kaliteli programın, kaliteli araç gereçlerin ya da kaliteli öğretmenlerin çocuğunuzun kaderini çizeceğini düşünerek yanılgıya düşmeyin. Değindiğimiz bütün patolojiler üzerimize çullanmaktadır çünkü okuldaki dersler çocukların kendi kendileriyle ve aileleriyle baş başa kalıp kendi kendilerini motive etme, sebat gösterme, kendi ayaklarının üzerinde durma, cesaret, dinginlik ve sevgi -hatta ailedeki ve toplum içindeki yaşamlarının sunduğu dersler içinde en önemlilerinden olan başkalarına hizmet etme- konularında dersler almalarını önlemektedir.

Otuz yıl önce bu dersler okuldan *sonra* arta kalan zamanda öğrenilebilmekteydi. Ama televizyon o kalan zamanın büyük kısmını tüketmiştir. Ayrıca televizyonun hem çift gelirli ailelere hem tek ebeveynli ailelere has stres kaynaklarıyla birlikteliği, eskiden ailece geçirilen zamanı yutmuştur. Çocuklarımızın tam anlamıyla insan olarak büyüyecek zamanı yok. Üzerinde yaşadıkları toprak bunu gerçekleştirmek için çok zayıf ve çorak.

Kültürümüzü, maddesel olmayan bir deneyimin bilgeliğini öğrenmeyi vazeden bir gelecek bekliyor. Bu öyle bir gelecek ki hayatta kalmanın karşılığı olarak maddi bedel anlamında ekonomik olan doğal yaşamın yolunu izlememizi talep edecektir. Bu dersler şu anda bulunduğu hâliyle okullarda öğrenilemez. Okul, gerçekte öğrenilen tek programın kötü alışkanlıklardan ibaret olduğu on iki yıllık bir hapis cezasıdır. İlkokul öğretmenliği yapıyorum ve bunun için bana ödül veriyorlar. Ben bilmeyeceğim de kim bilecek?

Psikopat Okul

Bu metin, yazarın 31 Ocak 1990 tarihinde New York Eyalet Senatosu tarafından New York'ta yılın öğretmeni *seçilerek aldığı ödülü kabulü sırasında yaptığı konuşmayı kapsamaktadır.*

Bu ödülü, yıllar boyunca tanıdığım, çocuklarla olan iletişimlerini onurlu bir deneyime dönüştürme mücadelesi vermiş olan bütün iyi öğretmenler; asla kayıtsız kalmayan, her zaman sorgulayıcı olmuş, her zaman "eğitim" sözcüğünün ne olması gerektiğini tanımlamak ve yeniden tanımlamak için uğraşan insanlar adına kabul ediyorum. Yılın öğretmeni, çevremizde gördüğümüz öğretmenlerin en iyisi değildir. (O insanlar kolayca keşfedilemeyecek denli alçakgönüllüdür.) Yılın öğretmeni olan kişi, yaşamını çocukların hizmetinde hoşnutlukla harcayan bu özel insanların bayraktarı, temsilcisidir. Bu ödül bana olduğu kadar onlara da aittir.

I

Çok daha büyük bir toplumsal krize bağlı, ciddi bir okul krizi döneminde yaşıyoruz. Ulusumuz okuma, yazma ve aritmetikte on dokuz sanayi ülkesinin alt sırala-

rında yer almaktadır. Taa dibinde! Dünyanın narkotik ekonomisi bu metaı bizim tüketme oranımıza dayalıdır; bu kadar çok pudra şekerli düşler satın almasaydık uyuşturucu işi çökerdi. (Bu arada, okullar önemli bir satış noktası.) Ergenler arasında intihar oranı dünyada en yüksek olan ülkeyiz ve bunların büyük bir kısmı zengin çocuklarıdır, yoksul çocukları değil. Manhattan'da bütün yeni evliliklerin %70'i beş yıldan az sürmektedir. Dolayısıyla bir şeylerin yanlış gittiği açıktır.

Okullarımızda tanık olduğumuz bu büyük kriz, topluluklarımızdaki büyük toplumsal krizle karşılıklı bir ilişki içindedir. Kimliğimizi yitirmiş görünüyoruz. Çocuklar ve yaşlılar bir yerlerde kilit altına alınıp daha önce eşi benzeri görülmemiş bir ölçüde dünya işlerinden uzak tutulmaktadırlar. Onlarla kimse konuşmuyor artık. Çocukların ve yaşlıların gündelik yaşama katılmadığı bir topluluğun geleceği ve geçmişi yoktur; yalnızca tükenmek bilmeyen bir şimdisi vardır. Aslında, "topluluk" terimi birbirimizle etkileşim kurma biçimimize pek uymamaktadır. *Sosyal a*ğlar hâlinde yaşıyoruz, topluluklar hâlinde değil ve tanıdığım herkes bu yüzden yapayalnız. Okul bu trajedinin önemli bir aktörüdür, tıpkı toplumsal sınıflar arasında giderek genişleyen uçurumun önemli aktörü olduğu gibi. Okulu bir ayrıştırma mekanizması olarak kullandığımız için, metrolarda dilenip sokaklarda uyuyan dokunulmazların da olduğu, tam bir kast sistemi yaratma yolunda ilerliyoruz gibi görünüyor.

Otuz yıllık öğretmenlik yaşamımda ilginç bir olguyu fark ettim: Okullar ve eğitim, dünyadaki önemli gelişmelerle ilgisini giderek yitirmektedir. Artık hiç kimse bilim insanlarının fen derslerinde ya da politikacıların

sosyal bilimler derslerinde ya da şairlerin edebiyat derslerinde yetiştiğine inanmamaktadır. Gerçek şu ki okullar emirlere itaat etmek dışında hiçbir şey öğretmemektedir aslında. Bu benim için büyük bir bilmece çünkü binlerce insancıl, ilgi dolu insan, öğretmen, yardımcı eleman, idareci olarak okullarda çalışmaktadır ancak kurumun soyut mantığı bu insanların bireysel katkılarını boğmaktadır. Öğretmenler çok ilgili davransalar ve çok ama çok çalışsalar da bu kurum psikopattır, vicdandan yoksundur. Zil çalar ve bir şiir yazma etkinliğinin tam ortasındaki delikanlı defterini kapatıp insanların ve maymunların aynı ortak atadan geldiğini ezberlemesi gereken başka bir sınıfa geçer.

II

Zorunlu okul eğitiminin şu andaki hâli 1850'li yıllarda, Massachusetts Eyaleti'nin bir icadıdır. Bu okula Massachusetts nüfusunun tahmini olarak %80'i -zaman zaman silahlarla- direnmişler, Cod Burnu'nda, Barnstable'daki son karakol 1880'lere dek çocuklarını teslim etmemiştir. Sonunda bölge ordu tarafından kuşatılmış ve çocuklar silah gözetiminde okula götürülmüştür.

Şimdi üzerinde durulması gereken ilginç bir düşünce var. Kısa bir süre önce Senatör Ted Kennedy tarafından bir makale yayımlandı. Bu makaleye göre zorunlu eğitim öncesinde eyaletteki okuryazarlık oranı %98'dir ve sonradan oran %91'i hiç geçmemiştir; 1990'da da bu düzeydedir.

Bir de şuna bakın: Ev okulu hareketi ise sessiz sedasız, bir buçuk milyon genç insanın tamamıyla anneleri ve babaları tarafından eğitildikleri bir boyuta ulaştı; ge-

çen ay basında şu şaşırtıcı haber çıktı: Evde eğitilen çocuklar, düşünme becerileri bakımından resmî eğitim alan yaşıtlarının beş hatta on yıl ilerisinde görünmektedir.

III

Okullardan yakın gelecekte kurtulabileceğimizi sanmıyorum. En azından ben bunu göremem ama hızla cehalet felaketine dönüşen bu gidişatı değiştireceksek okul kurumunun "okul eğitimi vermekte" çok iyi olduğunu ama "eğitmediğini" fark etmemiz gerekmektedir. Bu, kurumun tasarımından kaynaklanan bir olgudur; kötü öğretmenlerin hatası ya da az para harcanması sonucu değildir. Eğitimle "okul eğitimi" hiçbir zaman aynı olamaz.

Okullar Horace Mann, Chicago Üniversitesinden Sears ve Harper, Columbia Öğretmen Okulundan Thorndyke ve başka bazı eğitimciler tarafından kitlelerin bilimsel anlamda yönetilmesinin bir aracı olması için tasarlandı. Okulların amacı formüllerin uygulanması yoluyla formüllere indirgenmiş, davranışları önceden kestirilebilen ve denetlenebilen insanlar üretmektir.

Okullar bunun gerçekleşmesinde önemli oranda başarılı olsalar da "başarılı" insanların yalnızca bağımsız, kendi ayakları üzerinde durabilir, kendine güvenli ve bireyci olanlar arasından çıktığı -çünkü bağımlı ve zayıf olanı koruyan topluluk yaşantısı ölmüştür ve geriye yalnızca *ağlar* kalmıştır- ulusal ölçekte giderek çözülüyorlar. Daha önce söylediğim gibi okul eğitiminin ürünleri geçersizdir. İyi eğitim almış kişiler geçersizdir. Bu kişiler filmler ve tıraş jiletleri satarlar, bürokrasiyle uğraşırlar ve telefonda konuşurlar, yanıp sönen bilgisayar

terminali karşısında hiçbir şey düşünmeden otururlar ama insan olarak yararsızdırlar. Ne kendilerine ne de başkalarına bir hayırları dokunur.

Çevremizde her gün karşımıza çıkan sefalet sanırım büyük ölçüde Paul Goodman'ın otuz yıl önce belirttiği gibi, çocukları saçma sapan yetişkinler olarak büyümeye zorlamamızdan kaynaklanıyor. Okul eğitiminde yapılacak herhangi bir yeniliğin saçmalıklarla uğraşması gerekmektedir.

Sizi, sizinle tamamen aynı yaştaki ve aynı toplumsal sınıftan insanlarla bir yere kapatıp oturmaya zorlayan bir sistemin parçası olmak saçmadır ve yaşama aykırıdır. Bu sistem, yaşamın getirdiği muazzam farklılıklarla ve farklılığın getirdiği enerji paylaşımıyla aranızdaki bağı koparmakta ustadır. Aslında bu sistem sizi kendi geçmişinizden ve geleceğinizden koparmaktadır. Tam da televizyonun yaptığı gibi sizi bitip tükenmek bilmeyen bir şimdinin içine tıkıp üzerinize kapıyı kilitler.

Gençliğinizin baharını alıp götüren, size hiç özel yaşam hakkı tanımayan hatta verdiği "ev ödevini" yapmanızı talep ederek yuvanızda bile sizi izleyen bir kurumda her gün zil sesiyle, bir hücreden başka bir hücreye geçmek saçmadır ve yaşama aykırıdır.

"Okumayı nasıl öğrenecekler?" diye soruyorsunuz, bense şöyle yanıt veriyorum: "Massachusetts derslerini hatırlayın." Çocuklar, kendilerine hücre duvarları arasında yaşlarına göre derecelendirilmiş sınıflar değil de bütün bir hayat sunulduğunda okumayı, yazmayı ve aritmetiği kolaylıkla başarabilmektedirler. *Yeter ki* bütün bunlar kendilerini bekleyen yaşamla uyumlu olsun.

Ama unutmayın, Amerika Birleşik Devletler'inde, yazan, okuyan ya da aritmetik bilen hiç kimse fazla saygı görmez. Bizim ülkemiz konuşmacılar diyarıdır; en çok konuşmacılara para öderiz ve en çok konuşmacılara hayran oluruz; çocuklarımız da televizyondaki toplumsal modellerin ve okul öğretmenlerinin izinden giderek sürekli konuşmaktadır. "Temelleri" öğretmek artık çok zor çünkü yarattığımız toplum için artık bunlar temel olma özelliğini yitirdi.

IV

Şu anda iki kurum çocuklarımızın yaşamını denetlemektedir: Bunlar televizyon ve okul eğitimidir. Her ikisi de bilgelik, sebat, ılımlılık ve adaletin gerçek hayattaki karşılığını sonsuz, bitmek bilmeyen bir soyutlamaya indirger. Geçmiş yüzyıllarda çocukluk ve ergenlik dönemi gerçek çalışmayla, gerçek hayır işleriyle, gerçek maceralarla ve gerçekten öğrenmek istediğin bir şeyi sana öğretebilecek ustaların peşinde gerçek arayışlarla geçerdi. Topluluk yararına uğraşlara, şefkatli davranışlara, topluluğun her katmanıyla karşılaşmaya, her katmanı incelemeye, yuva nasıl kurulur öğrenmeye ve tam bir erkek ya da kadın olmak için gerekli başka birçok uğraşı öğrenmeye büyük zaman harcanırdı.

Bir de benim öğretmeni olduğum çocukların uğraşmaları gereken zaman hesabına bakın:

Öğrencilerim haftanın 168 saatinin 56'sını uyuyarak geçiriyor. Bir benlik yaratmaları için geriye 112 saat kalıyor.

Güncel araştırmalara göre çocuklar haftada 55 saat televizyon izliyor. Öyleyse geriye büyümek için kullanılacak 57 saat kalıyor.

Öğrencilerim haftada 30 saat okula geliyor, yaklaşık 8 saatlerini hazırlanmayla ve okul yolunda geçiriyorlar; haftada ortalama 7 saatlerini ev ödevine ayırıyorlar. (Toplam 45 saat.) Bu süre boyunca sürekli gözetim altındalar. Özel zamanları ya da özel yaşam alanları yok ve zamanın ve mekânın kullanımıyla ilgili bireysel tercihlerini ortaya koyarlarsa disiplin altına alınıyorlar. Bu, özgün bir bilinç yaratabilmeleri için onlara haftada 12 saat bırakıyor. Elbette öğrencilerimin yemek yemeleri de bir süre alıyor. Bu o kadar fazla değil çünkü ailenin hep birlikte akşam yemeği yeme geleneğini yitirdik. Yine de akşam yemeklerine de haftada 3 saat ayırsak, her çocuk için haftada 9 saat net özel zaman süresine ulaşırız.

Yetmez değil mi? Elbette, çocuk ne kadar zenginse o kadar daha az televizyon izleyecektir ancak zengin çocuğun zamanı da daha geniş bir yelpazeye yayılan ticari eğlencelerle ve kendi seçtiği alanla hiç ilgisi olmayan alanlarda bir dizi özel dersle sıkı sıkıya programlanmaktadır.

Ancak bu etkinlikler, kendi saatlerini kendi istedikleri gibi geçiremeyen, varlıklarına bir somutluk ya da keyif katacak anlamın sınırlarını çizemeyen bağımlı insanlar yaratmanın göz boyama taktikleridir. Bu bağımlılık ve hedefsizlik ulusal bir hastalıktır ve sanırım okul eğitiminin, televizyonun ve derslerin bunda rolü çok büyüktür.

Bir ulus olarak bizi öldüren olguları düşünelim: Uyuşturucular, anlamsız rekabet, eğlence amaçlı cin-

sellik, alenileşmiş şiddet, kumar, alkol ve hepsinden kötüsü bir şeyler satın almaya adanmış yaşamlar, biriktirmenin felsefeye dönüşmesi. Bütün bunlar bağımlı kişiliklerin iptilalarıdır ve okul eğitimimizin kaçınılmaz olarak ürettiği şey tam da budur.

V

Sizlere çocuklarımızın yetişkin olmak için gereksinim duyacakları bütün zamanı onlardan almamızın ve onları bu zamanı soyutlamalara harcamaya zorlamamızın onlar üzerindeki etkisinden söz etmek istiyorum. Bunu anlamanız gerekli çünkü özellikle bu patolojileri ortadan kaldırmayan hiçbir yenilik, görünüşü kurtarmaktan öteye gitmeyecektir.

1. Öğrencilerim yetişkinlerin dünyasına karşı ilgisizler. Bu binlerce yılın deneyimini değersizleştirmektedir. Büyüklerin yaptıklarını dikkatlice incelemek her zaman gençlerin en heyecan verici uğraşıydı ancak bugünlerde kimse çocukların yetişkin olmasını istemezken çocuklar niye yetişkin olmak istesinler ki? Bundan dolayı kim onları suçlayabilir? *Toys are us. (Oyuncağız biz.)*

2. Öğrencilerimin neredeyse hiçbir konuda merakı yok ve azıcık meraklı olsalar da geçici oluyor bu. Kendi tercih ettikleri konular üzerinde bile uzun süre yoğunlaşamıyorlar. Tekrar tekrar çalan zillerle derslerin değişmesinin bu geçici dikkat olgusuyla bağlantısını görebiliyor musunuz?

3. Öğrencilerimin gelecekle ilgili, yarının sıkı sıkıya bugüne bağlı oluşuyla ilgili duyguları zayıf. Daha

önce söylediğim gibi bitip tükenmek bilmeyen bir şimdinin içinde yaşıyorlar: İçinde bulundukları an tam olarak o andaki bilinçlerinin sınırı.

4. Öğrencilerim tarih dışı: Geçmişin kendi şimdilerini belirleyişine, tercihlerini sınırlandırışına, değerlerini ve yaşamlarını biçimlendirişine ilişkin hiçbir duyguları yok.

5. Öğrencilerim birbirlerine karşı acımasızlar; şans yaver gitmediğinde şefkat nedir bilmiyorlar, zayıflıklar karşısında gülüyorlar, yardıma ihtiyacı olduğu çok belli olan kişilere düşmanlık besliyorlar.

6. Öğrencilerim samimiyetten ve açık yüreklilikten rahatsızlık duyuyorlar. Hakiki samimiyetle baş edemiyorlar çünkü bütün yaşamları boyunca dıştaki daha büyük kişiliğin içinde gizli bir benliği korumaya alışmışlar. Bu büyük kişilikse televizyondan ödünç alınan ya da öğretmenleri idare etmek için edinilen yapay davranış parçalarından oluşmaktadır. Temsil ettiklerini iddia ettikleri kişiler olmadıklarından takındıkları maskeler samimi davranışlar karşısında erimektedir. Bu yüzden samimi ilişkilerden kaçınmak durumundadırlar.

7. Öğrencilerim, maddeci bir biçimde "her şeye bir ölçü biçen" öğretmenlerinin ve dünyadaki her şeyi satılığa çıkaran televizyondaki akıl hocalarının izinden gittiklerinden maddecidirler.

8. Öğretmenliğini yaptığım çocuklar yeni güçlükler karşısında bağımlı, edilgen ve ürkektirler. Bu ürkeklik çoğunlukla dışarıdan cesaret gösterileriyle ya da öfke ve saldırganlıkla maskelenmektedir ama bu maskenin altında metanetten yoksun bir boşluk vardır.

Ulusal çöküşümüzün önlenmesi için okul reformunun uğraşmasını gerektirecek başka birkaç koşul daha sayabilirdim ama şu ana kadar benimle aynı fikirde olun ya da olmayın tezimi anlamışsınızdır. Bu patolojilerden ya okullar ya televizyon ya da ikisi birden sorumludur. Basit bir aritmetik var burada: Çocukların sahip oldukları zaman, okul eğitimiyle televizyon arasında tükenmektedir. Bu patolojilerin daha önemli başka sebepleri olarak çocuklarımızın deneyimleyeceği başka bir şeye zaman kalmamaktadır.

VI

Ne yapılabilir?

Öncelikle ulusal düzeyde yürütülecek, yolun yarısında pes edilmeyecek, uzun soluklu, tutkulu, gazetecilerin sıkıcı bulacakları bir fikir alış verişine ihtiyacımız var. Okul denen bu şey onarılana ya da onarılmaz hâle gelip bozulana kadar saç saça baş başa tartışmalıyız. Onarabiliyorsak tamam ama onaramıyorsak ev eğitiminin başarısı, bizlere büyük vaatler sunan farklı bir yolu işaret etmektedir. Şu anda okul eğitimine akıttığımız paraları yine aile içi eğitime akıtmak tek bir ilaçla iki rahatsızlığı giderecektir. Çocukları, dolayısıyla aileleri onaracaktır.

Hakiki reform mümkündür ama parasal bir masrafı olmamalıdır. Bu hastalıklı kuruma daha çok para ve insan pompalanması onu daha da hastalıklı hâle getirmekten başka bir işe yaramayacaktır. Okul eğitiminin temel ilkelerini yeniden düşünmeli ve bütün çocukların *neyi, niçin* öğrenmelerini istediğimize karar vermeliyiz. 140 yıldır bu ulusa "uzmanlardan", seçkin toplum mühendislerinden oluşmuş bir yüksek komuta merkezi yukarıdan aşağı hedefler dayatmaktadır. Bu işe yaramamıştır. Yaramayacaktır da. Ve bu uygulama, bu ulusa soylu bir deneyim yaşatan demokrasi idealine de apaçık ihanet olmaktadır. Doğu Avrupa'da Platon'un Devlet'ini yaratmak isteyen Rusya deneyimi gözlerimizin önünde boşa çıkmıştır; okulları birer araç olarak kullanan aynı merkezî ortodoks yapıyı dayatmak yolundaki bizim deneyimimiz de daha yavaş, daha acılı olmasına karşın dikişlerinden çözülmektedir. Bu uygulama işe yaramıyor çünkü temel ilkeleri mekanik, insancıllıktan yoksun ve aile yaşamına düşman. İnsanların yaşamları makineleşmiş bir eğitimle kontrol edilebilir ama yaşam her zaman toplumsal patolojilerden oluşan silahlarıyla karşı saldırıda bulunacaktır: Uyuşturucu, şiddet, öz yıkım, ilgisizlik ve öğrencilerimde gördüğüm belirtiler.

VII

İşe yarar bir eğitim felsefesini yeniden edinmek için geçmişe bakmanın zamanıdır. Benim özellikle çok sevdiğim bir yöntem, binlerce yıldır Avrupa yönetici sınıflarının gözdesi olagelmiştir. Bu yöntemin büyük bir kısmını kendi öğretmenliğimde elimden geldiğince ve zorunlu okul eğitiminin şu andaki kurumlarından fırsat

bulabildiğim kadarıyla kullanıyorum. Bence bu yöntem zengin çocuklar kadar yoksul çocuklar için de yararlıdır.

Bu seçkin eğitim sisteminin özünde, kişinin kendi kendine edindiği bilginin gerçek bilginin esas kaynağı olduğu inancı yatmaktadır. Bu sistemin uygulandığı her yerde, kaç yaşında olursa olsun çocuğu yol göstericisi olmayan bir ortamda çözmesi gereken sorunla *tek başına* bırakmayı amaçlayan düzenlemelerle karşılaşırsınız. Bazen sorun at sürmek ya da atı sıçratmak gibi büyük risklerle dolu olabilir ama elbette binlerce seçkin çocuk on yaşından önce bu sorunu başarıyla çözebilir. Böylesine bir güçlüğün üstesinden gelmiş kişinin herhangi bir konuda güven yoksunluğu çekmiş olabileceği aklınıza gelir mi? Bazen sorun yalnızlığın üstesinden gelmektir. Tıpkı Thoreau'nun Walden Gölü'nde ya da Einstein'ın İsviçre'deki misafirhanede yaptığı gibi...

Şu anda bizim yaptığımız şey, çocukların kendi kendilerine bilgi edinme becerilerini geliştirmek için ihtiyaç duydukları zamanı onlardan çalmaktır. Buna bir son vermeliyiz. Bu zamanı geri veren okul deneyimleri icat etmemiz gerekmektedir. Çocuklara çok küçük yaşlardan itibaren bağımsız çalışabilecekleri konusunda güvenmemiz gerekmektedir. Bu bağımsız çalışmalar okulda düzenlenebilir ama kurumsal ortamdan *ayrı olarak* gerçekleşmelidir. Her çocuğun kendi biricikliğini ve öz güvenini geliştirebilmesi şansını elde ettiği bir program icat etmeliyiz.

Kısa bir süre önce 70 dolar verip sınıfımdaki on iki yaşındaki bir kız öğrenciyi İngilizce konuşamayan annesiyle birlikte, otobüsle New Jersey sahiline yolladım.

Yapmaları gereken, bölgenin polis amirini öğle yemeğine davet etmek ve kız gazoz şişesi atarak bir plajı kirlettiği için özür dilemekti. Bu kamuya açık özür dileme karşılığında kızın polis amirinin gözetiminde karakol uygulamalarıyla ilgili bir günlük çıraklık eğitimi almasını sağladım. Birkaç gün sonra on iki yaşındaki öğrencilerimden ikisi daha tek başlarına Harlem'den Batı 31. Cadde'ye gidip bir gazete editörünün yanında çıraklığa başladılar, sonra üç öğrencim de kendilerini sabahın altısında Jersey bataklıklarının ortasında bir taşımacılık şirketi yöneticisinin, tırları Dallas'a, Chicago'ya ve Los Angeles'a yollarken zihninin nasıl çalıştığını incelerken buldular.

Bu çocuklar "özel" bir programın "özel" çocukları mı? Bir açıdan evet, ama bu programı bir ben biliyorum bir de çocuklar. Bunlar Harlem'in göbeğinden gelen şirin çocuklar, parlak ve dikkatliler ama bana geldiklerinde o kadar kötü bir okul eğitimi almışlardı ki çoğu, duraksamadan toplama çıkarma bile yapamıyordu. Ve bir tanesi bile New York'un nüfusunu ya da New York'la California arasındaki mesafeyi bilmiyordu.

Bu beni üzüyor mu? Elbette! Ama ben bu çocukların kendi kendilerine bilgi edinme becerisini kazandıklarında kendi kendilerinin öğretmenleri olabileceklerine, yalnızca kişinin kendisine öğrendiği bilginin kalıcı bir değeri olduğuna inanıyorum.

Çocuklara bağımsızca kullanabilecekleri zamanı vermeliyiz çünkü kendi bilgilerini edinmelerinin anahtarı burada. Ve onları mümkün olduğu kadar çabuk gerçek dünyayla yeniden ilişkilendirmeliyiz ki bağımsızca kul-

lanabilecekleri bu zaman soyut bir şeydense somut bir şey için harcanmış olsun. Bu acil durumdur; düzeltmek için köklü bir eylemi gerekli kılmaktadır.

VIII

Yeniden yapılandırılmış okul sisteminin başka neye ihtiyacı var ki? Sistem çalışan insanları sömürmekten vazgeçmelidir. İnsanlığın hesap defterinde, yalnızca bizim acılı ülkemizin sayfalarında çocuklarını dört duvar arasına tıkıp topluluk yararına hiçbir hizmette bulunmasını istememek yazar. Bir süreliğine sosyal hizmeti okul eğitiminin gerekli bir parçası hâline getirmemize ihtiyacımız olduğunu düşünüyorum. Bu hizmet, bencilce davranışlar sergilemeksizin yaşama deneyimi kazandırmanın yanı sıra, çocuklara gerçek yaşam koşullarında sorumluluklar vermenin en hızlı yoludur.

Beş yıl boyunca bir tür gerilla okul programı uyguladım. Bu programda zengin ya da fakir, akıllı ya da kuş beyinli her çocuğun yılda 320 saatini sosyal hizmete ayırmasını sağladım. Yıllar sonra o çocukların çoğu birer yetişkin olarak gelip bana, birisine yardım etme deneyiminin hayatlarını değiştirdiğini söylediler. Bu deneyim onlara hayatı başka biçimlerde görmeyi, hedeflerini ve değerlerini yeniden düşünmeyi öğretmişti. Bunu, on üç yaşındalarken pilot okul programında gerçekleştirebildim çünkü zengin okul bölgem kargaşa içindeydi. "İstikrar" yeniden sağlanınca pilot okulu kapattılar. Çok geniş bir toplumsal yelpazeden gelen çocuklardan oluşan bir grupla, fazlasıyla başarılı bir proje oldu. Üstelik çok düşük bir maliyetle bile işliyordu. Kapatmayıp da ne yapsınlardı!

Bağımsız çalışma, toplum hizmeti, maceralar ve deneyimler, büyük oranda özel yaşam ve yalnızlık, sayısız farklı çıraklık, tek günlük ya da daha uzun süren çeşitli etkinlikler... Bunların hepsi okul eğitiminde gerçek bir reforma başlayacaksak güçlü, ucuz ve etkili yöntemlerdir. Ancak geniş çaptaki hiçbir reform, "okul" düşüncesini eğitimin asıl motoru olan *aileyi* kapsayacak şekilde zorlamadıkça hasar görmüş çocuklarımızı ve toplumumuzu iyileştirmeye ve onarmaya yetmeyecektir. Okul eğitimini çocukları ebeveynlerinden ayırmak için kullanırsak -bu arada, yanlış anlaşılmasın, John Cotton'un 1650'de Körfez Kolonisi'ndeki okulların ve Horace Mann'ın 1850'de Massachusetts'teki okulların amacının bu olduğunu duyurmasından beri okulların en önemli işlevi bu olmuştur- şu anda yaşadığımız korku gösterisine devam ederiz.

"Aile Programı" iyi yaşamın odak noktasıdır. Uzaklaştığımız bu programa artık geri dönme zamanıdır. Eğitimde aklıselime giden yol okullarımızın, kurumların aile yaşamı üzerindeki mutlak gücünü kırmaya öncü olmalarından, okul zamanı ana babayla çocuğun aile bağlarını güçlendirici bir biçimde bir araya gelmelerini sağlamalarından geçmektedir. Kızla annesini New Jersey sahiline komiseri görmeleri için göndermekteki asıl amacım buydu.

Aile programı oluşturmak konusunda sizlerin de tıpkı benim gibi bir sürü fikri olduğunu tahmin ediyorum. Okul eğitiminde reformu gerçekleştirebilecek, tabana yayılan düşünsel çabayı göstermekteki en büyük güçlüğümüz, aksi yöndeki söylemlere rağmen, ders verme

gücünü elde tutmada büyük çıkarlarımızın olması ve şu andaki hâliyle okul eğitiminden fayda sağlamamızdır.

Yeni seslerin ve yeni fikirlerin duyulmasını talep etmeliyiz: benim ve sizlerin fikirleri. Hepimizin televizyon ve basının bize ulaştırdığı yetkili seslere karnı tok. Yıllara yayılacak, herkesin özgürce katılacağı bir tartışma sürecine ihtiyacımız var artık, "uzman" görüşlerine değil. Eğitim uzmanları hiçbir zaman haklı değildiler: "Çözüm"leri pahalı, kendi çıkarlarına hizmet ediyor ve her zaman daha fazla merkezîleştirme içeriyor. Bunun sonuçlarını gördük.

Demokrasiye, bireyselliğe ve aileye geri dönmenin zamanıdır.

Yeşil Monongahela

Geraldine Dodge Vakfı - Columbia Üniversitesi Ulusal Kompozisyon Yarışması Birincilik Ödülü

İşin başında öğretmen olduğumun farkında değildim. O zamanlar, Pittsburgh'un 64 km güneybatısındaki yeşil Monongahela nehrinin kıyısında büyüyordum. O koyu yeşil ve her zaman esrarengiz nehrin kıyısında hem öğrenci olmuştum hem de mavi yusufçukların nasıl uçtukları konusunda bir uzman ve parlak renkleriyle nehir kıyısındaki söğütleri istila eden kenelerin kurnaz bir düşmanı.

Yaz kış ben ana caddedeki troleybüs raylarının ve onlara paralel giden Pennsylvania demiryolunun öteki yanında yer alan, evimizin bulunduğu ikinci caddeden yalnızca iki dakikalık yürüyüşle ulaştığım nehre giderken "Kenelere dikkat et, Jackie!" diye seslenirdi büyükannem Mossie. Nehir kıyısına koşarken kırmızı ve sarı kenelerin soluk yeşil yapraklarda delikler açışını izlerdim. İlk biramı sekizimde nehir kıyısında içtim, elime geçen bütün sigaraları tüttürdüm, daha on ikime gelmeden tekinsiz adamların ve kadınların geceleri battaniyelerin üzerinde sevişmelerini seyretmiştim. Burası benim

laboratuvarımdı; yakından izlemeyi ve sonuçlar çıkarmayı burada öğrendim.

Nehir beni nasıl öğretmen yaptı? Dinleyin. Nehrin orta kanalı kıçtan çarklı buharlılarla doluydu; dönen çarklar suları köpükten beyaz bulutlarla çalkalar, kimyasal dip akıntılarının bulanık olduğu noktalarda, yeşil nehri parlak turuncu renklerle kaynatırdı. Sahilden, suda çıkan *tam, tam, tam* gürültülerini açıkça duyabilirdiniz. Kasabanın her köşesinden delikanlılar şaşkınlık içinde bakakalırdık. Her gün defalarca... Hiç kimse bu buharlılara kayıtsız kalamazdı çünkü önemli olan hiçbir şey gerçekten sıkıcı olamazdı. O ciddi gemilerle, son yıllardaki gerçekten sıkıcı uzay araçları arasındaki farkı görebiliyorsunuz, sanırım. Bu araçlar bir çocuğun inanabileceği bir amacı olmayan, uçan tenekeler yalnızca, öyle değil mi? Geçimimi sağlamak için öğretmenlik yaptığımdan bugün bile yaşamlarında hiç kıçtan çarklı olmayacak New York çocukları için mış gibi yapıp uzay araçlarıyla ilgiliymiş gibi görünmek zor geliyor. Roketler Noel'den bir gün sonra çocukların bir kenara koydukları, bir daha hiç dokunulmayan sıkıcı oyuncaklardır. Oysa nehir gemileri sihirlidir. Çocukların dünyasını erkeklerin dünyasından açıkça ayırır. Lévi-Strauss nasıl açıklayacağını bilirdi.

Monongahela'daki o nehirde herkes benim öğretmenimdi. Allah'ın günü, ya da o çocuğa öyle gelirdi, kilometrelerce uzayıp giden trenlerden biri kasabaya su ve kömür almak için ya da esrarengiz bir sebepten uğrardı; frencisi, mühendisi küçük çocukların arasına girer, demiryolu halatlarını çevirir, bizi kapalı yük vagonlarının içinde dışında, açık yük vagonlarının, benzin vagonla-

rının, kömür vagonlarının ve tıpkı düşman uçaklarının görünüşlerini ezberlediğimiz gibi, kolaylıkla işlevlerini ezberlediğimiz başka bir sürü özel vagonun üstünde altında koştururlardı. Kırk yılda bir, beyaz ekmek arası salamlı sandviçlerden ikram etmek için bayat bira kokan personel vagonuna alırlardı. Adsız sansız adamlar, ders, öğüt verirler ve Monongahela delikanlılarına ilham periliği yaparlardı. Bu da tren sürmek gibi onların bir işiydi.

Bazen nehir gemisi orta kanalda durur, kıyıya sandalla çıkan bir mürettebatı indirirdi. Bu mürettebat da sahile doğru kürek çekip sandalını söğütlerden birine bağlardı. On iki sokaktan oluşan kasabada her çürük sandalın kaderi, çocukların sandala doluşması, Vikingler gibi kürek yerine bazen sopalarla "Pittsburgh Güzeli'ni" ya da "Hakiki Nehir Kraliçesi'ni" basmaya gitmesiydi. Bir tür doğal görgü kuralı işliyordu Monongahela'da. Kuralların yazılı olmasına gerek yoktu, erkeklerin vakti varsa çocuklara nasıl büyüyeceklerini öğretiyorlardı. Zamanımız dolunca mızmızlanmıyorduk; erkeklerin yapacak işleri vardı, bunu anlıyorduk ve kısacık da olsa geleceğimize ışık tutacak zamanı bize ayırdıkları için minnettar, dağılıveriyorduk.

Monongahela'da büyürken üç kez yakalandım ya da polis tarafından alınıp hapse kondum; babamın beni çıkarmasını beklemek zorunda kaldım. O zamanları hiçbir şeye değişmem. İlk yakalanışımda dokuz yaşındaydım, park hâlindeki bir arabanın altında sokağa çıkma yasağının başlamasından yarım saat sonra yüzükoyun uzanıyordum; 1943'te Monongahela Vadisi'nde, Hitler'in uçakları nehrin iki kıyısına dizili çelik imalatha-

nelerimize Atlantik'in ötesinden bir şekilde ulaşır diye korktuğumuz için, panjurlar hep kapalı olurdu. Anlaşılan, Naziler sokağa çıkma yasağından sonra el feneriyle çocuğunu arayan tasalı bir anneyi bekliyorlardı. Ondan sonra Tötonların filosu *güüüm!* diye tepemize inerdi!

Polisin adı Charlie'ydi. Birlikte nezarete gittik. Charlie, Goering'in Alman Hava Kuvvetleri'nin nasıl ölümcül bir tehdit olduğunu en ince ayrıntısına kadar anlatana dek anne aranmazdı. O nasıl bir jeopolitik dersiydi öyle! Başka bir sefer de kasabadaki balık havuzundan zıpkınla Japon balığı avlamış ve hapishaneden kütüphaneye getirilmiştim. Bir ay boyunca hayvanların hayatları hakkında okuma cezası almıştım. Son olarak da Japonya zaferi gününde -Japonlar "Sam Amca!" diye ağladığında- bir iddiaya girmiştim ve polis arabasının camını sapanla kırmıştım. Suçumu itiraf ettikten sonra, camın parasını ödemek için büyükbabamın matbaa yazıhanesinde haftada elli sente yerleri süpürürken çalışmak denen şeyle tanışmanın acısını çektim.

Cornell'e gittikten sonra Monongahela'yı ve yeşil nehrini yalnızca bir kez daha gördüm: Üniversitedeki ilk yılımın sonunda, ölüm döşeğindeki büyükbabama kan vermek için geldiğimde... Yaşlı adam kasabanın hastanesinde yatıyordu ve yaşamında nasılsa ölümünde de o kadar güçlüydü. Başka bir odada da büyükannem ölüm döşeğindeydi. Yirmi dört saat içinde ikisi de vefat etti. Büyükbabam Harry Taylor Zimmer gömülürken benim kanımı da beraberinde götürdü. Ailem oradan oraya taşınıp duruyordu ama yüreğimin derinliklerinde, kasabadaki herkesin öğretmenim olması sayesinde öğretmenliği, küçük bir çocukken bile payıma düşen sorumluluğu

üstlenmem istendiği için çalışma aşkını aktarmayı ve nehir ve çevresinde yaşayan insanlar gibi etrafımdaki gündelik malzemelerle kendi maceralarımı keşfetmeyi öğrendiğim Monongahela'yı asla terk etmedim.

1964'te yığınla para kazanıyordum. Terk edip öğretmen olduğum şey buydu işte. Reklamcılık yarışının metin yazarı denen neferlerinden biriydim otuz iki saniyelik televizyon reklamları yazmaya yeteneği olan genç bir adamdım. İşimin tamamı ayda bir tam günde bitiyordu. Geri kalan zamanı sıkı kahvaltılarla, Michael'in mekânında mesai sonrası martinilerle, gemi batmadan başka bir gemiye atlayıp daha fazla para kazanmak için yirmi kadar ajansın değişen kaderlerini takip ederek ve her zaman devasa baş ağrılarıyla sonuçlandığı izlenimi veren sonu gelmez partilerle geçiriyordum.

İşin gerektirdiği acelenin dışarıdan gelmesi beni rahatsız ediyordu ama yaptığım işin patronlar tarafından bile pek önemsenmemesi daha çok rahatsız ediyordu. En kötüsü de bu işin ortaya koyduğu sorunların son derece dar bir çerçeveye sığabilmesiydi. Geçmiş, şimdi ve gelecek tek bir parçadan ibaretti. Yirmi dokuz yaşındaki bir adamın işiyle, otuz dokuz yaşındakinin ya da kırk dokuz yaşındakinin farkı yoktu. Hoş, hiç kırk dokuz yaşında metin yazarı yok gibiydi etrafta. Nedendir bilmem.

Bir gün metin sorumlusuna "Ben bırakıyorum." dedim.

"Deli misin Jack? Bu yıl kâr payı alacaksın. Sana sunulan her teklifle boy ölçüşebiliriz. Bırakıp da kime gidiyorsun?"

"Hiç kimseye, Dan. Yani ortaokul öğretmenliği yapacağım."

"Anneni gördüğünde benim adıma, ona bir moron yetiştirdiğini söyle. İnanamıyorum! Çok pişman olacaksın! New York'ta okul yok; kayıp ruhlar kafesi onlar. Öğretmenlik denen şey bir sahtekârlık, bir baltaya sap olamamış kaybedenler için toplumsal sorumluluk projesi!"

Birkaç gün bir reklamcı meslektaştan diğerine dolanıp durdum. Küçümseme ve alayları kararımı netleştirmekten başka bir işe yaramadı. Monongahela'nın nehir gemileri ve trenleri çalışıp duruyordu içimde. Anlamlı bir şey yapmaya olan ihtiyacım başka bir partiye ya da banka defterimde bir başka soyut rakama duyduğum ihtiyaçtan fazlaydı.

Ve böylece vekil öğretmen oldum. Şimdiki Lincoln Kültür Merkezinden, mezunu olduğum Columbia'ya, Harlem'den Güney Bronx'a kadar devriye attım diyebilirim. Üç ayın sonunda, kasvetli çalışma koşulları, çirkin odalar, yırtık kitaplar, yetkililerin incir çekirdeğini doldurmaz şikâyetlerinin yinelenip durması, çanlar, ziller, kafeteryalardaki ruhsuz öğretmen yemekleri, ütüsüz elbiseler, öğretmenlerin anlaşılmaz bir biçimde çocuklarla ilgili tek kelime etmemeleri beni neredeyse bitiriyordu. (Bugüne kadar, bu işte geçen otuz yılın ardından, bulunduğum hiçbir öğretmenler odasında, *bir kez bile* çocuklarla ya da eğitim kuramıyla ilgili uzun bir sohbet duymadığımı açıkça ifade edebilirim.)

Aslına bakarsanız daha öğretmenliğe başladığım ilk gün sandalyeyi kaptığı gibi başının üzerinde sallayan bir çocuğun saldırısına uğradım. 113. Cadde'deki kötü

şöhretli Wadleigh ortaokulunda oldu bu. Sekizinci sınıflara daktilo dersine girecektim -yetmiş beş öğrenci ve daktiloları- ve bir de şu uyarı: "Ne olursa olsun daktilo yazdırmamalısın onlara. Bu dersi verme ehliyetin yok. Anlaşıldı mı?" Bay Bash diye biri bunu söylüyordu.

Sınıfa girip kapıyı kapatıp çocuklara daktilolarını kullanmamalarını söylemememin üstünden bir dakika ya geçmiş ya geçmemişken yüz elli el daktilo kılıflarının altına girip yazmaya başladı. Ama hepsi birden değil; öyle olsa çok kolay olurdu. Önce üç makine sağ arkadan *tak tak tak* diye başladı. Aman, kim onlar? Köşeye koşup, *durun* diye çığlık atıyordum ki arkamdan üç makine daha başlıyordu! Tam da toy bir delikanlının yapacağı gibi dönüp küçük bir çocuğu suçüstü yakaladım. Sonra, takır tukur çalışan makinelerden, çınlayan daktilo çanlarından, daktilo silindirinin savrulmasından oluşan tam bir senfoniye karşılık çocuğu tutup sandalyesinden kaldırdım ve aptal ciğerlerimin son nefesiyle haykırarak bu kötü çocuğu cezalandıracağımı söyledim.

"Dikkat!" diye bağırdı bir kız ve onun sesiyle tam zamanında dönüp tuttuğum küçük adamın iri kardeşini sandalyeyi kaldırmış bana doğru gelirken gördüm. Küçüğü bırakıp bir sandalye de ben kapıp kaldırdım yukarı. Ve berabere! Sonsuzluk kadar uzun bir süre üç metre mesafeden birbirimizi kestik. Öğrenciler yuhalıyor, uluyorlardı. Derken sınıfın kapısı açılıp daktiloyu kullanmayı yasaklayan adamın ta kendisi, müdür yardımcısı Bash göründü.

"Bay Gatto, bu çocuklar daktilo kullanıyorlar mı?"

"Hayır efendim," dedim sandalyeyi aşağı indirerek, "ama sanırım kullanmak istiyorlar. Bunun yerine ne yapmalarını önerirsiniz?"

Bir anlığına küstahlık ya da itaatsizlik işaretleri var mı diye bana baktı, sonra karşısındaki bu zıpçıktıyı azarlamanın iyi bir fikir olmadığını düşünmüş olacak ki "Bildiğiniz gibi yapın." demekle yetindi ve sınıfı terk etti.

Çocukların çoğu kahkahalarla güldüler. Daha önce de bu tiyatronun sahnelendiğini görmüşlerdi.

Sonra sınıf yatıştı ama ben içimden Wadleigh için "Bu okul bitmiş." diyordum. Eve dönerken ofise uğrayıp yine bir vekil öğretmene ihtiyaç duyarlarsa beni tekrar aramamalarını söyledim.

Ben böyle bir şey söylememişim gibi ertesi sabah altı buçukta telefonum çaldı. "Bugün çalışmak için uygun musunuz Bay Gatto?" dedi ses canlılıkla.

"Kim arıyordu?" diye sordum şüphelenerek. (O günlerde vekil öğretmenlik için on okul benden yararlanıyordu ve her biri kendini hemen tanıtıyordu.)

"Yasanın açıkça belirttiği gibi Bay Gatto, siz bize iş için uygun olup olmadığınızı söyleyene dek kim olduğumuzu açıklamak zorunda değiliz."

"Açıklamazsanız açıklamayın," diye höykürdüm, "böyle kaçak güreşecek yalnızca bir okul var! Yanıtım *hayır!* Sizin domuz ağılı okulunuzda işim olmaz!" Ve ahizeyi vurarak telefonu kapattım.

Ama gerçek şu ki vekil öğretmenlik görevlerinin hiçbiri tekne gezintisi değildi: okulların vekil öğretmenleri

sömürmek ve ayaklarının üzerinde durmaları için destek sağlamamak gibi anlaşılmaz bir alışkanlığı vardı. Kendisini dayanılmaz bir durumdan umutsuzca kurtarmaya çalışan küçük bir kız, beni okulla ilgili kişisel kâbusuna çekmeseydi ve tıpkı nehir gemilerindeki ve trenlerdeki o güçlü adamların kendi anlamlarını keşfetmiş oldukları gibi, öğretmenlikte kendi anlamımı nasıl keşfedebileceğimi bana göstermeseydi muhtemelen reklamcılığa dönecektim. Bu keşif öz saygı için hepimize gereklidir.

Şöyle oldu: Zaman zaman bir ilkokuldan da arıyorlardı. O günkü iş 107. Cadde'deki bir okulda, bir üçüncü sınıftaydı. O günlerde okulun öğretmenleri arasında İspanyol kökenli olmayanların oranı neredeyse %100 iken, öğrencilerin %99'u İspanyol kökenliydi.

Pek çok umutsuz öğretmen gibi günümün çoğunu çocukların okumalarını birbiri ardınca dinleyerek ve enerjimin büyük bir kısmını sınıfın geri kalanını susturmaya çalışarak boş boş geçiriyordum. Bu sınıfın düzeyi çok düşüktü ve öğrencilerin hiçbiri dili sürçmeden iki kelimeyi bir araya getiremiyordu. Buna karşın, Milagros adındaki küçük bir kız bir okuma parçasını hiç hatasız, tereyağından kıl çeker gibi okuyuverdi. Dersten sonra onu masama çağırıp neden kötü okuyan öğrenciler sınıfında olduğunu sordum. "Onların" (idarenin) kendisini bu sınıftan almadığını çünkü kendisinin aklı bir karış havada, kötü bir okuyucu olduğunu annesine bildirdiklerini söyledi. "Ama işte Bay Gatto, erkek kardeşim altıncı sınıfta ve ben İngilizce kitabındaki bütün kelimeleri ondan daha iyi okuyabiliyorum!"

Bu durum biraz ilgimi çekmişti ama dürüstçe söylemem gerekirse öyle aman aman bir ilgi de değildi bu. Emindim, yetkililer ne yaptıklarını bilirlerdi ne de olsa. Yine de kız öylesine sıkıntılı görünüyordu ki sakinleşmesini ve bana altıncı sınıf kitabından bir şeyler okumasını rica ettim. İyi okursa bu işi müdüre götüreceğimi söyledim. Pek umudum yoktu.

Ama Milagros'un adalet umudu vardı. "Şeytan ve Daniel Webster"a daldı ve ilk iki sayfayı bir solukta devirdi. Aman Tanrım, diye düşündüm, karşımda gerçekten okuyan bir öğrenci vardı. Burada ne işi vardı bu çocuğun? Belki de yalnızca basit bir kazaydı bu, kolayca halledilebilirdi. Konuyu idareye taşıyacağıma söz verip onu evine yolladım. Milagros'u daha iyi bir sınıfa geçirmek istemekle arı kovanına nasıl çomak sokacağım hakkında en ufak bir şüphem yoktu.

"Epey cüretlisiniz Bay Gatto. Daha önce bana okulu nasıl yöneteceğimi söyleyen bir vekil öğretmenle karşılaştığımı hatırlamıyorum. Okumayla ilgili özel dersler falan mı aldınız?"

"Hayır."

"Öyleyse bu işleri uzmanlara bıraksanız iyi olur!"

"Ama çocuk *okuyabiliyor*!"

"Ne öneriyorsunuz?"

"Onu sınava almanızı öneriyorum, aptal değilse şu anda bulunduğu sınıftan alın!"

"Sesinizin tonunu beğenmedim. Çocuklarımızın hiçbiri aptal değildir Bay Gatto. Ve zamanla, Milagros gibi

kızların sizin gibi amatörleri kandırmanın türlü yollarını bildiklerini öğreneceksiniz. Çocuk bir öyküyü ezberlemiş, olay bu. Sizin gibi insanlarla tartışarak vaktimi boşa harcarsam okulu yönetmeye de vaktim kalmaz böyle."

Ama ilginçtir, kendimi kızın savunucusu tayin etmişim gibi hissediyordum. Üstelik muhtemelen kızı bir daha hiç görmeyecektim.

Konuda ısrarcı oldum ve sonunda müdür Milagros'u çarşamba günü okuldan sonra kendisi sınava almaya razı oldu. Ertesi gün bunu küçük kıza söylemeyi gerekli gördüm. O zamana dek müdürün muhtemelen haklı olduğunu, kızın öyküyü ezberlediğini düşünmeye başlamıştım ama yine de kızı ileri düzey okuma kitabındaki bütün kelimeleri bilmesi, müdürün seçeceği herhangi bir öyküyü hiç tereddütsüz okuyabilmesi gerektiği konusunda uyardım. Benden bu kadar, dedim kendi kendime.

Çarşamba günü okuldan sonra Milagros'un sınavının bitmesini bekledim odada. Üç buçukta utanarak odanın kapısını açtı.

"Nasıl gitti bakalım?" diye sordum.

"Bilmem ki," dedi, "ama hiç hata yapmadım. Bayan Hefferman çok sinirliydi sanki."

Müdür Bayan Hefferman'ı ertesi sabah erkenden, daha okul açılmadan gördüm. "Öyle görünüyor ki Milagros'la ilgili bir hata yapmışız." dedi ters ters. "Sınıfından alınacak Bay Gatto. Annesine bilgi verildi."

Haftalar sonra, vekil öğretmen olarak okula gittiğimde Milagros yanıma gelip hızlı sınıfa geçtiğini ve çok iyi olduğunu söyledi. Ayrıca bana ağzı mühürlü bir kart verdi. O gece eve gidince kartı ceketimin cebinde açılmamış bir hâlde buldum. Açtım. Cicili bicili, mavi çiçeklerle süslü bir doğum günü kartıydı bu. Kartta şöyle yazıyordu: "Sizin gibi bir öğretmen zor bulunur. İmza, Öğrenciniz Milagros."

O basit cümle beni bir ömür boyu öğretmen yaptı. Tüm çalışma yaşamım boyunca duyduğum, ilk anlamlı övgüydü. Milagros'u bir daha hiç görmememe ve ondan tam yirmi dört yıl sonra, 1988'de bir haber almama karşın bu cümleyi hiç unutmadım. Bir gün gazetenin birinde şöyle bir haber geçiyordu:

Meslek Öğretmeni Ödülü

> Milagros M., Birleşik Öğretmenler Federasyonu, Devlet Eğitim Departmanı'nın Seçkin Meslek Öğretmeni Ödülü'nü "somut başarıları ve örnek gösterilebilecek profesyonelliği" sebebiyle kazanmıştır. Mezunu da olduğu, New York, Norman Thomas Lisesinde sekreterlik öğretmeni olan Bayan M., 1985'te Manhattan'da yılın öğretmeni seçilmiştir ve ertesi yıl Ulusal Kadınlar Konseyi tarafından verilen Vicdanlı Kadın Ödülüne aday gösterilmiştir.

Ah Milagros! Senin Monongahela nehrin de ben miydim yani? Her neyse, senin gibi öğretmen zor bulunur.

İhtiyacımız Olan Daha Az Okul, Daha Fazla Değil

"Geleceği yaratıyorduk." dedi adam ve çok azımız yarattığımız geleceğin neye benzeyeceğini dert ediyorduk. Ve işte buradaydı!"

- *Efendi Uyanıyor* (*The Sleeper Awakes*), H. G. Wells

Bu, benim de en sevdiğim denememdir. Özellikle ilk baskı için yazdım ve kitap yayımlanmadan önce topluluk önünde pek çok kez sundum.

I

Aklı başında sayılabilecek insanların şaşılacak kadar büyük bir kısmı, Amerikan ailesindeki çürümeyle birlikte ortaya çıkan sorunlara ekonomik bir çözüm sağlamak için resmî okul ağlarının kapsamının ve sınırlarının (örneğin, eğitimin günlük ya da yıllık süresini uzatarak) genişletilmemesi gerektiğini anlamakta güçlük çekiyor. Tercihlerinin bir sebebinin topluluklarla sosyal ağlar arasındaki gerçek farkı hatta ailelerle sosyal ağlar arasındaki farkı bile anlamakta yaşadıkları güçlük olduğunu sanıyorum.

Bu kafa karışıklığı sebebiyle kötü bir sosyal ağı iyisiyle değiştirmenin doğru bir yöntem olduğu sonucuna varmaktadırlar. Sosyal ağların ailelerin yerine geçebilecek işlevsel yapılar olduğu yolundaki temel ilkeyi kesin bir biçimde reddettiğimden ve herkesin kabul edeceği gibi, daha çok okulun daha çok para anlamına geldiği açık olduğu için, bir okul öğretmeninin bakış açısından neden daha fazla okul değil de *daha az* okul istememiz gerektiğini anlatma ihtiyacı duydum.

Eğitim kurumlarımıza hayran olan insanlar, genellikle sosyal ağ kurma kavramına da hayrandırlar ve bunun olumlu yanına vurgulayarak kolaya kaçmaktadırlar. Ancak olumsuz yanlarını gözden kaçırmaktadırlar: Sosyal ağlar, iyi olanları bile, toplulukların ve ailelerin canlılığını tüketmektedir. İnsan sorunlarına *mekanik* ("sayısal verilere göre") çözümler sağlamaktadır. Öte yandan herhangi bir çözümün kalıcı olması için kişinin öz farkındalığından, öz keşfinden ve iş birliğinden oluşan yavaş ve organik bir süreç gerekmektedir.

Kilo vermek gibi güç bir etkinliği düşünün. Birtakım hilelerle çabucak kilo vermek mümkündür ama bana söylendiğine göre böyle yöntemler deneyen zavallıların %95'i kendilerini kandırmaktadırlar. Bu şekilde edinilen kilo kaybı kalıcı olmamaktadır ve kaybedilen kilolar kısa sürede geri gelmektedir. Bizim durumumuzda da öteki sosyal ağ çözümleri geçicidir. Bir grup hukuk öğrencisi üniversite sınavlarından geçmek için aralarında sosyal bir ağ kurabilirler ancak iş profesyonelleşince bir dava dosyasını hazırlamak genellikle yalnızlık isteyen, tek başına yaşanan bir deneyimdir.

Aristoteles, uzun bir zaman önce insan etkinliklerinin karmaşık yelpazesine tümüyle katılmanın tam anlamıyla insan olmanın tek yolu olduğunu görmüştür, Platon'dan ayrıldığı yer tam da *burasıdır*. Kişi, bir uzmana danışmakla ve bu uzmanın yargısına teslim olmakla elde ettiklerinden çoğu kez daha fazlasını, istem gücünü yitirerek ödemektedir. Bunu fark etmek insanların doktorlarıyla, avukatlarıyla ve din görevlileriyle tartıştıklarında, bir esnafın önüne koyduğunu kabul etmek yerine asıl istedikleri şeyin ne olduğunu söylediklerinde, yiyeceklerini lokantalardan almak ya da derin dondurucudan çıkarmak yerine baştan sona kendileri yaptıklarında kullandıkları ve toplumsal *katılımın* benzer pek çok eylemini sergiledikleri *hakiki* iletişim biçiminin sıra dışı dokusunu anlaşılır kılmaktadır. Gerçek bir topluluk, tam da böyle katılımcı bir biçimde kendi kendilerine işleyen gerçek ailelerden oluşur.

Sosyal ağlarsa insanın kişiliğinin tamamını değil, yalnızca kısıtlı bir parçasını ortaya koymayı gerektirir. Öte yandan bir kişi olarak sosyal ağda faaliyette bulunurken ağ, sizin kendisine hizmet etmeyen yanlarınızı bastırmanızı ister. Buna alışmak mümkün olmasına rağmen, bu son derece doğa dışı bir eylemdir. Bunun karşılığında ağ ise sınırları belirli bir amaç doğrultusunda etkin bir sonuca ulaşmanızı sağlayacaktır. Aslında bu, ruhunu şeytana satmaktan başka bir şey değildir çünkü geleceğe ilişkin bir vaadin gerçekleşmesi uğruna, kişi benlik bütünlüğünü feda etmektedir. Bu pazarlıklara kendinizi çok fazla kaptırırsanız benliğinizi, hiçbiri tam anlamıyla insan olmayan bir sürü uzmanlaşmış parçaya bölersiniz. Ve parçalarınızı yeniden bir araya getirmeye de vaktiniz

yoktur. Bu durum, ironik bir biçimde pek çok başarılı sosyal ağcının kaderidir ve hiç şüphesiz boşanma avukatlarına ve çeşitli eğilimlerden terapistlere epey ekmek çıkarmaktadır.

Yoğun biçimde ağların parçası olmanın neden olduğu parçalanma zayıflamış bir insanlık durumu ortaya çıkarmaktadır. Yaşamlarımız denetimden çıkmış gibi yaşıyoruz çünkü durum zaten bu. Daha iyi bir yol bulma umutlarımızı canlı tutarak okul ve toplum krizimizle doğrudan yüzleşirsek sosyal ağlar olarak okulların modern yaşamın acılarının büyük bir kısmını yarattığını kabul etmemiz gerekir. Daha fazla değil, daha az okula ihtiyacımız var.

Öte yandan, bu günlerde ev eğitimine katılan milyonlarca öğrenci birçok kişinin dikkatini çekmesine ve onların başarı hikâyeleri daha fazla duyuldukça ulusal düzeyde bir bir farkındalığın önünü açma ümidi vermesine rağmen, sanırım bu söylediklerimi kanıtlamamı isteyeceksiniz. Dolayısıyla iyi eğitim almak için resmî diplomalı okullarda resmî diplomalı öğretmenlere ihtiyaç duymadığınızı henüz duymayanlarınız varsa sizin için diplomalı eğitimi bu kadar kötü yapan mekanizmanın bir kısmını göz önüne sermeye çalışayım. Ama aklınızda olsun, "Ama *hep* böyleydi." diye düşünüyorsanız hemen söyleyeyim, gerçekten hep böyle değildi.

Fabrikalaşmış okullardaki zorunlu eğitim çok yenidir ve tam bir Massachusetts - New York olgusudur. Ayrıca otuz küsur yıl öncesine kadar okuldan *sonra* kitle eğitiminden kaçabileceğinizi de unutmayın. Şimdi bu eğitimden kaçmak çok daha güç çünkü yeni bir tür kitle

eğitimi olan televizyon, okuldan arta kalan bütün dikkati ortadan kaldıracak şekilde her yere yayılmış durumda. Dolayısıyla 1960'dan önce ulusal çapta gençlerin eğitiminde yalnızca grotesk olarak tanımlanabilecek bir şey trajediye dönüşmüş durumda çünkü herhangi bir uyuşturucu kadar alışkanlık yapıcı, ticari, kitlesel eğlence çocukların kitle eğitiminden kaçış yollarını tıkamıştır.

Genellikle, okullar, büyük şirketler, üniversiteler, ordu, hastaneler ve devlet kuruluşları gibi kurumsal ailelerin bir araya getirici niteliği düşünülürken bu ailelerin hakiki topluluklar değil, sosyal ağlar oldukları gerçeği gözden kaçırılmaktadır. Daha önce de değindiğim gibi, toplulukların aksine ağlar, insanlara birbirleriyle ilişkiye geçme şansı tanırken bu ilişki kurma yollarını alabildiğine daraltır. İnsanlar ilişkiye geçerken uyum gösterdikleri bir ya da en fazla birkaç belirli seçenek çerçevesi içinde kalırlar her zaman.

Yılbaşı partisi ya da ofis çalışanları arasındaki maçlar gibi törenselleşmiş anlara karşın, sosyal ağın parçaları olarak insanlar "eve dönerken" tek başlarına kalırlar. Çalışma arkadaşlarının desteği, acil durumları daha üstesinden gelinebilir hâle getirse de insanın birlikte acı çekecek bir ailesi ya da topluluğu yoksa acıyı yalnız başına çeker.

Üniversitedeki hayal edilebilecek en merak uyandırıcı ve samimi ilişki örneği olan öğrenci yurdu "topluluklarında" bile, mezun olduktan sonra dostlarınızın adını ve yüzünü çok iyi hatırlayamadığınızı fark edip kahrolduğunuz oldu mu hiç? Ya da diyelim ki hatırlayabiliyoruz, kim o eski bağları yenileme arzusuyla dolup taşıyor?

Sosyal ağlar içindeki "ilgi"nin önemli ölçüde sahte olması şaşırtıcı ama pek az anlaşılan bir durumdur. Kötü anlamda değil belki ancak buralarda ortaya çıkabilecek hakiki duygusal yakınlıklara karşın, sosyal ağ durumlarında bulunan insan davranışı çoğunlukla tiyatro sahnesindeki rolleri andırır. Amaç, bir öykünün talepleri doğrultusunda üretilmiş senaryoya uymaktır. Tıpkı bunun gibi, ağlardaki samimi anlar, topluluk içindeki benzerlerinin süreklilik taşıyan değerinden yoksundur. Ancak asker kışlasındaki deneyimlerinizde ya da spor takımlarında mümkün olan o harika yakınlığı hatırlayıp da bir zamanlar yakın olduğu o kişileri şimdi unutmuş olanlar ne demek istediğimi anlayacaktır. Peki, amcanızı ya da teyzenizi unuttuğunuz oldu mu hiç?

Sosyal ağlarda maskeli balo oynamanın bir sonucu olarak, gerçek topluluk olma duygusunun yitirilmesi zaman içinde dikkatimizi çekmiyorsa kurbanın ruhunda "alabalık açlığı" denen ve nehir balığından başka bir şey yemeyen yaban hayatı araştırmacılarının başına gelene çok benzeyen bir durum ortaya çıkar. Alabalık, açlığın verdiği acıları giderirken -lezzeti de iyidir- balığı yiyen kişi yavaş yavaş gerekli besinlerin yoksunluğunu çekmeye başlar.

Okullar gibi sosyal ağlar topluluk değildir, tıpkı okulda verilen eğitimin de eğitim olmadığı gibi. Sosyal ağ okulları, gençlerin sahip olduğu zamanın yarısına el koyup onları tam tamına kendi yaşlarındaki öteki gençlerle bir yere kapatarak, çalışma etkinliklerini başlatmak ve durdurmak için ziller çalarak, insanlardan aynı zamanda, aynı yollardan, aynı şeyleri düşünmelerini isteyerek, insanları sebzeleri sınıflandırır gibi, bir sürü

adice ve aptalca yöntemle sınıflandırarak toplulukların canlılığını yağmalayıp yerine çirkin bir mekanizma koyar. Hiç kimsenin; çocukların, öğretmenlerin, idarecilerin ve ebeveynlerin buralarda benlik bütünlükleri hasar almaksızın hayatta kalması mümkün değildir.

Topluluk, insanların birbirlerini *her* yönleriyle zaman içinde gördükleri bir ortamdır: İyi yönler, kötü yönler vb. Bu tür ortamlar yükümlülük ve katılımla geçen, mümkün olan en yüksek kalitedeki hayatı sunar. Bu beklenmedik şekillerde gerçekleşir ama başka insanların *konuşmalarını* dinleyerek ve size yapmanızı söyledikleri şeyleri yapmaya, okulların size öğrettiği gibi onları *memnun etmeye* çalışarak on yıldan fazla bir sürenizi harcamışsanız asla gerçekleşmez. Bu eğitimden kaçınmış olmanız ya da onun sizi tutsak alması gerçekten tüm yaşamınızı etkileyen bir farklılık yaratmaktadır.

Bunu bir örnekle netleştirelim. Kent reformcularının sosyal ağları, yersiz yurtsuzların sorunlarına kafa yormak için bir araya gelir ama bir topluluk yersiz yurtsuzları gerçek insanlar olarak düşünür, soyutlamalar olarak değil. Ron, Dave ya da Marty. Bir topluluk, serserilerine adlarıyla seslenir. Bu bir fark yaratmaktadır.

Bir topluluktaki insanlar binlerce görünmez patikadan geçerek birbirleriyle etkileşirler ve bu etkileşimin duygusal getirisi de o ölçüde zengin ve karmaşık olur. Ama sosyal ağlar topluluğun yalnızca çizgi film uyarlaması gibi kalır ve çok sınırlı getiri sunar.

Elbette, ben de bazı sosyal ağların bir parçasıyım ama tamamen güvenli olduğunu düşündüğüm tek ağ türü, topluluğa benzer yanlarını reddeden, sınırları-

nı bilen ve yalnızca belirli ve gerekli bir işi yapmamda bana yardım etmeye odaklanan ağlardır. Ama topluluk ve aile inşa etmek için gerekli olan bir sürü zaman ve enerjiyi bizden koparan, hep *daha fazlasını* isteyen okul gibi vampir bir ağ, kalbine kazık çakıldıktan sonra tabutuna kapatılıp çivilenmeli. Resmî okul eğitiminin doymak bilmez iştahı bizim çocuklarımızla birlikte olmamız için, çocuklarımızın bizimle birlikte olmaları için gerekli zamanın kanını emerek ailelerimizi ve topluluklarımızı oluşturma becerimizi zaten ciddi anlamda yaralamıştır. Bu nedenle daha az okul, daha fazla değil, diyorum.

Sosyal ağların bazı işleri hallettiğini kim inkâr edebilir ki? Evet, sosyal ağlar bazı işleri halletmektedir. Ancak bu ağlar üyelerini duygusal olarak beslemek konusunda tüm becerilerden yoksundur. Sosyal ağ kurmanın özündeki aşırı *akılcılık,* insan doğasına ilişkin Fransız Aydınlanması'nın ve Comte'un suçlusu oldukları aynı yanlış algılamaya dayanmaktadır. Formumuz yerindeyken biz insanlar, yalnızca akıllı olmaktan çok, çok daha fazlasıyızdır; formumuz yerindeyken düşünme biçimlerini işlevlerimizin daha düşük düzeylerinde zaten içerdiğimiz akılcılığı aşarız. Bilgisayarların asla insanların yerine geçemeyecek olmasının sebebi budur çünkü bilgisayarlar akılcı olacak şekilde fazlalıklarından arındırılmıştır ve bu sebeple de sınırlıdır.

Sosyal ağlar bir işi gerçekleştirmenin etkin yolunun bu olduğunu söyleyerek insanları önce kendilerinden, sonra da birbirlerinden ayırır. Elbette bu doğru olabilir ancak bu yaşamından memnun olmanın berbat bir yolu. Sosyal ağlar insanları yalnızlaştırır. İnsanlık dışı mekanizmalarını düzeltemez ama yine de ağlar olarak başarı-

lıdır. Sosyal ağların topluluklara benzemesindeki (ama topluluk değildirler) bozukluğun ardında kitle eğitiminin anlamsız sırrı ve okul ortamının genişletilmesinin, düzeltmesi amaçlanan toplumsal çözülmenin tehlikeli koşullarını daha da kötüleştirmekten başka bir işe yaramayacak olması yatmaktadır.

Bıktırana kadar bunu tekrarlamak istiyorum. Sosyal ağlar, gerçek topluluklar gibi, insanların toplumsal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılayabilecekmiş görünüp beklentiler yaratarak büyük zarar vermektedir. Gerçekte bu sorunları çözememektedirler. Briç kulüpleri, satranç kulüpleri, amatör tiyatro grupları ya da toplumsal eylemcilerin grupları gibi, özünde zararsız olan kuruluşlar bile tam bir dostluk görüntüsü taşıyorlarsa da eninde sonunda bütün kent sakinlerinin yakından tanıdığı o garip, kalabalıklar içinde yalnızlık duygusunu yaratmaktadır. Sıklıkla sosyal ağlara girip çıkan insanlar olarak bu duyguyu yaşamayan var mıdır aramızda? Birçok sosyal ağın parçası olmak, ne kadar çok ağın parçası olursanız olun, isterse telefonlarınız susmak bilmesin, topluluk sahibi olmaya bir şey *katmamaktadır*.

Başlangıçta elinize ne geçiyorsa sosyal bir ağ sayesinde yine o geçecektir. Ağlar iyileşmez ya da kötüleşmez; sınırlı amaçları onların daima, büyük ölçüde aynı kalmasını sağlar, sanki çok fazla gelişme mümkün değilmiş gibidir. Bu zayıf insan temasının sürekli olarak tekrarlanması sonucu ortaya çıkan patolojik durum "dostlarınızın" ve "meslektaşlarınızın" onlar için ne yapabileceğinizin ötesinde sizinle pek ilgilenmedikleri; yaşamınızın üstesinden gelip gelmediğinizi, umutlarınızı, korkularınızı, zaferlerinizi, yenilgilerinizi hiç merak etmedikleri

hissidir. Doğrusu, ilgisizlikleri için yalancıktan üzüldüğünüz "dostlarınız" asla dostunuz değildir, yalnızca sizinle aynı sosyal ağı paylaşan insanlardır. Açıkçası onlardan genel birtakım ilgi gösterileri dışında pek bir şey beklenmemelidir.

Ancak topluluğa duyduğumuz giderilemeyen ihtiyacımız ve bu topluluğu bir sosyal ağ içinde edinmemizin olanaksızlığı söz konusu olunca herhangi bir çözüme öylesine umutsuzca sarılırız ki bu tür ilişkilerin niteliği konusunda kendimizi kandırmaya yöneliriz. "İlgilenmek" ne anlamda kullanılırsa kullanılsın, basitçe eşlik etmekten, hatta ortak çıkarlar etrafında biçimlenen yoldaşlık ilişkilerinden ötedir.

II

Toplumun gelişiminde aileler ilk önce gelmiştir, topluluklar onları izlemiştir. Topluluk tarafından ona hizmet etmesi için inşa edilen kurumların ortaya çıkması epey sonradır. Neyin önemli olduğunu dile getiren kurumsal söylemlerin büyük bir kısmı, uyumlu işleyen ailelerin değerlerini benimser.

Özellikle Birleşik Devletler'de kurumsal yaşamın sözcüleri yaklaşık yüz elli yıldır ailelere ve topluluklara hizmet etmenin ötesinde bir rol talep etmişlerdir. Arada önemli bir fark olmasına karşın tıpkı kralların bir zamanlar yaptıkları gibi emir vermenin ve yasalar koymanın yollarını aramışlardır. Eski kralların durumunda, onların seslerinin ve trompetlerinin kapsama alanından çıkar çıkmaz genellikle nasıl isterseniz öyle yaşayabiliyordunuz. Oysa modern kurumların durumunda teknolojinin eli her yere uzanmaktadır. Yaşadığınız yer ve

içinde bulunduğunuz aile size bir sığınak değilse kaçışınız yok demektir.

Kurumlar, ya da onların siyaset felsefecileri insanlık için askerî düzenler yaratmada ailelerden daha iyidirler; bu yüzden, artık onlardan birilerini izlemeleri beklenemez, onlar önderlik etmek için vardır. Kurumsal önderler kendilerini milyonlarca *yapay çocuğun*, yani hepimizin, büyük *yapay babası* olarak görmektedirler. Bu kuram hepimizi devletin gerçek ana babamız olduğu soyut bir aile ilişkisi içinde birbirimize bağlanmış olarak kabul etmektedir. Böylece kayıtsız şartsız ona itaat etmemiz yolunda bize baskı uygulamaktadır.

"Ülkenizin," demiştir Kennedy, "sizin için ne yapabileceğini sormayın, *sizin* ülkeniz için ne yapabileceğinizi sorun." Söz konusu sorudaki "siz" hem gerçek olduğu hem de insanları temsil ettiğinden, ayrıca sahibi olduğunuz iddia edilen ülke en sözel soyutlamalardan biri olduğu için başkanın uyarısının, "ulusun" hak iddiasının "ailenin" hak iddiasından üstün olduğu yapay bir aile felsefesinin ifadesi olduğu kolayca anlaşılacaktır. Bunda bir yanlışlık olduğunu görmüyorsanız siz de ufak tefek onarımlarla okullarımızın gayet iyi işleyeceğine inanıyorsunuzdur muhtemelen. Ama kendinizin ve ailenizin bir soyutlamanın uzantısı olarak göründüğünüze ilişkin garip bir hissiniz varsa aynı frekanstayız demektir. Durumunuz buysa daha fazla değil, daha az okula ihtiyacımız olabileceği üzerine kafa yormaya hazırız demektir.

III

Kurumların gerek birey gerekse aile yaşamı üzerinde hakka sahip olduğu yolundaki yanlış iddianın yıkıcı

etkilerini incelemek istiyorum. Bu iddia ister bir hükûmetten, bir şirketten ya da başka bir sosyal ağdan gelsin aynı derecede derine işleyen bir yıkıcılığa sahiptir.

Sosyal ağlarla ilgili başlangıçtaki tartışmamıza dönersek ulusal kurumlarımızın her birinin erkeklerin, kadınların ve çocukların, onları insan kılan tüm özelliklerin bazı sınırlı yönlerine göre yalıtıldıkları yerler olduğu netleşecektir. Zorunlu okul eğitimi söz konusu olduğunda bu yalıtılmanın ölçütü yaş ve öteki birkaç nokta iken başka kurumsal ortamlarda farklı türden ayrıştırma mekanizmaları bulunmaktadır.

Bu dar sınırlar içindeki performans, başarının en üst ölçütü sayılırsa örneğin ergenlik döneminde en önemli amacın A ortalama getirmek olduğu düşünülürse bunun gerektirdiği her şey, A sevdalısının zamanının ve dikkatinin çoğunu alacaktır. Bireyin değeri onun peşinde koştuğu bu soyut ilgi üzerinden yaşayacağı zaferle ya da yenilgiyle belirlendiğinde özünde anlamsız ve mantıksız birtakım davranışlara amaç ve anlam atfetmek öğrencileri insanlıktan uzaklaştıracak, onları kendi doğalarına yabancılaştıracak ve durum böyle olmasa anlamlı övgülerini umacakları ana babalarıyla aralarındaki doğal bağı koparacak sosyal bir makine inşa edilmiş demektir.

Bu amacı üstün başarısı olarak ortaya koyan kitle eğitiminin dünyasına hoş geldiniz. Daha fazlasını istediğimizden emin misiniz?

Yirmi birinci yüzyıla yaklaşırken geçmişte bir topluluklar bütünü olan Birleşik Devletler'in artık bir kurumlar toplumu olduğunu söylemek doğru olacaktır. Büyük kentler, sağlıklı bir topluluk yaşamını desteklemekte;

kısmen yabancıların gelip gitmeleri, kısmen de zehir saçan ortamlar yüzünden ama en önemlisi kurumların ve sosyal ağların çocukların ve yaşlıların vasiliğini almak için ve aradaki öteki insanların zamanını tekelleştirmek için giriştikleri bitmek bilmeyen rekabet yüzünden büyük güçlük çekiyor. Kurumlar ve sosyal ağlar, gençleri ve yaşlıları mekânlarda sürüp giden çalışma yaşamından, çalışan nüfusu da gençlerin ve yaşlıların yaşamından yalıtarak kuşakların temelli bir biçimde birbirlerinden kopmasına neden olmuştur. Bundan doğan kederin yapay bir çaresi yoktur; gençlerin ve yaşlıların bir yerlere kapatıldığı yerde canlı, doyurucu topluluklar hayat bulamaz.

Topluluğun parçalanmış biçimleri, kültürel homojenliğin kararlılıkla korunduğu Brooklyn'deki Bensonhurst ya da Pittsburgh'daki Polish Hill gibi yerlerde olduğu üzere, orada burada hayatta kalma mücadelesi veriyor. Ancak temelde, kentlerdeki ve banliyölerdeki "topluluk" kavramı, sokak festivalleri gibi uyarlanmış etkinliklerle sınırlı, belli belirsiz bir yanılsamadır. Bir mahalleden ötekine ya da bir banliyöden ötekine taşındığınızda ardınızda bıraktığınız dostlarınızı hemen unutmuşsanız değindiğim olguyu deneyimlemişsinizdir. Birleşik Devletler nüfusunun %90'dan fazlası şimdilerde 50 kent alanında yaşamaktadır. Oldukça iyi anlaşılmış tarihsel süreçlerin bir ürünü olarak, oraya yerleştirilmiş insanlar sürekliliği olan, kenetlenmiş bir toplulukta karşılıklı görüş alış verişi yapabilecekleri bir rolden yoksundurlar. Onları insan yapan ilgilere derinden yabancılaşmışlardır. Seçme yaşına gelmiş yurttaşlarımızın yalnızca yarısının oy kullanma kaydı yaptırmış olması başka ne

anlama gelebilirdi ki? Peki, onların da pek azının oy kullanmasına ne buyurulur? Bu nedenle iki partili sistemlerde oyların dengeli dağıldığı bir durumda, yurttaşların yaklaşık sekizde birinin desteği kamudaki resmî görevlileri seçmeye yeterlidir. Bir görev olarak değerlendirilen şeyi seçenek olarak yeniden tanımlamaya uzun bir yol kat ederek geldik ama topluluk yaşamına yabancılaşmanın çabucak başardığı şey işte budur: Neredeyse her şeye karşı bir ilgisizlik.

İnsana, topluluğun kurumsal uyarlamalarından ve sosyal ağlardan oluşan, okullar gibi zorunlu ya da insan çeşitliliğinden yoksun yalıtılmış iş yerleri gibi "gönüllü" bir ortam kararlı biçimde sunulduğunda temel insan ihtiyaçları en vahim tehlikelerden birine sokulmuş olur. Hele çocuklar söz konusu olduğunda bu tehlike kat kat artmaktadır. Kurumsal hedefler, ne kadar makul ve iyi niyetli olursa olsun, bireylerin insani hedeflerinin benzersizliğiyle tam olarak uyuşmada başarısızdır. Kurumları yöneten bireyler ne kadar iyi olurlarsa olsunlar kurumlar vicdandan yoksundur çünkü kurumlarda her şey muhasebe yöntemleriyle ölçülüp biçilir. Kurumlar, personellerinin hatta önderlerinin bile toplamından ibaret değildir; bunlardan bağımsızdır ve yönetim tamamen değiştirilse bile varlığını sürdürecektir. Kurumlar fikirlerin ete kemiğe bürünmüş hâlidir, çalışanlarıysa bu fikirlerin hizmetindeki mekanizmalardan başka bir şey değildir. Bu devasa ağların derindeki amaçları düzenlemek ve tek tipleştirmektir. Ailenin ve topluluğun mantığı, önemli bir tema etrafındaki çeşitliliğe bir alan yaratmak olduğu için kurumlar en çok hasarı insanların kişisel etkinliklerine büyük müdahalelerde bulundukla-

rında verir. Yaşamlarımızın odağını ailelerden ve topluluklardan kurumlara ve sosyal ağlara çevirerek sonuçta bir makineyi kendimize kral ilan ediyoruz.

IV

Yaklaşık yüz yıl önce bir Fransız sosyolog, her kurumun belirtilmemiş ilk hedefinin hayatta kalmak ve gelişmek olduğunu, adını koyarak kendisi için belirlediği misyonu üstlenmek olmadığını yazmıştı. Dolayısıyla resmî posta hizmetinin ilk hedefi posta dağıtmak değildir; çalışanlarını korumak ve belki de daha hırslı olanlar için alçakgönüllü bir statü merdiveni sağlamaktır. Kalıcı bir askerî örgütün ilk hedefi ulusal güvenliği savunmak değildir; ulusal zenginliğin bir kısmının, bir süreklilik içinde kendi personeline dağıtılmasını güvence altına almaktır. Çok zaman önce, Antik Yunan'da, Sokrates'in Sofistlere yönelik eleştirilerinin temelinde; gençlere ücret karşılığı öğretmenlik yapmanın, kaçınılmaz olarak öğrencilerin değil, öğretmenlerin korunmasına yönelik kurumsal bir yapıya dönüşecek bir cehalet potansiyeli barındırması yatıyordu.

Bu görüş sizi rahatsız ediyorsa dünya üstündeki en geniş iş örgütlerinden biri olan, benim de parçası olduğum New York'taki devlet okulları sistemini düşünün. Bu soyut ana baba tarafından idare edilen eğitim herkes tarafından olumsuz bir biçimde değerlendirilmesine karşın kurumun, müşteri kitlesini böylesine güvenilmez bir hizmeti kabul etmeye *zorlama* hakkı hâlâ polis güvencesi altındadır. Dahası, tarihi boyunca bir felaket olduğu defalarca kanıtlanmasına karşın, kolluk güçleri bu

hizmetin etki alanını daha da genişletmek için bir araya gelmektedir.

Uzak kırsal kasabaların ya da memleketin öteki geri kalmış bölgelerinin atmosferinde büyük farklılık yaratan; onlara sıra dışı, çarpıcı bir nitelik kazandıransa yalnızca manzaranın kentten ya da banliyöden köklü bir biçimde farklılaşması değil, kurumların böyle yerlerde aileye müdahale etmeyerek özgürlüğü andıran bir şeyler vaat etmesidir. Ulu Bilge böyle yerleri yakından izlemez. Varlığının en çok hissedildiği yerler yine okullardır. Okullar aslında buralarda bile öfke, kıskançlık, rekabet mesajını iletmekte, notlar ve "sınıflar" yoluyla kastların varlığını pekiştirmektedir. Ancak buralarda panzehir olarak ev hayatı ve topluluk varlığını sürdürmektedir.

"Eğitim" adını verdiğimiz, "okul eğitimi" dediğimizde kastettiğimiz bu iş, geleneksel topluluk değerleriyle çatışan sosyal ağ değerlerinin ilginç bir örneğidir. Son yüz elli yıldır, kurumsal eğitimin ana amacının insanların ekonomik başarıya hazırlanması olarak sunulmasının yerinde olduğu düşünülmektedir. İyi bir eğitim = iyi bir iş, iyi para, iyi şeyler. Bu, Harvardlıların da liselilerin de attığı, genel kabul görmüş bir slogandır. Bu formül, bağlantının doğruluğu ve felsefi hakikiliği sorgulanmadığı sürece hem ana babayı hem de öğrenciyi denetlemeyi ve yıldırmayı kolaylaştırmaktadır. Gariptir ki Amerikan Öğretmenler Federasyonu, misyonlarından birini iş dünyasını insanları okul notlarını temel alarak işe almaya ve terfi ettirmeye ikna etmek olarak belirlemiştir. Böylece notlar = para formülü kazanacaktır, tıpkı yıllar süren siyasal lobi faaliyetlerinden sonra tıp ve hukuk alanında kazandığı gibi. Şimdilik, iş dünya-

sındaki insanların sağduyusu işe alımlarda ve terfilerde eski moda yöntemleri sürdürmelerini sağlıyor. Performansa bakmak, kişisel yargılarına başvurmak tercih ettikleri ölçütler olmuş ancak daha fazla direnememeleri de muhtemeldir.

Eğitimi ekonomik bir ürün olarak tanımlamanın saçmalığı, kendimize eğitimi; dünyayı, havayı ve gezegenimizin suyunu tehdit eden, denetimden çıkmış tüketimi daha da büyütmenin bir yolu olarak algılamaktan ne kazanılacağını sorarsak netleşir. Başaramayacaklarına ilişkin bir sürü kanıt olmasına karşın, insanlara mutluluğu satın alabileceklerini öğretmeyi sürdürmeli miyiz? Uyuşturucu bağımlılığı, alkolizm, ergen intiharları, boşanma ve başka çaresizlik örneklerinin yoksullardan çok daha fazla varsılların patolojileri olduğuna ilişkin kanıtları göz ardı mı etmeliyiz?

Uzun süredir göz ardı ettiğimiz bu anlamlar sorunu, hem bizi öldüren bir hastalığın anlaşılmasını hem de aradığımız tedaviyi beraberinde getiriyor. Aradan geçen bu kadar süreden sonra kitle eğitiminin amacı ne olmalıdır? Okuma, yazma ve aritmetik yanıt olamaz çünkü uygun bir yaklaşımla bunları aktarmak için yüz saatten az bir süre yeterli olmaktadır. Ayrıca bu derslerin doğru yer ve zamanda, kişi tarafından kendi kendine kolayca öğrenilebileceğine ilişkin bir yığın kanıt vardır.

Öyleyse neden çocukları on iki yıl boyunca yabancılarla zorunlu bir sosyal ağın içine kapatıyoruz? Elbette ki bir çoğunun zengin olabilmesi için, değil mi? O şekilde işe yarasa bile, ki bence bu da şüphelidir, neden makul bir topluluk, olumlu bir akıl yürütmeyle böyle bir

eğitime yanlış gözüyle bakmaz ki? Bu eğitim insanları ayırmakta ve sınıflandırmakta, zorunlu olarak birbirleriyle rekabet etmelerini talep etmekte ve notlarına göre sınıflandırarak kaybedenleri toplum önünde tam anlamıyla etiketlemekte, onları "düşük sınıf" malzeme olarak belirlemektedir. Kazananları bekleyen, işin sonunda daha fazla *nesne* alabilmektir! Bu konuyla ilgili düşünen hiç kimsenin böylesine aptalca bir sonuçtan içinin rahat olduğuna inanmıyorum. Hiç olmazsa hapsettiğimiz bu çocuklardan istediğimizin ne olduğu sorusunu yanıtlayabilirsek nerede yanlış yaptığımızı hızla anlayacağımız hissinden kurtulamıyorum. Amerikalıların hayal gücüne ve becerisine, o noktada daha iyi bir yol, hatta sayısız yol bulacağımıza inanacak kadar güvenim var.

Yine de bir şey biliyorum: Azıcık bile olsa sevgi dolu ailelerin tadını almış olanlarımızın çoğu, çocuklarımızın bir ailenin parçası olmasını istiyoruz. Bildiğim bir başka şey de önünde sonunda sizin de tepeleriyle, sokaklarıyla, sularıyla ve insanlarıyla bir yerin parçası olmanızın gerekliliğidir. Yoksa sonsuza dek çok ama çok kederli, sürgün gibi bir yaşam süreceksiniz. *Kendinize yaraşan anlamı* keşfetmek kadar *kendinize inandırıcı bir amaç* bulmak da eğitim kavramını büyük ölçüde tanımlar. Çocukları dünyadan kopararak bunun nasıl yapılabileceği beni aşıyor.

V

Topluluklarla kurumlar arasındaki önemli bir fark toplulukların doğal sınırlarının olmasıdır; topluluklar gelişmeyi *durdururlar* ya da ölürler. Bunun iyi bir nedeni vardır. En iyi topluluklarda, herkes er ya da geç

öteki herkesin bilincine kazınan özel bir kişidir. Bu sürekli özen sonucu, ister zengin olsun ister fakir, herkes kendini önemli hisseder çünkü önemli olmanın algılanmasının tek yolu ötekilerin size özen göstermelerinden geçer. Özeni *satın alabilirsiniz* tabii ama aynı şey değildir. Başkalarıyla onları fark etmeden yaşadığınız ve sürekli olarak, kaba bulduğunuz yabancıların tehdidi altında olduğunuz yalancı topluluk yaşamı tam anlamıyla bunun tersidir. Yalancı topluluk yaşamında çoğunlukla anonimsinizdir ve varlığınızın farkına varırlarsa başka insanların yaratabilecekleri çeşitli tehlikeler yüzünden anonim olmak *istersiniz de*. Yalancı bir toplulukta öteki insanların özenine layık olmanızın tek yolu onu satın almaktan geçer çünkü ortamda ilgisizlik hâkimdir. Yalancı topluluk farklı bir tür sosyal ağdır: Dostlukları ve sadakatleri kısa sürelidir; sorunları evrensel anlamda başkalarının sorunları olarak değerlendirilecek türdendir. Bu sorunları çözmek için başka birine ödeme yapmak gerekir. Gençler ve ihtiyarlar büyük ölçüde sıkıntı kaynakları olarak görülür ve en yaygın biçimde paylaşılan hayal, oradan çıkıp daha iyi bir yere geçmek, sonsuza dek "fiyatını" artırmaktır.

Hakiki toplulukların tersine yalancı topluluklar ve okullar gibi öteki geniş kapsamlı sosyal ağlar, yapıp etmeleri yanlarına kâr kaldığı sürece belirsiz bir süre boyunca büyürler. "Daha fazla" "daha iyi" demek olmayabilir ama "daha fazla" sosyal ağlara girip çıkarak ekmeğini kazanan kişiler için her zaman daha kârlıdır. Bugün okul eğitiminin daha da genişletilmesi yolundaki çığlığın ardında olup biten de budur. Büyüme sürdürülebilirse çok sayıda insan çok para kazanacaktır.

Topluluk ve aile yaşamının dallı budaklı, kimi zaman hayal bile edilemeyecek zevklerinin tersine sosyal ağların başarıları, her zaman en üstün niteliklinin ne olduğunun matematiksel göstergelerle ölçülmektedir: Kaç A var? Kaç kilo verildi? Kaç soruşturma yapıldı? Rekabet sosyal ağın can damarıdır ve tercih ettiği üslup, performansın düzeyinin sayısal olarak belirlenmesinin sunduğu kesinliktir.

Firmaların nitelik rekabeti (gerçekten oluyorsa) genellikle müşteriler için iyi bir şeydir. Firmaların bütün enerjilerini en iyi olmaya harcamalarına yaramaktadır. Okul gibi bir kurumdaki rekabet hiçbir şekilde aynı şey değildir. Okulda rekabet bir öğretmenin gözüne girmek için gerçekleşir, öğretmenin beğenisi ise sayılamayacak denli çok öznel parametreye bağlı olarak kazanılabilir ya da yitirilebilir. Her zaman bir parça keyfidir ve zaman zaman yukarıdaki rekabetten çok daha zararlıdır. Kıskançlığa, tatminsizliğe ve sihre inanmaya davetiye çıkarır. Öğretmenler de idarecilerin keyfi bir biçimde bahşettiği iyi ya da kötü sınıf almak, iyi oda ya da kötü odada çalışmak, ders gereçlerini kullanabilme kolaylığı ya da gereçlerin onlara sağlanmaması gibi şeyleri belirleyen; onları itaatin ve hürmetin tutsağı kılan beğeniler için rekabet etmelidir. Okulların kültürü yalnızca somut birtakım ödüller ve cezalardan oluşan bir ağa yanıt vermek konusunda tutarlıdır: A'lar, F'ler, tuvalet izinleri, altın yıldızlar, "iyi" sınıflar, fotokopi makinesini kullanma izni. İnsanların *neden* kendilerini bir şeyleri öğrenmeye ve ellerinden geleni yapmaya yönelttikleri hakkında bildiğimiz her şey bu mekânlarda yapılanlarla taban tabana zıttır.

Hakikatin kendisi de topluluklarla sosyal ağlar arasındaki bir başka önemli ayrım çizgisidir. Bir toplulukta sözünüzü tutmazsanız herkes bunu öğrenir ve ondan sonra başınız belaya girer. Ancak kişisel yarar sağlamak için yalan söylemek bütün büyük kurumlarda her an kullanıma açık, alışıldık bir davranış kalıbıdır; okullarda oyunun bir parçası olduğu düşünülür. Ana babalar genelde düşman olarak düşünüldükleri için çoğu kez onlara yalan söylenir ya da gerçeğin yarısı söylenir. En azından benim çalıştığım bütün okullarda durum böyleydi. Yalnızca son derece aptal çalışanlar yalana başvurmazlar, yalan ortaya çıkınca pek bir ceza olmadığı gibi başarıya yönelik son derece anlamlı ödüllendirmeler olabilir. Kurum içindeki yanlış uygulamalara karşı ispiyonculuk yapmak, işten atılmanın ya da acımasızca cezalandırılmanın her zaman iyi bir yoldur. İspiyoncular hiçbir kurumda terfi edemezler çünkü kamu çıkarına bir kez hizmet ettilerse bunu bir kez daha yapabilirler.

Reims Katedrali, bir topluluğun neler yapabileceğine ve bu insani mucizelerle "sosyal ağ" dediğimiz toplumsal mekanizma arasındaki farkı görmezsek kaybedeceklerimize ilişkin güçlü bir kanıttır. Reims yüz yıl boyunca gece gündüz çalışan insanlar tarafından, elektrikli aletler olmaksızın inşa edildi. Herkes istekle çalıştı, hiç kimse köle değildi. Hiçbir okulda katedral inşası ders olarak okutulmamıştı.

Yüz yıl boyunca insanları birlikte çalışmaya iten şey neydi? Her ne idiyse o, kendimizi eğitmeye değer bir şey gibi görünüyor. İşçilerin aileler ve dostlar olarak birbirlerine derinden bağlı olduklarını biliyoruz. Onlar da dostlar olarak kilise uğruna gerçekten istedikleri şeyin

ne olduğunu biliyorlardı. Papaların ve başpiskoposların hiçbir ilgisi yoktu bununla. Gotik mimarinin kendisi katıksız bir tutkudan doğmuştu. Bugün Reims'in gotik katedrali, dışarıdan herhangi bir zorlama olmadan, insanların birlikteliği sayesinde neler yapılabileceğini gösteren bir deniz feneri gibi duruyor. Bu, günümüzde yaşamlarımızı ele alırken kullanabileceğimiz bir kıstas sağlamaktadır bize.

Reims'ta serfler, çiftçiler ve köylüler devasa mekânları dünyanın en inanılmaz vitraylarıyla doldurdular ama asla bir tanesini bile imzalama zahmetine girmediler. Kimse bu vitrayları kimlerin tasarladığını ya da yaptığını bilmiyor çünkü o zamanlar çağımıza has kurumsal övünme, henüz toplulukçu duyguyu bozacak biçimde var olmamıştı. Aradan geçen yüzyıllara rağmen, bu vitraylar insan olmanın gerçekte ne demek olduğunu hâlâ bize hatırlatıyor.

VI

Topluluklar, aile kurumunu insanların karşılıksız olarak birbirlerinin kardeşi oldukları bir gruba genişletmekte büyük bir anlam keşfeden ailelerin ve dostların oluşturdukları birlikteliklerdir. Topluluklar, ev ortamının çeperlerinin ötesinde yaşayan öteki insanlara kadar genişleyen, ortaklık ve yükümlülüklerden oluşan karmaşık ilişkilerdir.

Topluluk içindeki bir ailenin parçası olmaktan ileri gelen yaşamın bütünlüğü ulaşılmaz olunca yalıtılmışlık içindeki bir yaşamı kabullenmek dışındaki tek alternatif, mevcut pek çok sosyal ağ modelinden biriyle yapay bir bütünleşme arayışına girmektir. Ancak bu iyi bir alış

veriş değildir! İnsan ilişkilerinin dünyasındaki yapay bütünleşmeler -üniversite yatakhanelerini ve cemaatleri düşünün- güçlü görünebilir ama aslında oldukça zayıftır; bu bütünleşmelerdeki bağlar sıkı sıkıya kenetlenmiş görünür ama gerçekte son derece gevşektir; uzun yıllara yayılacakmış hissi verir ancak kısa sürelidir. Tam insanların ihtiyacı olan şeyin kılığına bürünse de çoğunlukla insanların ihtiyacına pek de uymaz.

Okul dünyasına hoş geldiniz. Reformu, okulların, paramızı, çocuklarımızı, zamanımızı bizden alan ve karşılığında hiçbir şey vermeyen kist gibi, ulaşılmaz, kapalı, tecrit edilmiş kurumlar olarak işlev görmelerini durdurmayı düşünerek başlatmalıyız. *Daha fazlasını* istediğimiz gerçekten böyle bir okul mu?

Son yıllarda, zorunlu okul ağını duygusal açıdan verimli bir topluluğa dönüştürme sorununu daha fazla düşünür oldum. Aksini yapmak okul eğitiminin gençlerin aileleriyle birlikte geçirecekleri zamandan, topluluklarıyla birlikte geçirecekleri zamandan ve özel zamanlarından kopardığı lokmayı ciddi anlamda büyütmek anlamına gelmektedir. Şişirilmiş deneme balonları basında ve televizyonda uçuşup duruyor. Bu, bazı önemli grupların, tam anlamıyla berbat karnesine rağmen zorunlu eğitimin kapsamını genişletmeye hazırlandıkları anlamına gelmektedir. Yahudi dostlarım buna "chutzpah" (küstahlık ç.n.) derlerdi ama ben insanların bunun altından kalkabilecekleri konusunda kendilerine ne kadar güvendiklerinin işareti olarak görüyorum yalnızca.

Şöyle tartışmalar duyuyorum. Okullar bütün yıl boyunca dokuzdan beşe hatta dokuzdan dokuza etkin

olursa daha anlamlı, daha değerli olacaklardır. Artık çocuklara tarım ürünlerine bakmaları için boş zaman vermesi gereken bir çiftçi topluluğu değiliz diyorlar. Bu yeni dünya düzeni eğitimi çocuklara, akşam yemeği verecek, gece eğlenceleri, terapi, tıbbi bakım ve birçok başka hizmetler sunacak. Böylece kurumu onlar için gerçekten yapay bir aileye dönüştürecek ve söylendiğine göre birçok yoksul çocuk için hâlihazırdakilerden daha iyi olacak. Bu da durumu zayıf olan ailelerin çocukları için fırsat eşitliği sağlayacaktır.

Yine de bir ilkokul öğretmeni olarak bana öyle geliyor ki zayıf durumdaki ailelerin ve zayıf toplulukların en büyük sebebi zaten okullardır. Okullar ana babaları ve çocukları birbirleriyle girmeleri gereken can alıcı önemdeki etkileşimden, birbirlerinin yaşamlarına duyacakları hakiki ilgiden alıkoymaktadır. Okullar ailenin geliştirebileceği herhangi bir güzel fikir için gerekli olan hayati önemdeki zamana el koyarak ailenin orijinalliğini boğmakta, ondan sonra da aile olmakta başarısız olduğu için aileyi suçlamaktadır. Bu, tıpkı niyeti bozuk birinin fotoğrafı banyodan erkenden çıkarıp sonra da fotoğrafçıyı beceriksizlikle suçlamasına benzemektedir.

Bir süre önce bir Massachusetts senatörü, eyaletinin zorunlu eğitimi benimsemeden önceki okuryazarlık oranının, benimsedikten sonrakinden daha yüksek olduğunu söylemiştir. Kesinlikle üzerinde düşünülmeye değer bir nokta. Okullar uzun bir zaman önce verimlilikte doğal sınırlarına ulaşmıştır. Bu, “daha fazla” okulun işleri iyileştirmek yerine kötüleştireceği anlamına gelmektedir.

VII

Eğitim ne olursa olsun sizi uyumlu birine değil, benzersiz bir bireye dönüştürmelidir. Sizi büyük güçlükleri göğüslemenize yardımcı olacak orijinal bir ruhla donatmalıdır, yaşamınız boyunca yol haritanız olacak değerleri keşfetmekte özgür bırakmalıdır, ruhsal anlamda zengin -kim olursanız, kiminle birlikte olursanız olun, yaptığı işi seven biri olmanızı sağlamalıdır. Neyin önemli olduğunu; yaşamayı ve ölmeyi öğretmelidir.

Birleşik Devletler'de eğitimin önüne geçen şey, bizlere büyürken izlenecek *tek doğru yolun* olduğunu söyleyen bir toplum mühendisliği kuramıdır. Bu kuram, bizim bir dolarlık banknotta, George Washington'un arkasında, tepesinde göz bulunan bir piramitle sembolleştirilen eski Mısır'a ait bir fikirdir. Herkes piramitteki konumuyla tanımlanan birer tuğladır. Bu kuram pek çok farklı biçimde sunulmuştur ama aslında başkalarının zihnini denetlemeyi, egemenlik kurmayı ve bu egemenliği koruma yolundaki müdahale stratejilerini takıntı hâline getiren zihinlerin dünya görüşüne işaret etmektedir.

Firavunların işine yaramış olabilir ama açıkçası bizim işimize pek yaramıyor. Gerçekten de yazılı tarihte herhangi bir fikrin bütün gençlerin gelişim dönemlerindeki zamanlarına el koyduğunu gösteren hiçbir kanıt yoktur. Yine de bu zamanı tekelleştirme peşinde koşanlar, ödülü kazanmaya hiç bu kadar yaklaşmamışlardı. Francis Bacon ve *Efendi Uyanıyor*'da H. G. Wells tarafından öngörülen büyük arı toplumunun uğultusunu, hiçbir zaman şu andakinden fazla duymamıştık.

Üzerine titrediğimiz Amerikan idealleri olan mahremiyet, çeşitlilik ve bireyselliğin savunusunun özü gençlerimizi yetiştirme biçimimizdedir. Çocuklar yaşadıklarını öğrenirler. Çocukları bir sınıfa koyun, yaşamlarının sonuna kadar görünmez bir kafesin içinde, topluluktaki fırsatlardan yalıtılmış olarak yaşasınlar; sürekli olarak zillerle, borularla yaptıkları işi engelleyin, önemli olan tek bir şey bile öğrenmesinler; tuvalet ihtiyacını giderme gibi doğal bir hak için onları yalvarmaya zorlayın, yalancılara ve dalkavuklara dönüşsünler; onlarla alay edin, insan ilişkilerinden ellerini eteklerini çeksinler; onları utandırın, onlar da ödeşmek için yüzlerce yol bulsunlar. Büyük ölçekli örgütlenmelerde öğretilen alışkanlıklar ölümcüldür.

Öte yandan bireysellik, aile ve topluluk, tanımları gereği olağanüstü bir örgütlenmenin modelleridir; geniş ölçekteki gibi "tek doğru yol" düşüncesine asla yer yoktur burada. Özel bir kimlik gelişecekse kişinin özel zamanı can alıcı önemdedir. Ayrıca özel zaman onsuz asla gerçek bireyler olamadığımız, özel değerlerden oluşan bir kodun gelişimi açısından da can alıcı önemdedir. Çocukların ve ailelerin *kendilerine* ait orijinal ifadelerin gelişmesini istiyorlarsa devlet denetiminden ve yıldırmasından bir parça kurtulmaya ihtiyaçları vardır. Bunlar olmadan özgürlüğün bir anlamı yoktur.

Öğretmenlik yaşamımın bana verdiği ders, kitle eğitiminin gerek kuramının gerekse de yapısının ölümcül oranda kusurlu olduğudur. Bu kuram ve yapı, ulus kavramımızın demokratik mantığını desteklemekte işe yaramaz çünkü demokrasi ilkesine ters düşmektedir. Şu

anda ona uygun yaşamıyorsak da demokrasi ilkesi bir ulus için hâlâ en iyi fikirdir.

Kitlesel okul eğitimi, adil bir toplum yaratmakta işe yaramaz çünkü şikeli rekabet, baskı kurma ve yıldırma sıradan uygulamalarıdır. Gelişmesine izin verdiğimiz okullar maddesel olmayan, zengin ya da fakir herkesin hayatına anlam veren değerleri öğretmede işe yaramaz çünkü okul eğitimin yapısı ödül-tehditlerle, havuç-sopalarla bezeli ayak oyunlarıyla bir arada tutulur. İdari kıyak, notlar ya da tabi kılmaya yönelik başka ıvır zıvırların eğitimle bir ilgileri yoktur; bunlar özgürlüğün değil, esaretin araç gereçleridir.

Kitlesel okul eğitimi çocuklara hasar vermektedir. Daha fazlasına ihtiyacımız yoktur. Sokrates'in binlerce yıl önce tahmin ettiği gibi, eğitim kisvesi altında yankesicilik yapmaktadır. Gerçek eğitimi tanımanın en emin yollarından biri, gerçek eğitimin çok fazla maliyetli olmaması, pahalı oyuncaklar ve cihazlar gerektirmemesidir. Gerçek eğitimi yaratan deneyimler ve bu eğitimi ileri götüren öz farkındalık neredeyse ücretsizdir. Eğitime harcanan bir doları bile geri almak zordur. Yine de okul eğitimi, etkisi gittikçe artan, muazzam bir dolandırıcılıktır.

Altmış beş yıl önce, yüzyılımızın büyük matematikçilerinden biri, en büyük felsefecisi ve üstüne üstlük İngiltere kralıyla da yakınlığı olan Bertrand Russell, Birleşik Devletler'deki kitlesel okul eğitiminin derine işleyen, anti-demokratik bir tasarısının olduğunu; insan çeşitliliğini ve çeşitliliği yaratan ocağı, yani aileyi ortadan kaldırarak yapay bir ulusal birlik gerçekleştirmek için üre-

tilmiş bir gizli plan olduğunu görmüştür. Lord Russell'a göre kitle eğitimi kolayca tanınabilecek *Amerikalı* bir öğrenci tipi yaratmıştır: Entelektüel karşıtı, batıl inançlı, özgüvenden yoksun ve Russell'ın "içsel özgürlük" olarak adlandırdığı şeye, geçmişte ya da şimdi bildiği başka herhangi bir ulustaki emsalinden daha az sahip olan bir öğrenci tipi. Russell, bu okullu çocukların yetkinlik ve estetiği aynı oranda hor gören, zayıf bir "yığın karakteri"ne sahip, yaşamlarındaki kişisel krizleri çözmekten aciz birer yurttaş olduklarını söyler.

Amerikan ulusal birliği, Amerikan yaşamının hep en önemli sorunu olmuştur. Bu birlik yapay başlangıçlarımızın ve koca bir kıtayı ele geçirmemizin doğasında saklıydı ve 1790'da ne kadar gerçekse iki yüz yıl sonra bugün de o kadar hatta belki daha gerçektir. Daha iç savaş yıllarında, birliğe ulaşmak için yapay kısa yollar denemeye başladık. Zorunlu eğitim bu kısa yollardan biri, belki de en önemlisiydi. John Cotton, koloni döneminde Boston'da, "Çocukları ele geçirin!" dediğinde bu fikir öylesine iyi gözükmüş olmalı ki "birlik" kavramına neredeyse dinsel bir fikirmiş gibi bakan insanlar tam da bunu yaptılar. Şiddetli bir muhalefeti yere sermek otuz yıl aldı ama 1880'lere gelindiğinde her şey bitmişti ve çocukları ele geçiren "onlar" olmuştu. Son yüz on yıldır, "tek doğru yol"cular çocuklarla ne yapacaklarını çözmeye çalışıyorlar ve hâlâ bilmiyorlar.

Belki de artık farklı bir şey yapmanın zamanı gelmiştir. Robert Frost, "İyi çitler iyi komşular demektir." der. Bir toplulukta bir arada yaşamayı öğrenmenin doğal yolu, önce bireyler ve aileler olarak ayrı ayrı yaşayabil-

meyi öğrenmekten geçiyor. Ancak kendinden hoşnut olduğun zaman başkalarından da hoşnut olursun.

Ama birlik sorununa, sanki çeşitli aileleri ve toplulukları zorunlu okullar gibi kurumların geniş, homojenleştirici şemsiyesinin altına sokuşturabilirmişiz gibi mekanik bir biçimde saldırdık. Bu gizli planın sonucu, ulusal deneyimizin tek meşruiyeti olan demokratik fikirlerin ihanete uğraması olmuştur.

Bir kısa yol bulma çabası sürmektedir ve o zaman olduğu gibi şimdi de aileleri ve toplulukları yıkmaktadır. Aileleri ve toplulukları yeniden inşa edin, gençler bizim yardımımızla kendilerini eğitmeye başlasınlar. Tıpkı ülkenin kuruluş döneminde yaptıkları gibi... Şimdi paradan başka uğruna çalışacakları hiçbir şeyleri yok ve bu hiçbir zaman birinci sınıf bir motivasyon ögesi olmamıştır. Bu kurumsal okulları dağıtın, öğretmenlik diplomalarını iptal edin, öğretmek niyetinde olan herkesin müşteri davet etmesine izin verin, tüm bu işi özelleştirin ve serbest piyasa sistemine güvenin. Biliyorum söylemesi kolay ama başka ne gibi bir seçeneğimiz var? Daha az okula ihtiyacımız var, daha fazla değil.

Cemaat İlkesi

Okul Sorunumuza Amerika'ya Özgü Bir Çözümün İlk Adımı

Gezgin konuşmacı sadağımdaki en sevilen oklardan biri olan bu konuşmanın ilk hâli, ufak tefek farklılıklarla The Maine Scholar *dergisinde yayımlanmıştı.*

Sürrealist zamanlar bunlar. Bilimsel okul kurumu, daha fazla merkezîleşmeye yönelik planlarını ulusal standartlar biçiminde, ulusal bir program olarak ve geliştirilmiş ulusal standart sınav sistemi olarak piyasaya çıkarmayı sürdürüyor. Sihirli vaatler her yerde: Makineler yanıt, devasa müdahaleler yanıt, yeni okul öncesi eğitim biçimleri yanıt; beyzbol sopaları, megafonlar ve asma kilitler yanıt. Yüz elli yıldır başarısızlıkla sonuçlanan denemelere karşın, hiç kimse bir yanıt olduğundan en ufak şüphe duymuyor gibi görünüyor. Tek yanıt olduğundan. Tek doğru yanıt olduğundan...

Katılırsınız, katılmazsınız. Ancak okullarımızın hastalığına derman olabilecek merkezî bir reçetenin varlığı konusunda aklınızdan gitmeyen sorular varsa bir süreliğine; en iyi yeniden düşünme / reform sürecinin yolunu açabilecek, ciddi hataları nedeniyle kendini sınırlayan,

tarihsel anlamda doğal pazar mekanizmalarıyla hızla önlenen, farklı bir kurumlar kuramının var olduğu, Koloni dönemi New England'ına gidelim. Koloni dönemi New England'ının sahillerine; Salem ve Marblehead, Framingham ve Dedham, Wellfleet ve Provincetown gibi kasabalara gelin benimle. Yeni Dünya'nın toprağından, dehasının üretkenliğiyle öteki ulusları şaşkına çeviren farklı bir perspektifin doğuşuna kafa yorun.

Bu yeni sistem, "Salem Prosedürü" denen süreçle 1629'da kurulan, Salem'deki ilk Püriten kilisesiyle başladı. Ortalıkta, kilise yetkililerinin seçilmesini onaylayacak hiçbir üst düzey yetkili olmadığından, cemaat sorumluluğu üstlendi. O basit hareketle, geleneksel olarak belgesi olan bir uzmana ait iktidarı alıp kiliseye giden insanların ellerine teslim ettiler. Yönetimin tek ölçütü buydu: Oy kullanan kişi kiliseye gitme işini ciddiye alıyordu ve bunun kanıtı olarak da bir cemaate katılıyordu. Anıtsal bir yerelleşme eylemiydi bu. Bundan sonraki iki yüz yıl boyunca geleneksel otoritenin o basit yöntemle yıkılması, devletin ve kilisenin gerçeğin tek sesli versiyonlarını yaymak için kullandıkları tekelci iktidarı aşındırdı. Birbirinden ayrı her cemaat, sıradan üyelerinin tartışmaları yoluyla kendi mahallesini ötekilerden farklılaştırmada coşkulu bir rol oynadı. Dışarıdan gelen bir otoritenin resmî bildirimlerinin özünde var olan merkezîleşme yoluyla değil. Her bir cemaat -ister eğitimle, ekonomiyle isterse öğretiyle ilgili olsun- kendi sorunlarını İngiltere'nin eski otoritesine ya da uzmanlardan oluşan yeni aristokrasiye havale etmektense kendisi çözmek için sorumluluk üstlendi.

***

Geçen sonbahar Dedham kasabasında, *Arbella*'nın Anglikan Karşıtları'nı Boston'a getirmesinden yalnızca dokuz yıl sonra, 1638'de inşa edilen bir kilisede konuşma yaptım. Konuşma yaptığım kilise Üniteryen Üniversalist'ti ama ilk kurulduğunda Cemaatçi'ymiş. Beyaz çan kulesi dikkat çekici bir biçimde sadeydi ve zarif çizgilere sahipti. Cemaatçi kilisenin mimarisinin basitliği ve düzgünlüğü kesinlikle kusursuz, sıra dışı ve tekbiçimdi. Fark etmiş olabilirsiniz. Bu mimari üslupla kol kola giden ibadet etme biçimi, Salem Prosedürü'nden 1834'e kadar, yüzeysel bakıldığında "tek doğru yol" dini gibi göründüğü iki yüz yıldan fazla zaman boyunca Massachusetts Körfez Kolonisi'nin ilk ve sadece onlara mahsus diniydi. Ya Cemaatçi'ydiniz ya bir hiç! En azından dışlanma, cezalandırılma, hatta kazıkta yakılma riski olmaksızın toplum önünde konuşmaya cüret edemeyeceğiniz bir şeydiniz. Buraya kadar, bizi mahveden okul eğitimi tekelinden daha bile kötü geliyor kulağa, öyle değil mi?

Cemaatçiler tekellerini öyle bir kıskançlıkla korudular ki yüz yetmiş yıl önce, Lyman Beecher Üniteryenlerin cehennemin dibinden gelmekte olduklarını öğrendiğinde Paul Revere[2] gibi, "Üniteryenler geliyor! Üniteryenler geliyor!" diye uyarıda bulunarak sokaklarda gezmiştir. Rahip Beecher'ın özel olarak Üniteryenlerin gelişinden korkmadığını anlamışsınızdır. Geçen yüz yıldan uzun sürede şaşırtıcı bir şey oldu. Cemaatçiler yavaş yavaş, *başkası onları buna zorlamadan* fikirlerini değiştirdiler. 1800'lerin sonuna gelindiğinde Üniteryenler New England'da saygıyla karşılanıyordu.

[2] Paul Revere, ABD'nin İngilizlere karşı verdiği bağımsızlık savaşının kahramanlarından biridir. Yaklaşan İngiliz birliklerini haber vermesiyle tanınır.

Çoğu insan Koloni dönemi New England'ının, bu ülkenin görüp göreceği en büyük uyum sağlama örneği olduğunu düşünmektedir. Ancak Cemaatçiliğin doğası çok büyük bir ironiyi saklamaktadır: Yapısal olarak, bu yaşam biçimi bireysellik talep eder, katı örgütlenme değil. İbadet neredeyse ayinsizdir, yerel meselelerle ilgili yerel vaazların önemi vurgulanır. Bu, cemaat içinde *uyumsuzluğu* âdeta garantilemektedir. Her kilise üyesinin kendinin rahibi olarak, kendinin uzmanı olarak harekete geçip berraklık için durmadan mücadele etmesi, her zaman hakikate doğru bir ilerlemeye yol açmaktadır. Neden bundan bahsediyorum? Evet, az önce tarif ettiğim şey Aristoteles'in, Karl Marx'ın, Thomas Hobbes'un ve birçok yaratıcı düşünürün "diyalektik" dediği süreçtir. Cemaatçi prosedür, hiyerarşik düşünme biçimine şiddetle karşı çıkan bir biçimde, sonuna dek diyalektikten yanaydı.

Merkezî planlamayı savunanlar daima diyalektikten nefret ederler çünkü diyalektik, bir şeyleri yapmanın "tek doğru yolunu" etkin bir biçimde yaymaya engel olur. Elli yıl önce Bertrand Russell, Birleşik Devletler'in çocuklarına diyalektiğe uygun düşünmeyi öğretmekten kasıtlı olarak kaçınan tek büyük ülke olduğunu belirtmiştir. Elbette, yirminci yüzyıl Amerika'sından, zorunlu devlet okullarının diyarından söz ediyordu, Cemaatçi New England ayrıcalığından değil. "Yankilerin" inatçılıkları, huysuzlukları ve kılı kırk yarma hırslarıyla ilgili ünlerini nereden aldıklarını merak ettiniz mi? Artık biliyorsunuz. Roger Williams döneminin herhangi bir insanı gibi uyumsuzlukla yaşam kalitesi arasındaki kaçınılmaz bağı berraklıkla görmüş ve tanımıştı. Biri olmadan öteki olamazdı.

Son zamanlarda yapılan pek çok akademik çalışma, on yedinci yüzyıldaki Massachusetts kasabalarının hiç de tek sesli olmadıklarını, tersine yöre insanının tercihlerini ve üslubunu barındıran laboratuvarlar olduklarını göstermiştir. Her birinin merkezî hükûmet kuralı olarak adlandırılabilecek şeyden sapmak konusunda ciddi oranda esnekliği vardı. Geçen sonbaharda konuşma yaptığım Dedham kasabasının ilk yerleşimcileri İngiltere'de, özel mülkiyete ve bireysel tercihe yönelen bir yerleşim olan East Anglia'dan gelmişti. East Anglia'daki kurumlar Yeni Dünya'da da hızla kurulmuştu. Öte yandan, Dedham'ın yanı başındaki Sudbury; Sakson ve Kelt kökene sahip, geleneksel olarak işbölümü yapan yerleşimcilerin barındığı bir kasabaydı. İngiltere'de yaptıkları gibi Amerika'da da ortak alanları paylaştılar. Bunun sonucu olarak, koloni dönemi Massachusetts'inde bölgenin ortak kültürüyle yerel köy kültürü arasında yaratıcı bir gerilim vardı. Tıpkı müzikteki ya da şiirdeki düzenli kalıplarla yaratıcı aykırılıklar arasındaki gerilim gibi küçük kasabalar arasındaki, farklı cemaatler arasındaki ve her bir cemaat içindeki gerilimler koloni dönemi Massachusetts'ini öne çıkaran farklı dehanın ayırt edici özelliği olan şaşırtıcı bir enerji, bereketli ve eksantrik bir farklılık yaratmıştır.

Şimdi New England'da, kamusal alanda karşımıza çıkan ve yüz kızartıcı bir şeymiş gibi görünen bir olguyu incelemek istiyorum. Bence bu, paradoksal bir biçimde, devlet tekelindeki okullarımızı inşa eden ve koruyan toplum mühendislerinin göz ardı etmek zorunda kaldıkları büyük bir gücün gizini saklamaktadır: *Her kasaba beğenmediği kişileri* çıkarabiliyordu! İnsanlar, işlerine yarayan etkin bir programa göre hareket etmek amacıyla kiminle çalışmak istediklerini *seçebiliyorlardı.* İlk Ded-

ham nizamnamesinin sözleri bu duyguyu kusursuz bir biçimde yansıtmaktadır; ilk yerleşimciler, "tavırları bize uymayan, bizimle kalması bize zararlı olacak insanları" engellemek istediler (ve bunu yaptılar da). Böylelikle, gülünç bir biçimde, bu erken dönem kasabaları kişiler arası farklılıkları insanca yönetebilecekleri bir ölçüde daraltarak günümüzün MIT'sinin ve Harvard'ının yaptığı gibi, seçmeci *kulüplere* ya da üniversitelere benzer işlev görmüşlerdir. Diyalektik sürecin ortaya çıkardığı büyük gerilim noktalarını düşünecek olursanız her insanın kendi rahibi, nihai anlamda kendi ustası olduğu bir yerdi burası. Cemaat toplumunun başka türlü nasıl bu işin altından kalkabileceğini anlamak zordur. Sizin kişiliğinize, felsefenize ya da misyonunuza ne denli düşman olursa olsun herkesi kabul etmek zorunda kalırsanız uygulama, kritik anlaşmazlıklar nedeniyle bir anda felç olacaktır. Bunun sonucunda, eğer böyle bir şey varsa, insan ilişkilerini belirleyen ortak nedenler ve amaçlar, en iyi ihtimalde bile çözülüp siyasal boyutu olmayan birkaç zararsız girişime dönüşecektir.

Bu, hemen göze çarpmayan bir ayrımdır: New Englandlıların yaptığı gibi diyalektiğe uygun yaşamak, görkemli başarılar yaratmış, bireylerin güçlü kişilik ve zihin niteliklerini ortaya çıkarmıştır. Ancak böyle bir şeyi devlet tekelindeki okul yaşamında olduğu gibi çeşit çeşit insanın gelişigüzel bir araya getirildiği ya da bir arada kalmaya zorlandığı bir yerde başarmak mümkün değildir. Böyle yerlerde yönetim, kargaşayı önlemek için, ne pahasına olursa olsun her şeyi -zamanı, mekânı, metinleri, kuralları- mümkün olduğunca tek tipleştirmeyi hedeflemek zorundadır. Yunanlıların tam da bunu yapan bir dev olan Procrustes ile ilgili bir öyküleri vardır. Procrustes,

misafir yatağına sığsınlar diye yolcuları ya kesmiştir ya da germiştir. Sistem kusursuz işlemiştir ama sonuç yolcular için yıkım olmuştur.

New Englandlılar birlikte yaşamak ve çalışmak isteyen insanların bunu yapabilecekleri bir sistem icat etmişlerdi. Üstelik bölge maddi, entelektüel ve toplumsal anlamda büyük bir zenginleşme görüntüsü sunuyordu. Yalnızca kendi işinizle ilgilendiğinizde âdeta sihirli bir değnek değmiş gibi kamusal işlerle ilgilenmede de başarılı oluyordunuz. Kendi ayaklarının üzerinde durma, öz saygı, korkusuzluk, demokrasi ve yerele bağlılık alışkanlıkları, iyi yurttaşlar yaratıyordu. Günümüzde devlet tekelindeki okullar farklı bir model kullanıyorlar tabii. İnsanlar, düşünceleri sorulmaksızın büyük "insan kaynakları" havzalarından alınıp standartlaştırılmış sınavlardaki sonuçlarının benzerliğine göre sınıflandırılıyorlar. Buralarda başkalarının belirlediği kurallara göre bir işi nasıl yapacakları ya da nasıl davranacakları konusunda uyarılıyorlar. Christopher Lasch, *The True and Only Heaven*'da şöyle yazmaktadır:

> Bağlılık becerisi, kendini insan ırkında bulunduğu varsayılan dayanışmaya eklemleye çalıştığında iyice silikleşir. Bağlılık becerisinin kendini belirli insanlara ve belirli yerlere eklemlemeye ihtiyacı vardır, evrensel insan haklarının soyut idealine değil. Tek tek insanları severiz, genel olarak insanlığı değil.

Bu alıntı, New England'ın kasabaları büyüklüğündeki; insanlara program, felsefe ya da arkadaş seçme konusunda hiçbir özgürlük tanımayan bu zorunlu okullarda sorunun ne olduğuna ilişkin ipuçları veriyor. Wendell Berry,

bir dergi editörüne yazdığı mektupta bir başka ipucuna değiniyor:

> "Küresel düşünmenin" yararsız olduğunu düşünmüyorum, imkânsız olduğunu düşünüyorum. Bilmediğiniz bir şey hakkında düşünemezsiniz ve bu gezegeni kimse bilmiyor. Bazı insanlar birkaç küçük parçası hakkında bir şeyler biliyor... Küresel düşünen insanlar bunu soyutlayarak ve istatistiksel olarak yerküreyi nicel birimlere indirgeyerek yapıyorlar. Siyasal tiranlar ve sanayideki sömürücüler bunu en başarılı bir biçimde yapmışlardır. Kavramları ve hırsları soyuttur ve soyutlamaları dehşet verici bir açıklık ve yalınlıkla her zaman yıkıcı davranışlara yol açmaktadır. Yararlı ve koruyucu davranışlarda bulunmak istiyorsanız yerel düşünmek ve davranmak zorundasınız. Yararlı davranışlarda bulunma çabası küresel oyunu ele verir. Küresel olan yararlı bir davranışta bulunamazsınız... Bir davranışın yararlı olması için, Alexander Pope'un "mekânın dehası" dediği şey bakımından kabul edilebilir olması gerekir. Bu ise neredeyse hiçbirimizin sahip olmadığı ve hiçbirimizin küresel düşünerek elde edemeyeceği yerel bilgiyi, yerel becerileri ve yerele olan sevgiyi gerektirmektedir. Bunları ancak kuşaklar boyunca korumak zorunda olacağımız yerel bir sadakatle elde edebiliriz... Beni tanımayan insanlar tarafından sevilmek istemiyorum; bir gezegen olsaydım tam da aynı şekilde hissederdim.

Yerel beceriler, yerel bilgi, yerel sevgi ve yerel sadakat New England'daki Cemaatçilik ocağının en iyisini yarattığı şeylerdi ancak bu yerelliğin bir olumsuz yanı da vardı.

Erken dönem New England'ındaki dinsel ayrımcılık, birbirlerine uyan insanlardan oluşan bir topluluktaki insanların ortak bir vizyona sahip olmalarına yetecek oranda yerel uyumu güvenceye almanın bir yoluydu. Massachusetts'in Dedham kasabasında, üç yüzyıl önce tam da benim konuşma yaptığım kiliseden tanıklık edilmiş olabilecek bir sahne var şimdi karşınızda: Üç Quaker kadını bellerine kadar soyulup, bir arabanın arkasına bağlandıktan sonra kasabanın bir ucundan ötekine kadar kırbaçlanıyor. "Böyle bir muamele Quaker tavrının Dedham'a uymadığının altını çizmektedir." demek meseleyi hafife almaktır. Hatta zaten ikisi de Presbiteryen tavrı değildi. John Milton da yazmıştır: "Yeni Presbitery bildiğimiz "rahibin büyük yazılmışıdır.[3] Böylece bütün Presbiteryenler Princeton'u kurdukları ıssız New Jersey'e sürülmüştür. Elbette Dedham'da Katolik olmak da sağlığınıza aynı ölçüde zararlıydı Leveller, Digger ya da Hutterite olmak da. Dedham 234 yıl boyunca, Cemaat tekeli kırılana dek böyle nefret uyandırıcı bir şekilde dini saflığın tadını çıkarabildi.

Peki, bütün bunların anlamı nedir? Yalnızca şu: Yerel tercihin olumsuz yanını görmek, hatta tahmin etmek çok basittir. Bu durumun Koloni dönemi Dedham örneğinde somutlaştığını görebiliriz. Ancak mesele, dini ayrımcılığa ve belli türden bir insan ilişkisiyle ilgili yasa koyan ya da bunu sınırlayan herhangi bir tür başka toplumsal tercihe kötü not vermekten çok daha karmaşıktır. Örneğin, bu

3 İngilizce "rahip" anlamında kullanılan "priest" kelimesinin orijinali olan "presbyter", buradaki kullanılışı itibariyle Katolik-Protestan ayrımını dile getirmektedir. Burada Milton, reform amacıyla yola çıkan Presbiteryenlerin de Katoliklerle benzer zaaflara sahip olduklarını kast etmektedir. (ç.n.)

insanların yavaş yavaş daha hoşgörülü oluşlarının ve bütün din biçimlerini kabul etmelerinin açıklamasını nerelerde aramaya başlayabiliriz? Muhafazakâr yönlerini bile öylesine değiştirdiler ki Massachusetts, Birlik'teki en liberal eyalet olarak ulusal bir ün kazandı. Ortada zorlama, yıldırma ya da güçlü yetkiler veren yasalar olmadığında açıklaması oldukça zor bir dönüş değil mi? Dedham ve o kasabaların geri kalanları, onları bunu yapmaya zorlayacak uzmanlar ve merkezî bir müdahale olmaksızın *kendi kendilerine* reform yapmayı nasıl öğrendiler? Unutmayın, yalnızca tek bir dinin uygulayıcılarının oy vermesine izin veriyorlardı. Ama değiştiler! Ve kimse onları buna zorlamadı. Cemaatçiliğin yapısındaki gizemli bir şey, İncil'den kaynaklanan seçkinci dogmaya bağlılığın onlara öğrettiği dışlayıcılığı kısmen terk etmelerinde işe yaradı.

Eminim ki o "şey", neredeyse koşulsuz olan yerel tercihti. Ve bu kendi kendisini de düzeltiyordu! Kasaba kiliseleri birlikte çalışıp her kasabayı tıpatıp ötekinin aynısı yapan kurumsal bir tutuculuğu temsil etmedikleri için -günümüzde devletin tekelindeki okullar bunu yapmaktadır- bir kilisedeki hata, başka bir kilisede düzeltilmesi sayesinde engellenebiliyordu. İnsanlar bir yeri bırakıp gitme özgürlüğüne sahip oldukları sürece, serbest piyasa ciddi hataları, bir cemaati boş bırakarak cezalandırırken iyi bir yeri de doldurarak ödüllendirebiliyordu. Çürümüş bir kasabayı ya da çürümüş bir cemaati ayakta tutmak için yeter sayıda çürümüş insan bulunabilse de herkesi bu fikir önünde boyun eğmeye zorlayacak, geçerli bir mekanizma olmadığı sürece, söz konusu çürümüşlüğün insanda yaratması muhtemel hasar çok ama çok sınırlı kalıyordu. Ancak içinden merkezî bir tutuculuğun doğa-

bileceği durumlar ortaya çıkınca birtakım merkezî zehirlerin hepimizi etkilemesi gibi gerçek bir tehlike vardır.

***

Evet, yerel tercihin olumsuz yanlarını belirlemek kolaydır; lehine olan, yokluğunda demokratik düşünce yapısının var olamayacağı kuvvetli argümanı görmekse zordur. Ayrıca bir sürü yerel tiran da olduğu için, adil olmak adına merkezî bir otoriteye iktidar verme, herkes için en iyi yolu merkezî karargâhlarda belirleme fikri ayartıcıdır. Ulusal programın okullar açısından anlamı budur; amacı kötü eğitimi makul ve adil yasalar çıkararak ortadan kaldırmaktır. Ulusal bir program Dedham'ın, Sudbury'nın, Framingham'ın ya da Wellfleet'in sonradan geliştiği gibi gelişmesine asla izin vermezdi; bu tehlikeli, kestirilemez ve bölücü olurdu. Hayır, ulusal programımız ya da ulusal standartlarımız olmasaydı bile bütün o kasabalar, bugünkü okullarımız gibi merkezî olarak denetlenirdi.

Ve işte diyalektik çıkıyor ortaya. Merkezî anlamda planlanmış yüzyılımız, birçok insan için pek de iyi bir deneyim olmamıştır. Bazılarına göre, gezegenin kendisi zaten tehlike altında. Yasalar yoluyla ortadan kaldırılan alkol ve uyuşturucu kullanımı ya da ırkçılık gibi şeyler, New England'da yerel tercih rejimi altında doğal olarak ortadan kalkan dinsel dışlayıcılık gibi ortadan kalkmışa benzemiyor. Aksine yasa, kötü alışkanlıkları eskisinden bile etkili bir biçimde diriltecek aşıyla besliyor anlaşılan. Toplum mühendislerinin ortak bir uzlaşı oluşturamadıkları ya da beklemek istemedikleri için mahkemelerde kazanılan büyük ilerici zaferleri düşünün; pozitif ayrımcılıkları, ırk ayrımcılığının ortadan kaldırılmasını, gazete bayilerinde kolayca ulaşılabilen ayrıntılı cinsel görseller

üzerindeki kısıtlamaları, çeşitli kadın hakları meselelerini vb. Bu zaferler mahkemelerin korumayı amaçladığı gruplar için midir? Acaba bu zaferler toplumsal uzlaşı ile gelen değişim yoluyla kazanılsaydı aynı değeri mi taşıyacaklardı? Örneğin, çeşitli parametreler bakımından, Siyahi Amerikalıların durumu şu anda 1960'ta olduğundan daha kötü görünmektedir. Dahası, görünüşe bakılırsa kölelerin soyundan gelenlere yardım etmeye yönelik çabalara karşı düşmanlık ve umursamazlık gösteren kötü niyetli bir yaklaşım, okullarımız da dâhil her yerde karşımıza çıkıyor. Kadınların kötü durumunu görmek biraz alengirli ancak intiharlardaki keskin artış oranları, kalp hastalığı, duygusal rahatsızlıklar, kısırlık ve öteki patolojik durumlar bir göstergeyse, kadınların *en masse* (kitleler hâlinde) karma cinsiyetli işyerlerine kabul edilmeleri katışıksız bir mutluluk olmasa gerek. Üstelik 1990'da, çalışan çiftlerin gelirinin 1910'da çalışan bir erkeğin ortalama gelirinin satın alma gücünden yalnızca biraz fazla olduğuna ilişkin bazı rahatsız edici kanıtlar da vardır. Sonuçta, şimdilerde iki işçi tek işçi fiyatına çalıştırılabilmektedir. (Adam Smith'in ya da David Ricardo'nun tahmin edebileceği bir sonuçtur bu.) Ve bütün bunların fark edilmeyen toplumsal bedeli ise aile yaşamının yıkımı, bir sığınak ya da liman olarak yuvanın yitirilişi ve bebekliklerinden itibaren yabancılar tarafından yetiştirilen çocukların yaşadığı kargaşadır.

Merkezî, yasal gözdağı, vaat ettiği toplumsal sonuçları yaratmakta mıdır? Çok uzun olmayan bir süre önce uyuşturucular Birleşik Devletler'de yasaldı; uyuşturucuların her zaman tehlikeli bir baş belası olmasına karşın kullanımlarını yasaklayan yasalar ortaya çıkmadan önce asla bir salgın olmamışlardı. İnsanları bir şey yapmaya

zorlamanın o şeyi kötü kalitede, gönülsüzce ya da ilgisizce yapmalarını garantilemesi mümkün müdür? Tabii ordunun yaptığı gibi insan haklarının çoğunu askıya alıp gerekli olan her düzeyde yıldırma yöntemini kullanmak istemiyorsanız. Ve son sözü edilen şey, zorlamanın sonuç elde edebileceği tek yolsa, insan yaşamının kalitesini körelttiği sürece bu yöntemi kullanmanın *insani* değeri nedir?

Eğitim meselesinde tercihlere yönelik birçok yasak, yasal yaptırımla desteklenmekte ve diplomalı öğretmenlerden ve idarecilerden oluşan dışlayıcı bir bürokrasiyi kutsamaktadır, kelimenin tam anlamıyla devlet tekelindeki okul eğitimini korumak için yüzlerce görünmez aygıt gerekmektedir. Piyasanın derslerini görmezden gelen, bu marazi anıtsal yapı, tarihi boyunca eğitim konusundaki devasa başarısızlıklarına karşın gittikçe güçlenmektedir. Yalnızca hayatta kalmakta başarılı olmaktadır çünkü içleri boşalmış sınıflarını doldurmak için devletin polis gücünü işe koşmaktadır. Yerel tercihi, çeşitliliği yasaklamakta ve bu yasak yüzünden ulusal ahlaki dokumuzda uğursuz bir etki bırakmaktadır. Yasa yoluyla alkolün ulusal düzeyde yasaklanmasının toplumsal tutarlılığın ve ortak değerlerin üzerindeki etkisi -umarım- unutamayacağımız denli yakın zamanda gerçekleşmiş ibretlik bir olgudur. Zorunlu, devlet tekelindeki okul eğitiminin bir ulusun çocuklarına ve ailelerine dayattığı yasaklarla karşılaştırıldığında alkol yasağı, o tarihin sayfalarında küçük bir bölüm tutar. Zorunlu eğitimden kâr elde eden öğretmen okulları, ders kitabı yayıncıları, malzeme tedarikçileri gibi endüstrilerce desteklenen ve eğitimde serbest piyasayı önleyen bir avuç toplum mühendisi, çocuklarımızın çoğunun sabah-

tan akşama kadar okulda kalsalar da eğitim alamayacağını garanti altına almışlardır.

Dinden ayrılmış hâliyle cemaat ilkesi, bireyleri, birlikte uyum içinde hissettikleri insanlardan oluşan küçük gruplar hâlinde çalışırlarken potansiyellerinin en yüksek sınırına ulaşmaya iten psikolojik bir güçtür. Cemaatçiler insan ruhu *rahat bırakıldığında* başına güzel şeylerin geldiğini derinden anlamışlardı.

İnsanları kendi yerel kaderlerini ortaya çıkarmaları için rahat bırakmanın harika bir fikir olduğuna ilişkin hemen aklıma gelen en iyi kanıt, geçen sene Dedham'da konuşmacı olarak bulunmamın ilginç sosyolojik arka planıdır. Orada, bir zamanlar yarı çıplak bir Quaker kadını kırbaçlamış bir toplulukta, Presbiteryen bir İskoç'la evli bir Katolik olan bendeniz, yarı pagan, yarı Yahudi yakın arkadaşım Roland'la, zamanında Cemaatçi olmuş bir Üniteryen Üniversalist kilisesinde duruyordum. Bunu mümkün kılan, hiçbir Massachusetts yasasının bir maddesi, Yüksek Mahkeme bildirisi değildi. İnsanlar Dedham'da birbirlerinin komşusu olmayı öğrendiler çünkü üç yüzyıl boyunca kendi yanlışlarını yapma seçimi de dâhil, gerçekten seçimlerde bulunmalarına izin verildi. Herkes farklılıkla baş etmenin dışlamaktan daha iyi bir yolunu öğrendi çünkü bunun hakkında düşünecek ve bunun üzerinde çalışacak zamanları oldu; nesillerle ölçülen zamanları.

Ancak kendilerine değişmeleri *emredilseydi*, öteki göçmenlere yapıldığı gibi, bu amaçla kurulmuş zorunlu eğitim verilen okullarda davranışlarını değiştirip kültürlerini terk etmeleri emredilseydi, sanırım durum şu olurdu: Bazıları değişmiş *görünürdü* ancak seçim yapma

haklarından yoksun bırakıldıkları için öylesine güçlü bir öfke biriktireceklerdi ki öç almalarının bahanesi hazır olacaktı. Seçme hakkından, göreneklerinden, ailelerinden ve köklerinden yoksun kalan grubun büyük bir kısmı bu toplumsal baskılara çeşitli biçimlerde tepki gösterecek, ya farkına bile varmadan çıldıracak ya da başkalarının emrine amade, belki televizyondaki ucuz fantezileri izlemeye uygun -ama başka da çok az şeye uygun- basitleştirilmiş insanlar olacaktı.

Yerel tercihe yönelik, cemaatçi günlerden beri süren ikiyüzlü tavrımıza karşın, okullarımız merkezî olarak planlanmaktadır. Ders kitabı yayıncılığı endüstrisi ve öğretmenlerin standartlaştırılmış eğitimleriyle yönlendirilen bir ulusal program yerli yerinde duruyor. Okullarımızın çocuklarımıza vermek istediğimiz eğitimi vermekte, benliği kazandırmakta ya da hâlâ özlemini çektiğimiz demokratik, sınıfsız toplum düşünü yaratmakta görkemli bir biçimde başarısız olduğu gayet açık. Gözden kaçırdığımız şey, başarısızlığımızın mantığı. Denetleyemeyeceğimiz kadar uzaktaki merkezlerin yönetim dayatmalarına izin vererek çoğu kez Cemaat ilkesinin dersini gözden kaçırıyoruz: *İnsanlar uyum içindeki ruhlardan oluşan gruplara gönüllü olarak toplanıp girmedikçe bir bütün olamazlar*. Kendilerine özgü insani özellikleriyle tutarlı; bireysel, ailesel ve topluluklarıyla ilgili düşlerinin peşine düşmek için bir araya gelmeleri onları bütünleştirir; yalnızca köleler başkalarınca bir araya getirilirler. Ve bu düşler yerel anlamda kaleme alınmalıdır çünkü böyle bir temel olmaksızın bunun gibi herhangi bir büyük tutkuyu hayata geçirmek, yaşama anlam veren şeylerle temasın yitirilmesi anlamına gelmektedir: benlik, aile, dostlar, iş ve samimi insanlardan oluşan topluluk.

***

Bana öyle geliyor ki bu günlerde Birleşik Devletler'deki eğitimin durumuna bakmanın iki "resmî" yolu var ve ikisi de yanlış. İlk olarak bunu faydacı, araçsallaştırıcı bir yaklaşıma teslim edilebilecek bir mühendislik sorunu olarak düşünüyoruz. Bu bakış açısından okul eğitiminin basit bir doğru ve yanlış yöntemi vardır. New England Cemaatçilerinin inanabileceği binlerce özel, bireysel olasılık akla bile getirilmez. İkincisi, okul eğitimine mahkeme salonunda geçen sonu gelmez bir filmin karakteriymiş gibi bakıyoruz. Bu filmde çocuklarımızın öğrenmesini önleyen kötüleri arıyoruz. Kötü öğretmenler, kötü yazılmış ders kitapları, yetersiz idareciler, kötü niyetli politikacılar, kötü yetişmiş ana babalar, yaramaz çocuklar... Bu kötüler kimlerse onları bulup, mahkemeye verip, yargılayıp cezalandıracağız hatta idam edeceğiz! Sonra her şey yoluna girecek.

Eğitimi değerlendirmeye yönelik, her ikisi de yanlış olan bu yollardan, kitle eğitimini iyileştirip sürtüşmelerinden ya da şeytanlarından kurtarma gücüne sahip olduğunu iddia eden devasa endüstriler gelişmiştir. Bu sihirli düşünce karnavalına bir de kâr peşinde koşanlar takımı katılmıştır: analizciler, danışmanlar, araştırmacılar, akademik kurumlar, yazarlar, akıl hocaları, köşe yazarları, ders kitabı yazım komiteleri, okul kurulları, sınav şirketleri, gazeteciler, öğretmen okulları, resmî eğitim daireleri, gözlemciler, koordinatörler, üreticiler, diplomalı öğretmenler ve idareciler, televizyon programları ve okulla ilişkili bir alay iş sahası. Okul kavramı üzerine çöreklenmiş, devlet tekeli sayesinde gelişen parazitlerin hepsi.

Aslında birçoğumuza göre, toplum mühendisliğinin ve üfürükçülüğün en çekici yanı, her ikisinin de hızlı çözüm vadetmesidir. Bu, her zaman Amerikan rüyasının karanlık yüzü olmuştur: İşin kolayının peşine düşmek, sihre inanmak. Ülkemizin en gelişkin sektörlerinden biri olan reklamcılığın özünü teşkil eden bitip tükenmek bilmeyen vaatler geçidi, ulusal temellerimizde bulunan ve reklamcılık işinde kurumsallaşmış batıl inancın dipsiz kuyusunu gözler önüne sermektedir. Kolay para, kolay sağlık, kolay güzellik, kolay eğitim... Yeter ki doğru sihir sözleri bulunsun. Sihrin ardındaysa inşa edilip onarılabilecek bir mekanizma olarak insan imgesi yatmaktadır. Bu, bize yüzyıllar ötesinden seslenen, dünyanın ve bütün canlı çeşitliliğinin, duygusallığı bir kenara bırakıp -hangi yüzyılda olduğuna bağlı olarak- sembolik anlamda ya da gerçek ateşlerle kötüleri yaktığımız takdirde düzeltilmesi pek de zor olmayan bir mekanizma olduğunu söyleyen yüzyılımıza göre Kalvinizm'den aldığımız bir mirastır. Pek çoğumuza göre okul reformu, doğru lokma anahtara uzanan bir mühendis ya da kötü adamı enselemek için ihtiyacı olan ipucunu bulan Perry Mason'dır.

***

Önünde sonunda, toplumsal sorunlar üzerine düşünme biçimimiz insan doğasıyla ilgili felsefi görüşümüze dayanmaktadır: İnsanın ne olduğunu, neye gücünün yettiğini düşünüyoruz; insan varoluşunun, varsa amaçları neler olabilir? İnsanlar makineyse okul bu makineleri daha güvenilir hâle getirmenin yollarından biridir. Makine mantığı, parçaların tek tip ve birbirleriyle değiştirilebilir olmasını, bütün işlemlerin zaman kısıtlamasının olmasını, kestirilebilir ve ekonomik olmasını zorunlu kılmaktadır. Bu, sizin okuduğunuz okullara, çocuğunu-

zun okuduğu okullara benziyor mu? Ne yazık ki İç Savaş, hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde, devlet müdahalesinin parasal ve toplumsal kullanışlılığını göstermiştir. Buna karşın insanların makineler olduğu düşüncesi binlerce yıllık olmasına rağmen, ancak 1. Dünya Savaşı'nın ardından saltanat kurmuştur. Amerikan eğitimi, yöntemleriyle insanların makineler olduklarını öğretir. Ziller çalar, devreler açılır kapanır, enerji akar ya da kısıtlanır, nitelikler bir numaralandırma sistemine indirgenir, makine parçalarının, hakkında hiçbir şey bilmediği bir plan izlenmektedir. 1990'da Edebiyat alanında Nobel Ödülü'nü alan Meksikalı Octavio Paz okullarımızla ilgili şunları söylemektedir:

> Kuzey Amerikan sisteminde insanlar çocukluklarından itibaren değiştirilemez bir sürece tabi kılınırlar. Kısa formüller hâline getirilmiş belli başlı ilkeler basın, radyo, televizyon, kiliseler ve özellikle de okullar tarafından bitmek tükenmek bilmeksizin tekrar edilir. Bu gizli planlarla tutsak edilmiş kişi, kendisine çok küçük gelen bir saksıya konmuş bitki gibidir. Büyüyemez ya da olgunlaşamaz. Bu türden bir komplo kaçınılmaz bir biçimde şiddetli bireysel isyanları kışkırtmaktadır.

Kendisine çok küçük gelen saksılardaki bitkiler gibi büyüyemiyoruz ya da olgunlaşamıyoruz. Bağımlı olmanın bağımlısıyız; hâlihazırdaki olgunluk krizinde öğretmenin bize ne yapmamızı söylemesini bekliyoruz ancak öğretmen asla bunu yapmaya yanaşmıyor. Köprüler çöküyor, insanlar sokaklarda uyuyor, bankerler yolsuzluk yapıyor, iyi niyet çürüyor, aileler birbirlerine ihanet ediyor, devlet, politikası gereği yalan söylüyor; kokuşmuşluk, utanç,

hastalık ve sansasyonel habercilik her yerde. Hiçbir okulun hızlı çözüm sağlayacak programı yok.

Eski Cemaatçiler, tekelci okul eğitiminin, mevcut hâliyle sürmesini sağladığı türden piramitsel toplumların sonunun her zaman duygusuzluk ve parçalanma oluşunun sebebini bir çırpıda ortaya koyabilirdi. Özünde bu toplumlar, insan etkinliklerinde "tek doğru yol" olduğu ve eğitimin kalıcı bir biçimde yönlendirilmesi sorumluluğunun uzmanlara teslim edilebileceği yalanını temel alır. Bu bir yalandır çünkü zamanın, koşulların ve yerelliğin değişen dinamikleri, resmî olarak tanındığı andan itibaren uzmanlığı geçersiz ve modası geçmiş kılmaktadır.

Tekelci okul eğitimi, hiyerarşiye dayalı toplumun birincil eğitici kurumu olmuştur. Ortaya koyduğu ürünlere bakılmaksızın elde ettikleri konumlarının sağladığı ayrıcalıkların keyfini çıkaran daimi uzmanlara diplomalar verir. Bu ayrıcalıklar bir kez elde edildi mi kişi bir daha kendi isteğiyle bunlardan vazgeçmeyeceğinden ayrıcalığın tüm aygıtları değişime yol açmayacak şekillerde biçimlendirilir. En sert eleştiriler altında bile daha da büyüyüp tehlikeli hâle gelirler çünkü siyasal ve ekonomik sistemimizin önemli kısımlarını beslemektedirler. Düzeltilmeleri sözcüğün tam anlamıyla olanaksızdır çünkü sürekli insani denetime tabi hayatta kalma mekanizmaları olmaksızın üstün verimliliği amaçlayan soyut yapılara dönüştürüldükleri için insani özellikleri yok olmuştur. Daniel Webster'ın *Old Scratch* ile yaptığı gibi güreşebileceğiniz bir şeytan değildir bu, kurbanlarından yoksun bırakılarak açlıktan öldürülebilir ancak.

Tekelci okul eğitimi, ulusal ve bireysel kimliğimizi yitirmemizin en büyük sebebidir. Bu eğitim, toplumsal

sınıfların bölünmesini kurumsallaştırıp kast sisteminin bir aygıtı olarak işlev gördüğünden, kuruluşumuzla ilgili mitlere ve kuruluş dönemimizin gerçekliğine tiksintiyle bakmaktadır. Gücünü çeşitli kaynaklardan almaktadır. Başta tarihin, çocuğu ve aileyi dışlayan akışı gelir ama en büyük gücünü, asla tatmin olmayan tüketiciler isteyen bir ticaret ekonomisinin doğal eklentisi olmaktan almaktadır.

***

Bu gidişatı artık durdurmak gerekiyor. Bu sistem işe yaramamaktadır ve dünyamızın dağılmasının sebeplerinden biridir. Ne kadar düzenleme yaparsak yapalım okul makinesinin eğitimli insanlar yaratmada işe yaramasını sağlayamayız, *eğitim ve okul eğitimi, hepimizin yaşadığı gibi birbirini dışlayan terimlerdir.* 1930'da, altmış uzun yıl önce, Thomas Briggs, Harvard'da Inglis Dersi'ni verirken şöyle bir eleştiride bulunmuştur: "Ulusun ortaöğretime yaptığı yatırın pek de takdire şayan bir başarı sergilememiştir." Yirmi yıl sonra, 1951'de otuz bin Los Angeleslı ilkokul öğrencisiyle yapılan anket, sekizinci sınıfa gidenlerin %75'nin bir harita üstünde Atlantik Okyanusu'nun yerini bulamadıklarını ve çoğunun da otuz altının yüzde ellisini hesaplayamadığını ortaya çıkarmıştır. Kişisel deneyimimden biliyorum ki durum bugün kesinlikle daha iyi değil.

Ne oluyor? Her gerçek tartışma, devlet tekelindeki her türden okulun ortak başarısızlığıyla hesaplaşmak zorundadır. Televizyonun da katkısıyla okul eğitiminin yıkıcı gücü şimdi muazzam boyuttadır ve tam anlamıyla denetimden çıkmıştır. Kitle okul sisteminin yapısına çok benzeyen televizyon kurumu öylesine başarıyla genişlemiştir

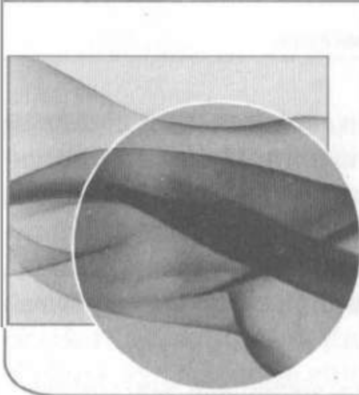
ki bütün eski kaçış rotaları şu anda kapatılmıştır. Ulusun çocuklarının zihinlerini ve karakterlerini, gençliklerine el koyarak, seçimlerini ortadan kaldırarak yok ettik. Piramidi devirmek için bir yol bulunsa bile bu suçumuz için, yitirilen insanlığın şahsında yüz yıl daha büyük bir bedel ödeyeceğiz. Tekelden kurtulmak bir yanıtın başlangıcıdır.

Ne yapmak gerekiyor? Dedham'a, Sudbury'ye, Marblehead'e ve Provincetown'a bakın, hepsi birbirinden farklıdır ama yine hepsi de kendi topluluklarının ihtiyaçlarını karşılamayı başarmıştır. Ulusal çözümlere sırtınızı dönüp başarılı laboratuvarlar olarak ailelerden oluşan topluluklara yöneliniz. Her yüksek felsefenin ilk buyruğunda ustalaşana kadar kendi içimize bakalım: "Kendini bil." Başarılı toplulukların bir yandan "İyi çitler iyi komşular demektir." özdeyişinin hakikatini bilirlerken bir yandan da birbirlerinin farklılıklarını tanımayı, onlara saygı göstermeyi, onları anlamayı, takdir etmeyi ve onlardan öğrenmeyi becerebildiklerini anlayın.

Yanıtları Cemaat ilkesinde arayın. Deneyleri cesaretlendirin ve destekleyin; çocuklara ve ailelere kendileri için en iyi olanı bildikleri konusunda güvenin; duvarlara ayrılmış organizasyonlarda çocukların ve yaşlıların ayrıştırılmasını durdurun; her toplulukta herkesi gençlerin eğitiminde söz sahibi yapın: İş dünyası, kurumlar, yaşlılar, tüm aile üyeleri... Yerel çözümler arayın ve her zaman kurumsal bir çözüm yerine kişisel çözümü kabul edin. Eğitimle ilgili sonuçlardan korkmanıza gerek yok. Okuma yazma ve aritmetik öğretmek; zorlamanın ve okul programının, her bireyin bunları kendi başına öğrenmek için ayıracağı zamanı kısaltmadığını görme zahmetine katlanırsanız o kadar da zor değildir. Yüz saatten az bir sürenin bir insanın tamamen okuryazar ve kendi kendi-

nin öğretmeni olması için yettiğine ilişkin sayısız kanıt var. Korku taktikleriyle panikleyip çocuklarınızı uzmanlara teslim etmeye kalkmayın.

Bence öğretmenlik yapmak için diplomalı olma zorunluluğu mümkün olan en kısa sürede kaldırılmalıdır. Benim gibi diplomalı öğretim uzmanlarının öğrenmenin gerçekleşmesi için gerekli olduğunun düşünülmesi sahtekârlık ve hiledir. Çevrenize bakın: Öğretmenlik yapmak için üniversitenin yetki vermesinin sonuçlarını okullarda görüyorsunuz. Öğretmek isteyen herkesi bırakın, öğretsin; ailelere vergilerini geri verin ki seçme şansına sahip olsunlar. Karşılaştırma şansı olduğunda herkes daha iyi alışveriş yapmayı öğrenebilir. Gerçekten maniple edilmemiş bir serbest piyasa modelinden sonra rekabeti destekleyerek Cemaat sistemini yeniden kurun. Toplumsal diyalektik bu şekilde yeniden can bulabilir. Ailelere, mahallelere ve bireylere güvenip şu önemli soruyu anlamlı kılın: "Eğitim ne işe yarar?" Bazı insanlar sizin tercih edebileceğinizden farklı yanıt veriyorsa bu gerçekten de sizi ilgilendirmez, ilgilendirmemelidir de zaten. Sahip olduğumuz türden eğitim, demokrasinin gülünç bir kopyasından öteye geçilecekse böyle bir sorunun dile getirilmesi ve hafife alınmaması gerektiği gerçeğini özenle gizlemiştir. Bu soruya sizin için bir uzmanın yanıt vermesini istemek meşru değildir. Koloni döneminde sağlam temeller atmamıza yardımcı olan şey, kendi potansiyelimize duyduğumuz güvendi. O zaman inşa ettiğimiz yapının hâlâ güçlü bir potansiyel barındırdığından eminim. O potansiyeli bir kez daha kullanalım ve o büyük okul kâbusuna gerçek bir Amerikan çözümü yaratalım.

Sonsöz

Onuncu Yıl Dönümü Baskısı için

Selamlar! Burada oturmuş *Aptallaştıran Eğitim*'in benim ve başkalarının yaşamındaki süren etkisini aydınlatabilecek bir şeyler söylemeyi düşünmeye çalışırken fakslar, mektuplar, e-postalar, notlar ve el yazmaları Manhattan'daki altı odalı dairemi ve ayrıca New York dışındaki 52 hektarlık çiftliğimi baştan başa kaplamış durumda. Her biri, kitabın basılmasıyla çözmeye başladığım kurumsal düğümün bazı özelliklerine değiniyor.

Muhataplarım pek de hak etmediğim sözcüklerle beni onurlandırıyorlar: "Kendinizi salgın hastalığı ortaya çıkarma görevine adadığınız için teşekkürler... Sevinç ve öfkenin garip bir karışımı gözlerimi yaşarttı." Eski bir öğretmen şunları söylemiş: "Bu kitap, benim sezgilerimle hissettiğim ama saptayamadığım, havada kalan pek çok konuyu bir araya getirmiş. On iki tane alıp meslektaşlarımla ve pek çok dostumla paylaştım. Sizin kitabınız sayesinde bu ailelerden biri ev okulu eğitimine geçme kararı aldı, başka pek çok aile de bunu yapmayı düşünüyor." Yıllar içinde dünyanın her yerinden ev okulu eğitimi kararını şans eseri *Aptallaştıran* Eği-

tim'le karşılaşmalarına bağlayan bunun gibi neredeyse binlerce mektup aldım. Şu mektup Meksika'dan, Cuajimalpa'dan geldi: "Kitabınızı okumadan önce karımın, çocuklarımıza evde okul eğitimi vermesini reddetmiştim. Kitap yaşamımı nasıl da etkiledi! Şimdi kızlarımın, evimizin sevgi dolu ortamında hızla geliştiğini görmek mutluluk verici."

Bu övgüleri hak etmediğimi söylemeye beni zorlayan, sahte bir alçakgönüllülük mü? Değil. Bu kitabı yazmakla bilinçli olarak yaptığım şeyin ne kadar az olduğunun farkındayım. Daha içtenlikle söyleyecek olursam bu kitap kendi kendini yazan bir kitap olarak görülmeli; yazarı ve itirafçısı olarak beni kullanan bir kitap.

Aptallaştıran Eğitim'in raflardaki yerini almasından bu yana geçen on yılda tamı tamına on beş bin okur, kitaptaki fikirlere yönelik kişisel tepkilerini bana bildirme ve zorunlu okul eğitiminin kasvetli gerçekliğine yönelik benim içgörülerime kendi içgörülerini katma zahmetine katlandılar. Baş döndüren, bitkinlik veren, mahcup eden, coşturan bir tepkiler fırtınası; kapatılmakla, sınırlanmakla ve aşağılanmayla geçen yıllar; yıldırılmakla, kazanmaya değmeyen ödüllerin peşinden koşmakla geçen yıllar; kaçırılan fırsatlarla geçen yıllar; çoğu zaman kişinin kendi ana babasıyla, ailesiyle, komşularıyla, dostlarıyla ve benliğiyle ilişkilerinin mahvedilmesiyle geçen yıllar... Zaman zaman kederden boğulacak noktaya getirdi beni.

Bu iletilerin yalnızca küçük bir kısmına yanıt verebildim. Yine de birikmiş olanlar ve yıllar yılı hâlâ geliyor olmaları, kurumsal okul eğitiminin verdiği zararın

gerçekten de ne kadar yaygın olduğu ve kurbanlarının, bu eğitim yüzünden yitirdiklerinin ne kadar acı biçimde farkında oldukları konusunda beni bilinçlendiriyor. Bu zararların en büyüğü, kişinin kendine ilişkin bilgisi ve belki de ona eşlik eden, bütünüyle sevebilme becerisi. *Aptallaştıran Eğitim*, görmezden gelinen anıların bilince çıkartılmasını kolaylaştırdı. Binlerce insana, kendileri olmak için mücadele ettikleri ama zillerle, hakaretlerle, standart sınavlarla daha aşağı bir kadere itildikleri anları hatırlattı. Aslında sessiz kalacak bir çoğunluk ise bana en azından bir başkasının kendilerinin nasıl aldatıldığını bilmesini istedikleri için yazdı.

Aptallaştıran Eğitim'i nasıl oldu da yazdım? 1990'da Yılın Öğretmeni ödüllerinden ilkini kazandığımda törende sunucuya teşekkür etmek ve seyirciler arasındaki kızıma el sallamak ya da yeterince cesaret toplayabilirsem onu sahneye davet edip herkesin içinde kucaklamak (Cesareti topladım ve onu kucakladım.) dışında hiçbir şey yapmaya niyetim yoktu. Ama törenden önceki akşam, uzun yıllar öncesinden bir öğrencim tebriklerini sunmak için aradı. Konuşmamda neler söyleyeceğimi sordu öylesine.

"Konuşma mı?" diye yanıtladım onu doğrudan ya da aklımdan geçirdim. "Hiç kimse," dedim ona, "bir devlet ilkokulu öğretmeninin konuşmasını dinlemek istemez." Konuşma yapmayacaktım.

"Ama siz konuşmak *zorundasınız*." diye arzusunu dile getirdi. "Benim için; Wendy, Amy, Bruce, Tamir, Janet, Jane, Jill, Andy için konuşmalısınız. Yıllar boyunca

karşılaştığınız bütün sınıflarınız için bütün bunların ne anlama geldiğini özetlemelisiniz."

"Kimse dinlemez." dedim.

"Ben dinlerim." dedi.

Ve işte böylece "Psikopat Okul", gece boyunca büyük bir tutkuyla, kahve üstüne kahve içilerek yazıldı. Beklediğim gibi, (benden hiç hoşlanmadığını gizlemeyen) okul bölgesinin resmî görevlileri ertesi akşam bir Harlem okulunda bana plaket verdiler. Ne konuşmamı dinlediler ne de sözlerime herhangi bir yorumda bulundular. Ancak bunu izleyen altı aydan uzun bir süre boyunca metni bastırmam için yüzlerce istek aldım. Hatta Nebraska Senatörü Bob Kerrey, konuşmanın bir kısmını Kongre arşivi için kaydetti.

Bu kitabın en önemli denemesi "Psikopat Okul", yıllar içinde hem zengin hem yoksul ailelerden gelen ilkokul öğrencilerinde fark ettiğim birçok patolojik davranış kalıbıyla uğraşmaktadır. Konuşmamın ağızdan ağıza ve küçük gazeteler aracılığıyla bütün ülkeye hızlı bir biçimde yayılması, bu patolojilerin nedenlerini oluşturabilecek ne gibi mekanizmalar olduğuna ilişkin açıklamaların istenmesini de beraberinde getirdi.

Yanıt vermek, kendi kendimle boğuşarak geçen on sekiz ayımı alan değerli bir mücadeleydi. Tam da zamanında, 1991'de Albany'de New York Eyaleti Yılın Öğretmeni seçilince suçtaki kendi rolümü apaçık görmeye başladım. Bu nedenle "Yedi Dersli Öğretmen"in bazı bölümleri, eyalet eğitim komisyonu önünde yaptığım kabul konuşmamı oluşturmaktadır. Çok geçmeden, bu

konuşma da yüzlerce gazetenin serbest kürsü sayfalarında, ev okuluna ilişkin dergilerde yayımlandı. Bütün bu son dakikaya yetiştirilmiş konuşmaların bedelini oflaya puflaya yazarak ödedim ve bu konuşmalar alışık olduğum herhangi bir muhakeme sürecinden doğmadı. Seyircileri şaşırttıkları kadar beni de şaşırtarak sabahın erken saatlerinde parmak uçlarımdan "ortaya çıktı".

Bu konuşmalar (Tabii başkaları da vardı, bu kitapta her biri bir bölüme dönüştü.) beni doğrudan, samimiyetle inandığım düşüncelerimden bazılarını sınava çeken bir başka olguya götürdü: Öylesine farklı gruplardan konuşma daveti alıyordum ki bu insanlar bir odada bir araya getirilse kesin birbirlerini öldürürlerdi! Uzun lafın kısası Pennsylvania, Monongahela'dan gelen ve yaşamının büyük bir kısmını 13 yaşındaki çocuklara konuşmakla geçirmiş biri kendini başkanlık sarayında, senato binasında, Cato Enstitüsü'nde, Nashville Sanat Merkezi'nde, NASA'da, "Mühendisler Kolokyumu"nda, Apple'da, Eagle Forumu'nda, United Technologies Corporation'da, Farm Commune'da ve ayrıca Singapur, Kuala Lumpur, Bogota ve geçen on yıl içinde iki buçuk milyon kilometrelik seyahate neden olacak denli farklı yerlerdeki hükûmet kurumlarında konuşma yaparken buluyordu.

Konuşma metinlerindeki havayı çeşitli seyirci tiplerine ve durumlara uymaları için değiştirdimse de mesajımın özü şuydu (Hâlâ da öyle.): Zorunlu kurumsal okul eğitimi kesinlikle reformla düzeltilemez çünkü zaten niteliksiz bir başarıdır! Başından beri tam olarak ne yapması için tasarlanmışsa onu, yani bir avuç komuta merkezinden yönetilen, merkezîleştirilmiş kitle üretimi

ekonomisinin "eğitim" ögesi olmayı mükemmel bir biçimde yapmaktadır. Böyle bir ekonominin çaresiz ihtiyaçları vardır. İşlerin yürümesi için kendisini; özellikle birtakım nesneler satın alarak, "bazı nesneler"e sahip olarak, her şeyi rahatlık, fiziksel güvenlik ve statü açısından değerlendirerek tanımlamaya yönlendirilmiş özel bir "insan kaynağı"na ihtiyaç duyar.

Okullarsa buralara doluşan nesilleri toplam yönetimi kabul etmeleri için koşullandıran, bilimsel yönetimin çıkarları doğrultusunda çoğumuza bir tür yaşam boyu çocuksuluk dayatan, muhteşem bir mekanizmadır. Etkili yönetim, yönetmek için eksik insanlara ihtiyaç duyar çünkü tam insanlar ya da tam olma arzusu duyanlar, yaşamın her alanını kuşatan vesayeti reddederler. Toplam yönetim altında, bu ister toplam *kalite* yönetimi olsun ister bir başka çeşidi olsun, büyümek olanaksızdır. Bununla birlikte, merkezîleştirilmiş kitle üretimi ekonomileri, hayatta kalabilmek için bundan daha azını talep edemez.

"Yeşil Monongahela" başlıklı yazı da ötekiler gibi, dinleyicilerimin sürekli olarak benim kim olduğuma ve nasıl olup da böyle düşünmeye başladığıma ilişkin sorular sormaları üzerine yazıldı. Sistemin, şimdi dile getireceğim gizli bir gündemi var: Yetiştirilme biçimlerinden dolayı yaralar taşıyan bütün insanlara (yetiştirilme hakkında çeşitli eğilimlerden uzmanların tüm yaşamı kuşatacak sınırlandırma kuramları ürettiklerini) , toplumsal "bilim"in çoğunlukla zırvalıktan, hem de hayli tehlikeli bir zırvalık, ibaret olduğunu göstermek istedim. Bu bilim, modern yönetim biçiminin yönetilenlere sayısız defa boyun eğmeyi dayatmasını sahte bir bilim-

sellikle gerekçelendirmek için vardır. Her Allah'ın günü saç saça baş başa boğuşan, eksantrik dehalardan oluşan bir aileden çıkıp gelmiş olmama karşın, kendi örneğimden yola çıkarak paçayı kurtardığımı; bağımsız, kendi ayakları üzerinde durabilen, uygar ve makul oranda ilkeli biri olduğumu gösterebilirsem, tabii bu arada kapalı kapılar ardında meydana gelen olayların bazılarını yetkililer bilselerdi boğazımıza kadar belaya batardık, o ayrı, başkalarının kendi öykülerinin yansımalarını bulabilecekleri bir ayna olabilmişim demektir. Uzmanlığın kutsanmasının özgürlüklerimize karşı zehir saçması karşısında yaşayan bir reddiye olmayı istedim. Bundan kurtulmamızın zamanı geldi artık. Burası bir zamanlar aklı başında herkesin barınak inşa etmeyi, yiyeceğini yetiştirmeyi ve birbirini eğlendirmeyi bildiği bir ülkeydi. Şimdi daimi çocuklar kılınmış durumdayız. Bunun sorumlusu zorunlu okul eğitiminin mimarlarıdır.

Gençler için değerli olmaya yönelik bütün başarımı ailem dediğim rastlantıya ve insanların, onların işlerini gereğinden fazla dert eden herkesi yumrukladıkları bir yerde, Monongahela'da yetişmiş olma rastlantısına borçluyum. Tabii bir de kazara, beni baskıcı gizli planların sabotajcısına dönüştüren özgürlükçü yetiştirilme tarzıma. Anlamsız bir abartı gibi gelmesin diye itiraf edeyim. Bir ilkokul öğretmeni olarak geçirdiğim her gün, sabahları tıraş olurken kendi kendime birtakım sözler mırıldanırdım. Ne kadar küçük olursa olsun o gün sistemin surlarında bir gedik açmanın bir yolunu bulmaya yemin ederdim. Bir gün ayrıntıları yazacağım ama muhtemelen bir *nom de plume* (takma ad ç.n.) kullanarak çünkü ayrıntılar kesinlikle demir parmakların ardında

bir süre geçirmeme sebep olacaktır! Kendi okullarında ne yapmaları gerektiğini bana soran herkese bu türden sabotajcılar, zorunlu kurumsal okul eğitiminin bu çorak toprağını aşındıracak küçük su damlacıkları olmalarını öneriyorum.

Kitaptaki son iki deneme, "İhtiyacımız Olan Daha Az Okul, Daha Fazla Değil" ve "Cemaat İlkesi" çağdaş okul eğitimi sorununa bir çözümün genel ana hatlarını bulma çabalarını temsil etmektedir. Uzun bir süre önce, bir zamanlar bir problem çözdük ve bu sayede başkalarına umut ışığı olduk. Sıradan insanların özgürlük dürtüleri dizginlenebilseydi ucuz ve sınırsız enerji sayesinde eşi benzeri görülmemiş bir zenginlik getirecek olan sanayi toplumunun doğuşu, o ilk dönemlerdeki keşiflerin izlerini örttü. Yine de bu izler bir daha gün yüzüne çıkarılamayacak, yeniden bayrak yapılıp izinden gidilemeyecek denli derine gömülmedi. Bu denemeleri yavaş yavaş, okul eğitiminin, tarihsel anlayışın canlı doğasını kavrayışınızı nasıl kapsamlı bir biçimde yok ettiğini unutarak okuyun, akıl yürütme biçimimdeki farklılıklarla tartışın. Amerika'yı Amerika yapan tartışmadır, alelacele varılmış bir uzlaşma değil. Her iki yazı da çocuklarımızın soluğunu tıkayan anlamsız eğitim kurumuna maliyetli olmayan alternatifleri araştırmaktadır.

Aptallaştıran Eğitim'den bu yana dört kitap ve "CIA Örümceği Snider'ın Maceraları" adlı, henüz yayımlanmamış epik bir şiir yazdım. Ancak *Aptallaştıran Eğitim* hâlâ benim en sevdiğim kitabımdır çünkü ekmeğimi kazanırken sebep olduğum zarara gözlerimi açmıştır.

Bugünlerde, New York dışındaki 52 hektarlık arazimde, inzivaya çekilebileceğim bir kır evi ve bir kütüphane inşa etmeye çalışıyorum. Mekânı *"Solitude"* (*Yalnızlık*) olarak adlandırmak istiyorum ve bu isim bu yapıyla ilgili hemen her şeyi açıklıyor zaten. Araziye sahip olmasaydım ve zaman zaman kendimle baş başa kalmak için New York'un gürültüsünden kaçamasaydım ruh hâlim kesinlikle perişan olurdu ve ruhumda onarılamayacak yaralar açılırdı. Yapıyı bitirmek için 100,000 dolarcık eksiğim var. Yani bir iyilik meleği görürseniz haberim olsun. İlk *Yalnızlık Evi'nin* her kasabaya ve köye, her şehrin büyük mahallelerine böyle bir kamu kaynağını; kişinin plan program olmadan, hesap kitap yapmadan, derssiz, sınıfsız, eğlenceye ayrılmış hiçbir etkinlik olmaksızın kendisiyle baş başa kalabileceği bir yer sağlamanın ne kadar kolay ve değerli olduğunu göstermeye yarayacağını umuyorum.

Ayrıca büyük bir hainlik peşindeyim. Modern, kurumsal zorunlu okul eğitiminin tarihi, arızaları (ve tabii panzehirleri) ile ilgili uzun ve kapsamlı, belgesel bir film üstünde çalışıyorum. O projede de yalnızca altı ila sekiz milyon dolar arası bir açığım var. Ama elimizde bir senaryo var, asistanlardan oluşan ulusal bir ağ oluşturuldu, yapım ekibi organize edildi ve bir örnek çekildi. Ken Burns'ün *Civil War* (İç Savaş) filmini aklınıza getirirseniz projenin kapsamı ile ilgili bir fikriniz olacaktır. Tesadüfen "Psikopat Okul"'u ve onun sayesinde bütün bu kitabı yazmam için başımın etini yiyen eski öğrencim iyi bir film yapımcısı; o da yönetmen olacak.

Bütün bu girişimler uzun uzun benim internet sayfamda (www. johntaylorgatto.com) tartışılmaktadır.

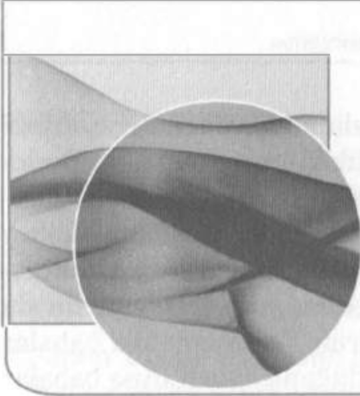
Şeytan dürterse zaman zaman benimle düşüncelerinizi buradan paylaşabilirsiniz. Size yanıt verebilir miyim söz veremiyorum çünkü ben de sizin gibi boğazıma kadar bir sürü işe batmış durumdayım ama her iletiyi iki kez okumaya ve söylediklerinizle ilgili çok sıkı düşünmeye söz veriyorum. Ve yollarımız bir gün kesişirse ilk bira benden.

Tanrı merhametini üzerimizden esirgemesin.

John Taylor Gatto

Oxford, New York

Ocak 2002

Bitirirken, 2005

Yayıncıdan

7 Nisan 2004'te, *Mid-Hudson Highland Post* John Gatto'nun Highland Lisesi'nde yaptığı bir konuşmayla ilgili bir makale yayımladı. "Nutkumuz Tutuldu" başlığıyla sunulan haberin alt başlığı "Eğitim reformuna destek Highland'ta tartışmalara neden oldu." idi.

Makale, 25 Mart akşamı John Gatto'nun konuşmasının ikinci yarısının, okulun bir yöneticisi tarafından "konuşmanın çok tartışmalı olduğu yolunda Highland Öğretmenler Derneği'nin şikâyetleri üzerine" iptal edilmesi sebebiyle gelişen olayları aktarıyor. Görünürde iptal, şiddet içerikli bir video gösterimine tepkiydi. Ancak emekli öğrenci danışmanı Paul Jankiewicz, farklı yöndeki düşüncesini ifade etmek için yalvarıyor ve sonraları konuştuğu sayısız öğrenciden hiçbirinin şiddete heveslenmediğini belirtiyordu. Ona göre, Gatto'ya karşı olan birkaç kişi videoyu görmüştü. Dahası, "Bunlar, konuşmanın genel havasından hoşnut olmayan öğretmen sendikası tarafından yönlendiriliyordu." Jankiewicz sözlerine şöyle devam etmişti: Temelde Bay Gatto onlara çocuklara iyi hizmet etmediklerini, çocukların gerçeği

bilmeye ve gerçek hayattan alınan öğrenme deneyimleri kazanmaya ihtiyaçlarının olduğunu ve kendi eğitimlerinden sorumlu olmaları gerektiğini söyledi. Gatto standart sınavların geçerliliğini ve derslerle ilgisini, okulun hapishaneyi andıran atmosferini ve öğrencilerin derslerle ilgili deneyim edinmekten yoksun oluşlarını da sorguladı. Jankiewicz, sözlerine Gatto'nun ana babalar için de önemli bir mesajı olduğunu ekledi: Ana babalar çocuklarının eğitimini denetlemeliler.

Highland Lisesi son sınıf öğrencisi Chris Hart okul komitesinden Gatto'yu konuşmaya davet etmesini ve daha çok sayıda öğrencinin onun mesajını duymasını dilediğini belirtti. Son sınıf öğrencisi Katie Hanley konuşmayı "yeni bir perspektif" sunduğu için beğendiğini söyledi ve sözlerine şunları ekledi: Önemli bir konuşmaydı çünkü yeni bir fikir alış verişi başlattı ve öğrencileri kendileriyle ilgili düşünmeye davet etti. Lise birinci sınıf öğrencisi Qing Guo, Gatto'yu "ilham verici" buldu. Okulun öğretmenlerinden Aliza Driller-Colangelo da Gatto'dan ilham aldı ve konuşmadan sonra sınıfının heyecan verici bir fikir alış verişinde bulunduğunu söyleyerek "riske giren kişilere" bu konuşmayı önerdi. Jankiewicz'in vardığı sonuca göre öğrenciler, "Gündeme getirilen meselelerle ilgili tartışmak konusunda istekliydiler. Ne yazık ki okulumuz, öğrencileri sürece dâhil edecek cesarete sahip birkaç öğretmen dışında bu diyaloğun gerçekleşmesine izin vermedi."

Gazetede haberi *verilmeyen* konuysa okul yetkililerinin polisi, müdahale etmesi ve "huzurun yeniden sağlanması" için çağırmış olmasıydı. Bu gerçekten de ironik bir durumdu, huzur en ufak bir biçimde tehlikede

değildi çünkü öğrencilerden oluşan seyirciler konuşma boyunca usluydu ve dikkatle dinliyordu. Gatto'yla Veliler Derneği arasında önceden planlanan bir akşam toplantısı, konuşma ve toplanma özgürlüğü ilkelerine son bir saldırıyla, okul bölgesi yetkilileri tarafından kati bir biçimde yasaklandı...

John Taylor Gatto'nun çalışmasının ve bu küçük kitabın ne kadar kalıcı bir öneme sahip olduğunu göstermenin bu acıklı hikâyeden daha iyi bir yolu olamazdı. Bu hikâye Gatto'nun fikirlerinin, bu fikirlerin aciliyetinin ve hâlâ sürmekte olan geçerliliğinin ölçütüdür. O kadar ki okul yetkilileri bu fikirleri, ilk yayımlanmalarının üzerinden on iki yıl geçmiş olmasına karşın hâlâ susturmaya çalışmakta ve hatta tartışılmalarından dahi korkmaktadır. Bu daha başlangıç, mücadeleye devam!

Chris Plant

Gabriola Adası, B. C.

5 Şubat 2005

Okula düşman bir kitap bu. Okulla ilgili bütün ezberlerinizi bozacak bir kitap. ABD'de otuz yıla yakın öğretmenlik yapmış John Taylor Gatto, bu kitapla kendini affettirmeye çalışıyor. Kitapta ABD tarihine, ABD'deki din algısına ilişkin birbirinden ilginç örnekler yer alıyor. Ancak kitap ABD'yi tanımaya yönelik bir metnin çok ötesinde anlamlara sahip.

Bu kitabın en büyük iddiası okulların kusursuz çalışan bir mekanizması olduğu. Evet, evet yanlış duymadınız. Kitap, okulların görevlerini eksiksiz biçimde yerine getiren yapılar olduğunu savunuyor. Yazara göre okullar bireylerin özgürlük yolunda adım atmalarını engellemek, bireyselliklerini boğmak ve onları sistemin itaatkâr birer uygulayıcısı hâline getirme görevin, en ufak bir aksaklık olmadan yerine getirmektedir. Okullarda reform adı altında yapılanlarsa sistemin güncellenmesinden ibarettir.

Devasa bir ekonomik yapı olan eğitim sistemi reforma tabi tutulamaz. Gatto, bireysel de olsa bir kurtuluş reçetesi öneriyor: Çocuklarınızı okuldan uzak tutun!

Pedagoji

9 786056 612732

/pedagoji
/pedagojinst
/pedagojiyayinlari

16 TL

BAŞKA PEDAGOJİ 0

pedagoji.com.tr